ΕΝ ΣΜΥΡΝΗι, Έτος Α'. Φυλ. ΣΤ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΡΩΜΑΙΚΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ.

Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον θέλομεν διαλάβει ἐνταῦθα ἰδίως περὶ τῆς ὠφελείας τῶν ἀρχαίων νομισμάτων ἢ μεταλλοσήμων ὡς πρὸς τὴν σπουδὴν τῆς φυσιογνωμίας.

Ἡ ὠφέλεια τῶν ἀρχαίων νομισμάτων, ἅπερ συνήθως καλοῦνται, ἀντίκαι, τοσοῦτον ὁμολογεῖται ὑπὸ πάντων τῶν σοφῶν καὶ ἐπιστημόνων, ὥστε οὐδεὶς εὑρέθη ὀλιγωρήσας τὴν σπουδὴν αὐτῶν, βεβαίως ὑπὸ φόβου μὴ τυχὸν νομισθῇ ἐν τῇ Δημοκρατίᾳ τῶν γραμμάτων, ὡς προπετῶς καταδικάζων ἐκεῖνο ὅπερ ἅπαντες οἱ λόγιοι ἐγκρίνουσιν ἢ περιφρονῶν ὅπερ αὐτὸς ἀγνοεῖ.

Οἱ ἱστορικοὶ μάλιστα καὶ οἱ Γεωγράφοι ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἐπὶ τοσοῦτον τὰ ἐκτιμῶσι, καθόσον τὰ μεταλλόσημα ταῦτα, ὡς ἐπίσης καὶ τὰ ἀγάλματα καὶ οἱ ἀνδριάντες, πλεῖστα ὅσα φῶτα παρέσχον αὐτοῖς εἰς τὰς περὶ Ἀρχαιολογίας ἐρεύνας των. Ὁ Δίων, ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ, ὁμιλῶν περὶ τοῦ Βρούτου ὅστις διϊσχυρίζετο ὅτι ἠλευθέρωσε τὴν πατρίδα του διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Καίσαρος, ἀναφέρει τὸ μεταλλόσημον ὅπερ αὐτὸς ὁ Βροῦτος διέταξε νὰ χαράξωσιν ἐπὶ τιμῇ ἑαυτοῦ, φέρον πιλίδιόν τι ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ, σύμβολον τῆς ἐλευθερίας, καὶ δύο ἐγχειρίδια τὸ τοῦ Κασσίου καὶ τὸ ἰδικόν του, συντελέσαντα πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν. Ὁ δὲ Σουετόνιος ὡσαύτως φρονεῖ ὅτι δὲν δύναταί τις ν' ἀνεύρῃ πειστικωτέραν ἀπό-

δειξιν τοῦ ὅτι ὁ Αὔγουστος νέος ἔτι ὢν ἐπωνομάζετο καὶ Θουρῖνος, εἰμὴ ἀγαλμάτιόν τι ἐξ ὀρειχάλκου φέρον τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην καὶ ὅπερ ὁ Σουετόνιος ἐδείκνυε τοῖς βουλομένοις.

Ἡ σπουδὴ αὕτη τῆς ἀρχαιότητος ἐκαλλιεργήθη ὑπὸ τῶν περιφανεστέρων Ῥωμαίων. Ὁ Βάρρων ὡς ἐπίσης καὶ ὁ Κικέρων καὶ ὁ Ἀττικὸς εἶχον ἀναζητήσει ἐν ταῖς οὕτω καλουμέναις ἀντίκαις τὰς εἰκόνας ἁπάντων τῶν ἐνδόξων τῆς Ῥώμης ἀνδρῶν. Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ ὅστις εἶχε κλίσιν πρὸς τὰς ἐπιστήμας, τὰς ἐλευθέρους τέχνας καὶ τὰ στρατιωτικά, ἦτο περίεργος εἰς τὸ νὰ ἐρευνᾷ περὶ μεταλλίων, ἀναγλύφων, ἀγαλμάτων, μωσαϊκῶν καὶ ἄλλων τῆς ἀρχαιότητος κοσμημάτων. Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος Σεβέρος ἦν τοσούτῳ περὶ τὰ τοιαῦτα ἐμπαθὴς ὥστε ἐποιήσατο ἀρίστην συλλογὴν πλείστων προτομῶν καὶ εἰκόνων τῶν διασήμων ἐκείνων προσώπων ἅτινα συγκατετάχθησαν μετὰ τῶν θεῶν ὑπὸ τῶν Ἐθνικῶν, ἢ ἐδοξάσθησαν μεγάλως παρὰ τοῖς ἀνθρώποις. Σὺν τοῖς ἄλλοις ἔβλεπέ τις ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ αὐτοῦ καὶ τὰς εἰκόνας τοῦ φιλοσόφου Ἀπολλωνίου, τοῦ Ἀβραὰμ, τοῦ Ὀρφέως καὶ, τὸ περιεργότερον, καὶ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἀλλὰ παραλείποντες ἐνταῦθα τὰ περὶ τῆς γενικῆς ὠφελείας τῶν ἀρχαίων νομισμάτων ἢ μεταλλοσήμων τὰ ὁποῖα ἄλλως τε δύναταί τις εὐχερῶς ν' ἀναζητήσῃ ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν ἀρχαιολόγων, καὶ ἰδίως ἐν τῷ τοῦ περιφήμου Νομισματολόγου Ε. Σπανχάϊμ, θέλομεν σαφέστερον ὁμιλήσει περὶ τῆς εἰδικῆς αὐτῶν ὠφελείας ὡς πρὸς τὴν φυσιογνωμίαν.

Ἐν πρώτοις ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι δὲν δύναταί τις κάλλιον νὰ σπουδάσῃ τὴν φυσιογνωμίαν εἰμὴ ἐν τοῖς προσώποις τῶν μεταλλοσήμων τῶν Ἡγεμόνων καὶ τῶν Μεγάλων Ἀνδρῶν. Εἴτε διότι ὡς ἐκ τῆς θέσεως καὶ τοῦ βαθμοῦ ὃν κατέχουσιν ἐν τῷ κόσμῳ, οὐδόλως παρεμποδίζονται εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἰδίων ἑαυτῶν κλίσεων, ἢ ὅτι αἱ πράξεις των εἰσὶν οὕτως εἰπεῖν, τοῖς πᾶσι γνωσταί· ἐνῷ ἀπ' ἐναντίας αἱ τῶν ἰδιωτῶν συμμορφούμεναι πρὸς τὴν μοῖραν ἑκάστου, θάπτονται τῇ λήθῃ. Ὁ δεῖνα λόγου χάριν ἔχει μὲν κλίσιν πρὸς τὴν ἐλευθεριότητα καὶ τὴν γενναιοδωρίαν, ἀλλ' ἡ ἀρετὴ αὕτη καταπνίγεται ἐν τῇ πτωχίᾳ αὐτοῦ. Ἕτερός τις ἐγεννήθη ἐκ φύσεως ἀνδρεῖος, ἀλλ' ἡ ἀπασχόλησίς του εἰς βάναυσόν τινα τέχνην τῷ ἀφαιρεῖ τὴν εὐκαιρίαν τοῦ ν' ἀναδειχθῇ τοιοῦτος. Ἄλλος πάλιν γεννᾶται σκληρὸς καὶ δεσποτικὸς, ἀλλ' ἡ ποταπότης τῆς τύχης του τὸν ἀναγκάζει νὰ διάγῃ βίον ὑποτελῆ καὶ νὰ ὑπείκῃ εἰς τὰς διαταγὰς αὐστηροῦ τινος αὐθέντου, καὶ οὕτω νὰ καταδαμάζῃ τὰ πάθη καὶ τὰ ἐλαττώματά του, ἅτινα βεβαίως ἤθελον γείνει καταφανῆ ἂν ἔζη ἐν ἐλευθέρᾳ καταστάσει. Ὁ Ἀβδολώνυμος κατήγετο μὲν ἐκ τῶν βασιλέων τῆς Σιδῶνος, ἀλλ' ἔζη ἐν μεγίστῃ πενίᾳ καὶ κατήντησε νὰ καλλιεργῇ ἰδίαις χερσὶ τὸν κῆπόν του. Αἱ ἐξοχοι λοιπὸν ἀρεταὶ αὐτοῦ ἤθελον διαμένει ἄγνωστοι παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, ἐὰν ὁ Μέγας Ἀλέξανδος δεόντως αὐτὰς ἐκτιμήσας δὲν τὸν ἀνεβίβαζεν εἰς τὸν θρόνον τῶν προγόνων του περὶ τὰ 332 π. χ. Ἀφ' ἑτέρου καὶ αὐτὸς ὁ Σωκράτης δὲν ἤθελεν ἀνακηρυχθῇ ὁ σοφώτερος ἁπάντων τῶν Ἑλλήνων ἂν ἡ φιλοσοφία δὲν διώρθονε τὰς κακὰς κλίσεις μεθ'

ὧν ὁ ἴδιος ὡμολόγει ὅτι ἐγεννήθη, καὶ τὰς ὁποίας ἡ φυσιογνωμία αὐτοῦ ἐζωγράφει ἐπὶ τοῦ προσώπου του, καὶ ἐὰν ἐξηκολούθει ἐπαγγελλόμενος τὸν λιθογλύφον, τὴν πρώτην αὐτοῦ τέχνην.

Ὀφείλομεν δεύτερον ἐκ συμφώνου ἅπαντες ν' ἀνομολογήσωμεν ὅτι οὐδὲν ἔστιν ἱκανώτερον ὅπως παραστήσῃ ἡμῖν πιστῶς τὰς εἰκόνας τῶν Ἡγεμόνων καὶ τῶν Μεγάλων Ἀνδρῶν τῆς ἀρχαιότητος εἰμὴ αἱ καλούμεναι ἀντίκαι. Καθότι ἐπειδὴ αὗται ἐχαράχθησαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτῶν καὶ ὑπὸ ἐξόχων χαρακτῶν, ἀπεικάζουσιν αὐτοὺς λίαν σαφέστερον καὶ πιστότερον ἢ οἱ Ἱστορικοὶ, οἱ ἄλλως τε παραμελοῦντες πολλάκις τὰ καθέκαστα τῶν χαρακτήρων τοῦ προσώπου, ὧν τὴν ἱστορίαν συγγράφουσι. Πρὸς δὲ τούτοις παριστάνουσιν ἡμῖν τὰς εἰκόνας ταύτας ἀσφαλέστερον καὶ τῶν ἀνωνύμων ἀγαλμάτων αὐτῶν.

Ἀλλ' ὅμως ἵνα ἐπωφελῶς σπουδάσωμεν ἐξ αὐτῶν τὰ περὶ τῆς φυσιογνωμίας τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων, ὀφείλομεν νὰ ἐπιστήσωμεν ἰδίως τὴν προσοχὴν ἡμῶν εἰς τὰς λατινικὰς καὶ τὰς ὑπὸ καλῶν ἐργατῶν διαχαραχθείσας. Διὰ τῶν λατινικῶν ἐννοοῦμεν τὰς ἐν Ἰταλίᾳ κατασκευασθείσας καὶ ἰδίως ἐν Ῥώμῃ, ἔνθα κατῴκουν οἱ καλήτεροι γλύπται, διότι αἱ γενόμεναι ἐν Γαλλίᾳ ἢ ἐν Ἱσπανίᾳ δὲν ἀφωμοίουν τὰ πρόσωπα τοσοῦτον καλῶς. Αἱ Ἑλληνικαὶ ἦσαν ἧττον προσόμοιοι, καθότι οἱ ἐργάται τῆς Ἑλλάδος δὲν δύνανται φυσικῷ τῷ λόγῳ νὰ παραβληθῶσι πρὸς τοὺς ἀκολουθοῦντας τὴν Αὐλὴν καὶ διηνεκῶς συνοδεύοντας τοὺς Αὐτοκράτορας ἐν ταῖς ἐκστρατείαις αὐτῶν. Οἱ νομισματογνώμονες εὐκόλως διακρίνουσι τὰς μὲν τῶν δὲ· καθότι αἱ Ἑλληνικαὶ ὡς καὶ αἱ τῶν ἀποικιῶν καὶ τῶν ἐπαρχιῶν φέρουσι συνήθως ὄνομά τι ἢ ἱερογλυφικὸν δηλωτικὸν τῆς χώρας ἔνθα ἐχαράχθησαν καὶ εἰσὶ σχεδὸν πάντοτε διαφόρου κατασκευῆς. Οὕτως ἀναγνωρίζει τις εὐκόλως τὰς μὲν Αἰγυπτιακὰς ἐκ τῶν ἰδιαζόντων αὐταῖς γύρων, τὰς δὲ Συριακὰς ἐκ τῆς παχύτητός των καὶ τὰς Ἱσπανικὰς ἐκ τῆς λεπτῆς αὐτῶν ἀναγλυφῆς. Πρὸς δὲ τούτοις οὐδόλως ἐπετρέπετο τοῖς ξένοις τὸ νὰ χαράττωσι μεταλλόσημα χρυσᾶ τῶν Αὐτοκρατόρων, ὥστε ταῦτα εἰσὶν Ἰταλικὰ, ὡς ἐπίσης καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἀργυρῶν καὶ τῶν ἐξ ὀρειχάλκου τῶν φερόντων τὰ δύο ταῦτα ψηφία : S. C. ἤτοι « Senatus Consulto » « κατὰ διαταγὴν τῆς Γερουσίας. »

Δὲν ἐπιμένομεν σταθερῶς εἰς τὸ ν' ἀποδείξωμεν τὸ ἀληθὲς τῶν κανόνων τῆς φυσιογνωμίας οἵτινες τυχὸν νὰ ὦσιν ἔστιν ὅτε ἀπατηλαί. Ἀφίνομεν τὴν περὶ τούτου φροντίδα εἰς τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος εἰδήμονας. Διϊσχυριζόμεθα μόνον εἰς τὸ νὰ καταθέσωμεν τὸν γενικὸν τοῦτον κανόνα ὅτι ἡ φύσις ἐξεικονίζει πολλάκις τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἐπὶ τοῦ προσώπου καὶ ὅτι τρόποι τινὲς καὶ διαμορφώσεις ἐξωτερικαὶ παράγονται ἐκ τῆς ἰδιοσυγκρασίας τοῦ ἀτόμου καὶ ὑποδεικνύουσι τὰς διαθέσεις καὶ κλίσεις αὐτοῦ. Ὅθεν παρατηρεῖ τις ὅτι οἱ ἔχοντες ὁμοιότητά τινα πρὸς τὸν λύκον ἢ τὸν ἀετὸν εἰσὶν ἀνδρεῖοι καὶ γενναῖοι, οἱ δὲ πρὸς τὸν πίθηκα ἢ τὴν ἀλώπεκα ἐπιτήδειοι καὶ πανοῦργοι καὶ οὕτω καθεξῆς. Καὶ προσέτι οἱ ἔχοντες ἐκ φύσεως τὸ ἦθος ἀνθρώπου γελῶντος, κλαίοντος, ἐπιπλήττοντος, σκεπτικοῦ

ἢ ὀργίλου, οὗτοι συνήθως ὑπόκεινται εἰς τὰ πάθη ἐκεῖνα ὧν τὸν χαρακτῆρα φέρουσιν ἐπὶ τοῦ προσώπου. Διηγοῦνται ὅτι ὁ περίφημος Ἰταλὸς φιλόσοφος Καμπανέλλας, ὁ περὶ τὰ τέλη τοῦ ις'. αἰῶνος ἀκμάσας ἐγίνωσκε τὰς κλίσεις τῶν ἀνθρώπων κατὰ τόνδε τρόπον: Ἐσχημάτιζεν οὗτος τὸ ἦθος τοῦ προσώπου, τὰ τῶν χειρῶν κινήματα καὶ τὰ ἐπίλοιπα τοῦ σώματος μέλη ὅσον οἷόν τε προσεγγίζοντα πρὸς ἐκεῖνα τῶν ἀτόμων, ἅπερ ἤθελε νὰ ἐξετάσῃ, καὶ τότε παρετήρει εἰς τί ἔτεινε τὸ πνεῦμά των, ἢ εἰς ποῖον πάθος ἐφαίνοντο νὰ ἔχωσι ῥοπήν, ὥστε ἐκ τούτου διέκρινε τὰ ἐνδόμυχα τῆς καρδίας των. Ἐκέκτητο δὲ καὶ φαντασίαν τοσούτῳ ἰσχυρὰν, ὥστε βασάνοις ποτὲ ὑποβληθεὶς ὑπὸ τοῦ τρομεροῦ δικαστηρίου τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως, ἠδυνήθη νὰ ἐπιστήσῃ τὸν νοῦν του σταθερῶς εἰς ἄλλην τινὰ ἰδέαν ἥτις νὰ τῷ ἀφαιρέσῃ σχεδὸν τὴν αἴσθησιν τῶν πόνων καὶ νὰ τὸν ἀποτρέψῃ τοῦ νὰ ὁμολογήσῃ τι.

Ἐπὶ τῇ γενικῇ ταύτῃ ἀρχῇ πᾶς τις εὐκόλως ἐννοεῖ ὅτι οἱ ἔχοντες τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ ἔχουσι σχεδὸν καὶ τὰς αὐτὰς κλίσεις. Συγγραφεύς τις παρατηρεῖ ὅτι ὁ Βερναρδῖνος Στεφόνιος ἄριστος ποιητὴς εἶχε τὰ αὐτὰ τοῦ προσώπου χαρακτηριστικὰ οἷα ἀνεφαίνοντο ἐν τῷ ἀγάλματι τοῦ Βιργιλίου. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ Νουμᾶς Πομπήλιος καὶ ὁ Ἀντωνῖνος Πῖος παρετηρήθη ὅτι ὡμοίαζον κατά τε τὸ πρόσωπον καὶ τὰ ἤθη, καὶ ὅτι ὁ μέγας φιλόσοφος καὶ πολιτικὸς ἀνὴρ Le Chancelier de-l'Hôpital ὡμοίαζεν ἐντελῶς τῷ Ἀριστοτέλει.

Ὁ περίφημος Σπὸν ἐν τέλει τοῦ ἀρχαιολογικοῦ του πονήματος ἐπιφέρει παρατηρήσεις περὶ φυσιογνωμίας ἐπὶ 28 μεταλλοσήμων (Médailles) τῶν Ῥωμαίων Αὐτοκρατόρων εἰκονογραφημένων ἐν αὐτῷ, αἵτινες θέλουν, λέγει, χρησιμεύσει ὡς προεισαγωγὴ εἰς τὴν ἐπιστήμην ταύτην ἧς αἱ ἀρχαὶ δὲν ἀνεπτύχθησαν εἰσέτι ἀσφαλῶς. Ἀλλὰ δὲν ἀναφέρει οὐδὲν περὶ τῶν μεταλλοσήμων ἐκείνων ἐν οἷς εἰσὶν ἐγκεχαραγμέναι αἱ εἰκόνες τῶν Ῥωμαίων Ὑπάτων ἢ τῶν Ἡρώων τῆς ἀρχαιότητος, καθότι, λέγει, οὐδόλως ἐπετρέπετο τοῖς Ὑπάτοις τὸ νὰ χαράττωσι τὰς εἰκόνας αὐτῶν ἐπὶ τῶν νομισμάτων, καὶ ὅτι ὅσας ἐξ αὐτῶν βλέπομεν ἐγένοντο ὑπὸ τῶν ἀπογόνων των. Οἱ δ' Ἥρωες τῆς ἀρχαιότητος σεβόμενοι ὑπὸ τῶν λαῶν μᾶλλον διὰ τὰς ἀρετὰς αὐτῶν παρὰ διὰ τὴν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν των, παρίσταντο ἐπὶ τῶν μεταλλοσήμων μετὰ θάνατον, καὶ ἐνίοτε μετὰ παρέλευσιν πολλῶν αἰώνων· ὅθεν καθίσταται δύσκολον τὸ ν' ἀνεύρῃ τις τὰς ἀληθεῖς αὐτῶν εἰκόνας.

Ὁ κατάλογος τῶν ῥηθέντων 28 μεταλλοσήμων ἄρχεται ἀπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, εἶτα τοῦ Πομπηΐου, τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος καὶ τῶν λοιπῶν καὶ προβαίνει μέχρι τοῦ Αὐτοκράτορος Μαξιμίνου. Ἀλλ' ἀρκούμεθα εἰς τὸ ν' ἀναφέρωμεν πρὸς δεῖγμα τὰ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως λεγόμενα περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου: — Εἶχε τὸ πρόσωπον λίαν προέχον πέραν τοῦ λαιμοῦ, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς κυλοιδιῶντας, λίαν ἐσχισμένους καὶ πρὸς τὰ ἄνω τείνοντας, ἅπερ δὲν δύναταί τις νὰ θεωρήσῃ χωρὶς νὰ ἐκλάβῃ αὐτὸν δι' ἄνδρα φιλόδοξον, γενναῖον καὶ παράφορον. Ὁ Πλούταρχος σημειοῖ τὴν

« ἀνάτασιν τοῦ τραχήλου » του, ἥτις παρατηρεῖται καὶ ἐν τοῖς μεταλλοσήμοις αὐτοῦ, τοῦθ' ὅπερ, κατὰ τοὺς φυσιογνώμονας, δηλοῖ πνεῦμα ἀλαζονικὸν καὶ ὑψηλοφροσύνην. Ἦτο δὲ μετρίου ἀναστήματος καὶ μᾶλλον μικρὸς ἢ μέγας, ἐξ οὗ καὶ ὁ περὶ αὐτοῦ λατινικὸς στίχος: « Magnus Alexander corpore parvus erat. » ἤτοι « Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος μικρὸς τὸ σῶμα ἦν. »

Οἱ μικροῦ ἀναστήματος ἔχουσι συνήθως πλειοτέραν τῶν μεγάλων ζωηρότητα, τὰ πνεύματα μᾶλλον συμπεπυκνωμένα καὶ τὸ αἷμα ταχυτέρως κυκλοφοροῦν, ἅπερ κατεῖχεν ὁ Ἀλλέξανδρος εἰς μέγιστον βαθμόν. Τοῦτο δ' ἐν πρώτοις ἀπέδειξε καταδαμάσας τὸν Βουκέφαλον. Διὸ καὶ τὸ Κοινὸν τῶν Μακεδόνων τὸν παριστᾷ ἀφιππαζόμενον ἐπ' αὐτοῦ ἐν τῷ ὀπισθοτύπῳ μέρει τοῦ μεταλλοσήμου.

Περαίνοντες ἤδη τὴν παροῦσαν Πραγματείαν σημειοῦμεν ἐν παρόδῳ ὅτι τὰς περὶ φυσιογνωμίας ἰδέας τοῦ Ἰακώβου Σπὸν ἀναπτύσσει ἐπὶ τὸ ἀκριβέστερον ὁ Ἑλβετὸς συγγραφεὺς Γασπὰρ Λαβατὲρ, ὁ γεννηθεὶς ἐν ἔτει 1740. ἐν τῷ περιφήμῳ συγγράμματι αὐτοῦ, ἐπιγραφομένῳ· « Essais Physiognomiques » Δοκίμια Φυσιογνωμικά. » Ὁ διάσημος οὗτος ἀνὴρ ἐξέδωκεν οὐκ ὀλίγα συγγράμματα πεζά τε καὶ ποιητικὰ, ὧν τὰ πλεῖστα πραγματεύονται περὶ ἠθικῆς καὶ εὐσεβείας. Εἰκοσιπενταετὴς ἔτι ὢν, ἤρξατο ἀναζητῶν τὰς σχέσεις τὰς μεταξὺ τῶν χαρακτήρων τοῦ προσώπου καὶ τῶν αἰσθημάτων τῆς ψυχῆς. Ἐξηκολούθησε δὲ τὰς ἐρεύνας του καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ βίου του καὶ οὕτω κατέστη δημιουργὸς νέας ἐπιστήμης, τῆς Φυσιογνωμίας μεθ' ἧς τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀδιάσπαστόν ἐστι.

ΕΜ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ.

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ ΠΕΡΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΥΠΟ ΠΡΑΚΤΙΚΗΝ ΕΠΟΨΙΝ

ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ἐρανισθεῖσα καὶ ἀναγνωσθεῖσα ἐν τῷ Φιλεκ. Συλλόγῳ «Ὁμηρος»
ὑπὸ Α. Κουρνιάκτη, τῇ 22 Ἀπριλίου 1873.

(Συνέχεια)

Ἂς λάβωμεν καὶ ἕτερον παράδειγμα τὴν βιβλιοθήκην τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου. Ἐσκέφθητε ποτὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνθρώπων οἵτινες εἰργάσθησαν εἰς ἓν ἐκ τῶν βιβλίων ἅτινα ἀναγινώσκετε; Ἐν πρώτοις ὑπάρχει ὁ χαρτοποιὸς ὅστις κατασκευάζει τὸν χάρτην, ἀκολούθως ὁ χαρτοπώλης ὁ παραδίδων αὐτὸν εἰς τὸν τυπογράφον, μετὰ τὸν τυπογράφον ὁ βιβλιορράφος, ἀκολούθως ὁ βιβλιοδέτης καὶ τέλος, ὁ χρυσωτὴς ὅστις ἐπιγράφει εἰς τὰ νῶτα τοῦ βιβλίου τὸν τίτλον τοῦ συγγράμματος.

Εἰς ὅλα τὰ ἀγροτικὰ ἢ βιομηχανικὰ ἐπιτηδεύματα, τὰ πράγματα παρέρχονται καὶ ἐνεργοῦσι πρὸς ἄλληλα ὡς νὰ ἤμεθα προηγουμένως συνεννοημένοι· τὰ δὲ ἡμερομίσθια διανέμονται ἐξ ἴσου μεταξὺ ὅλων ἐκείνων οἵτινες συνέτρεξαν εἰς τὴν ἐργασίαν.

Τὰ ἴδια εὐχάριστα ἀποτελέσματα δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ ὡς πρὸς τὰς μηχανάς. Ἐνταῦθα δέον νὰ πολεμήσωμεν τὰς προλήψεις ἐκείνων οἵτινες ἰσχυρίζονται ὅτι αἱ μηχαναὶ ἀφαιροῦν ἢ ἐλαττώνουν τὴν ἐργασίαν. Δὲν ἀρνοῦμαι, κύριοι, ὅτι ὑπάρχουν εἰς τὴν βιομηχανικὴν μετάπλασιν στιγμαί τινες κρίσιμοι, ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ἐργασία μένει στάσιμος ἕνεκεν τῶν νέων ἐφευρέσεων ἐν τῷ βιομηχανικῷ κόσμῳ. Καὶ διὰ νὰ ἴδωμεν κατὰ πόσον αἱ μηχαναὶ ἀφαιροῦν τὴν ἐργασίαν, λάβωμεν ὡς παράδειγμα τὸ βαμβακουργεῖον καλούμενον Mull-jenny. Ἡ μεγάλη αὕτη μηχανὴ κινουμένη ὑπὸ τοῦ ἀτμοῦ χρησιμεύει νὰ κλώθῃ τὸν βάμβακα. Ὅτανό ἄγγλος βιομήχανος κ. Ῥιχάρδος Arkwright ἐφεῦρεν αὐτήν, πολλοὶ ἔλεγον ὅτι ἡ ἐργασία τῶν χειρῶν θέλει παύσει ὁλοτελῶς. Ὑπολογισθέντος ὅμως τοῦ ποσοῦ τοῦ κεκλωσμένου βάμβακος ὑπὸ τῶν μηχανῶν τῆς Ἀγγλίας, ἀπεδείχθη ὅτι ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς γῆς, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία ἐργαζόμενοιἀδιακόπως ἐπὶ ἓν ὁλόκληρον ἔτος δὲν ἤθελον πληρώσει τὸ ποσὸν ὅπερ παρέδωκαν εἰς τὸ ἐμπόριον αἱ ῥηθεῖσαι μηχαναὶ εἰς τὸ αὐτὸ διάστημα τοῦ καιροῦ. Βλέπετε λοιπὸν ὅτι αἱ ἀτμομηχαναὶ οὐ μόνον ἐλαττώνουν τὴν ἐργασίαν ἀλλὰ πολλαπλασιάζουν αὐτὴν ἐκτείνουσαν τὴν κατανάλωσιν. Τὸ αὐτὸ πρέπει νὰ εἴπωμεν καὶ διὰ τοὺς σιδηροδρόμους οἵτινες ἐνῷ εὐκολύνουσι τὴν μεταφορὰν ἐπεκτείνουν συγχρόνως τὰς συγκοινωνίας καὶ συνδέουν τὰ ἔθνη ἀναμεσόντων. Ἀδύνατος σχεδὸν καθίσταται σήμερον ἡ εὐημερία ἑνὸς τόπου ἄνευ σιδηροδρόμων. Οἱ σιδηρόδρομοι εἶναι ἀναγκαῖοι εἰς πάντα τόπον θέλοντα νὰ διατελῇ ἐν ἰσορροπίᾳ πρὸς τὰς προόδους τῶν ἄλλων, ὑπὸ στρατιωτικὴν δὲ ἔποψιν ἀποβαίνουν ἀναγκαιότατοι. Τί ἤθελε γείνει ἡ Γερμανία ἐν τῷ τελευταίῳ

πολέμῳ ἄνευ σιδηροδρόμων, ὅτε ἡ Γαλλία ἐκινήθη κατ' αὐτῆς; Διὰ τῆς ἐξαιρέτου καταστάσεως τῶν σιδηροδρομικῶν αὐτῆς διακλαδώσεων κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ ἰσχυρὰς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ δυνάμεις καὶ ἄρῃ ἔνδοξον νίκην ἥτις ἐδόξασε διὰ παντὸς τὸ Γερμανικὸν ἔθνος.

Ἐκτὸς τούτου καὶ ὑπὸ ἄλλην ὑψηλοτέραν ἔποψιν αἱ μηχαναὶ καθίστανται ἀναγκαῖαι εἰς τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου. Ὅσον ἡ ἐργασία αὐτοῦ θὰ ἦτον πλέον ἐπίπονος ἐὰν δὲν εἶχε μηχανὰς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του! Εἰς ποίους κόπους καὶ μόχθους δὲν θὰ ἦτο καταδικασμένος ἐὰν ἐπρόκειτό ν' ἀναση-κώσῃ τὰ βάρῃ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὁ ἀτμὸς μετακινεῖ μετὰ τοσαύτης εὐκολίας καὶ ταχύτητος! Ἀλλὰ τί ἐστι μία μηχανή; Ὑπάρχουν, κύριοι, προλήψεις κατὰ τῶν πεπαιδευμένων οἵτινες ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ αὐτῶν διαμένοντες καταγίνονται εἰς τὴν ἐφεύρεσιν νέων μηχανῶν καὶ νέων ἐφευρέσεων. Πολλοὶ λέγουν ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εἰς οὐδὲν εἶνε ὠφέλιμοι καὶ ὅτι ἀνακαλύπτοντες νέα συστήματα αὐξάνουν συγχρόνως τὰς ἀνάγκας τῶν ἀνθρώπων. Δυστυχῶς καὶ παρ' ἡμῖν ἐπικρατεῖ τοιαύτη σφαλερὰ καὶ προληπτικὴ ἰδέα καὶ οὐδεμία διάκρισις γίνεται ὑπὲρ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων οἵτινες μοχθοῦσιν ὑπὲρ τῆς ἠθικῆς καὶ ψυχικῆς ἀναμορφώσεως τῆς κοινωνίας. Ὄχι μόνον οὐδεμία διάκρισις γίνεται ὑπὲρ τῶν ἱερέων καὶ τῶν διδασκάλων ἀλλὰ πολλάκις ἀναγκάζονται οὗτοι νὰ παραβιάζουν τὴν συνείδησίν των καὶ νὰ ἀκολουθοῦν τὰς ἀλλοκότους ὀρέξεις ἀνοήτων τινῶν οἵτινες ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ πλούτου διατελοῦντες νομίζουν ὅτι τὰ πάντα ἐπίστανται καὶ περὶ πάντων συζητοῦσι. Ἐντούτοις οἱ ἐπιστήμονες βλέποντες πόσον ἐπίπονον ἦτον εἰς τοὺς ἐργάτας νὰ σφυρηλατῶσιν ἐπὶ τοῦ ἄκμονος μεγάλα τεμάχια σιδήρου διενοήθησαν νὰ ἐφεύρωσι νέας μηχανὰς ὅπως ἀνακουφίσωσι τοὺς μόχθους αὐτῶν. Καὶ τωόντι, εἰσερχόμενοι εἰς τὰ περισσότερα βαναυσουργεῖα, βλέπομεν μετὰ θαυμασμοῦ μηχανὰς αἵτινες θέτουν εἰς κίνησιν ὑπερμεγέθεις ὄγκους ἀπαλάττουσαι οὕτω τοὺς ἐργάτας τοῦ κόπου καὶ τοῦ κινδύνου. Πλὴν δὲν εἶναι ἡ χεὶρ τοῦ ἀνθρώπου ἥτις μετακινεῖ καὶ ἀναση-κώνει τοὺς ὄγκους τούτους. Ἀρκεῖ εἰς τὸν ἐργάτην νὰ θέσῃ εἰς κίνησιν σιδηροῦν τινὰ μοχλὸν καὶ πάραυτα ἡ μηχανὴ κινεῖται καὶ ἐργάζεται ἀντ' αὐτοῦ. Πλησίον ὅμως τοῦ ἐργάτου ὅστις κινεῖ τὴν μηχανὴν καὶ ἐφοδιάζει αὐτὴν διὰ τοῦ ἀναγ-καίου ἄνθρακος, βλέπω τὸν ἐπιστήμονα ὅστις, ὅπως δημιουργήσῃ αὐτήν, ἐξ-ήντλησε τὴν ζωήν του εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν ἀγρυπνίαν. Ὁ πεπαιδευ-μένος λοιπὸν εἶνε ἀληθῶς ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἐργάτου, ἡ δὲ παρ' αὐτοῦ ἐφευ-ρεθεῖσα μηχανὴ παριστάνει τὴν διάνοιαν καὶ τὴν μεγαλοφυΐαν του.

Μετὰ τὴν γεωργικὴν καὶ βιομηχανικὴν παραγωγὴν ἔρχεται ἡ ἐμπορικὴ παραγωγή. Τὰ ἀντικείμενα δὲν ἔχουσι, κύριοι, τὴν αὐτὴν ἀξίαν παντοῦ. Οὕτω λ. χ. ἓν πορτοκάλιον ἐν Σμύρνῃ πωλεῖται ἀντὶ δέκα λε-πτῶν. Ἐνῷ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ εἰς τὴν Ῥωσσίαν ἀντὶ δραχμῆς. Ἐπι-τρέψατέ μοι ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο νὰ σᾶς διηγηθῶ περιστατικόν τι ὅπερ συνέβη εἰς τὸν ἐν Ῥωσσίᾳ πρεσβευτὴν τῆς Γαλλίας. Ἐπίσημόν τι πρόσωπον τῷ εἶχε συστήσει Μασσαλιώτην τινὰ εὑρισκόμενον ἐν Πετρουπόλει χάριν περιοδείας. Γνωρίζετε βεβαίως ὅτι εἰς Μασσαλίαν τὰ σῦκα στοιχίζουν

πολὺ εὐθηνὰ, καὶ ὅτι ἀντὶ ὀλίγων λεπτῶν ἀγοράζει τις ὁλόκληρον καλάθιον. Προσκληθεὶς ὁ ἡμέτερος Μασσαλιώτης εἰς γεῦμα ὑπὸ τοῦ πρέσβεως καὶ μὴ γνωρίζων τὴν ἀξίαν τῶν σύκων, ἤρχισε νὰ τρώγῃ ἓν πρὸς ἓν ὅλα τὰ ἐνώπιον αὐτοῦ παρατιθέμενα σῦκα. Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν τὸ ἄτομον τὸ ὁποῖον τὸν εἶχε συστήσει εἰς τὸν πρεσβευτὴν ἐπορεύθη εἰς τὸ ξενοδοχεῖον καὶ τῷ λέγει.

—« Καλὲ τί ἔπραξες χθὲς ἐν τῇ πρεσβείᾳ; Ἐφέρθης διὰ τοῦ μᾶλλον ἀνοικείου τρόπου. »

—Ἐγώ! ἔπραξα ἀτοπόν τι!

—« Βεβαίως, ἔφαγες ὅλην τὴν ἐνώπιόν σου παρατεθεῖσαν πυραμίδα τῶν σύκων ἕκαστον τῶν ὁποίων ἐστοίχιζε 4 φράγκα. »

Ἰδοὺ λοιπὸν ἓν παράδειγμα τῆς ἐμπορικῆς ἀξίας ἥτις γεννᾶται ἐκ τῆς μεταφορᾶς τῶν ἀντικειμένων. Τὸ ἐμπόριον ὅθεν συνίσταται εἰς τὸ σύνολον τῶν ἐργασιῶν συναλλαγῶν ἢ διαπραγματεύσεων, ὅσας ἐπὶ σκοπῷ κέρδους ἐνεργοῦμεν, εἴτε μεταβάλλοντες διὰ τῆς τέχνης εἰς νέα εἴδη τὰ ἀρχικὰ τῆς φύσεως προϊόντα, εἴτε πωλοῦντες, ἀνταλλάσσοντες ἢ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μεταφέροντες τὰ προϊόντα τῆς φύσεως ἢ τῆς τέχνης. Προσθέτομεν ὡσαύτως εἰς τὴν ἀξίαν τῶν ἀντικειμένων μεριδοπωλοῦντες αὐτά. Ἐνταῦθα θέλω σᾶς διηγηθῇ καὶ ἕτερον ἀνέκδοτον ἀφορῶν τὴν μεριδοπωλίαν.

Ἡμέραν τινὰ χωρικός τις ἐφαντάσθη νὰ εὐθυμήσῃ· ὡς ἐκ τούτου ἐπορεύθη εἰς ξενοδοχεῖόν τι τῆς κομοπόλεώς του. Ἐνῷ ἐξήταζε τὸν κατάλογον τῶν φαγητῶν παρατηρεῖ καθήμενον ἐπὶ ξύλου ψιττακὸν ὅστις ἐσύριζε καὶ προσεπάθει νὰ ἀρθρώσῃ λέξεις τινάς. Ἐρωτᾷ τὸν ξενοδόχον ποία ἡ ἀξία τοῦ πτηνοῦ τούτου;

—Εἴκοσι φλωρία.

—Ἀδιάφορον! ἂς τὸν σουβλίσουν!

Ἅπαντες σπεύδουν νὰ ὑπακούσουν εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ χωρικοῦ καὶ μετ' οὐ πολὺ φέρουν ἐντὸς ἀργυροῦ δίσκου τὸ ταλαίπωρον πτηνὸν ἐντελῶς προπαρεσκευασμένον. Ὁ χωρικὸς ἀφοῦ τὸ παρετήρησεν ἐπί τινας στιγμὰς, λέγει εἰς τὸν ξενοδόχον.

—« Ἐξαίρετα, φίλε μου, εἶμαι εὐχαριστημένος διὰ τὴν ἐπιμέλειάν σου, τώρα δός μοι ἓν τεμάχιον δύο γροσίων. » Διὰ τοῦ παραδείγματος τούτου ἠθέλησα νὰ σᾶς ἐξηγήσω τὸν μηχανισμὸν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς συναλλαγῆς. Ἐξ ἄλλου αἱ μερίδες τὰς ὁποίας λαμβάνομεν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον δὲν εἶνε ἄλλο εἰμὴ ἡ παραγωγὴ ὑπὸ τὸ ἐμπορικὸν αὐτῆς σχῆμα. Ὁσάκις πηγαίνομεν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον δὲν ἔχομεν οὔτε τὸν σκοπὸν νὰ φάγωμεν ὁλόκληρον ὀρνιθοπούλιον, οὔτε νὰ εἴπωμεν ὡς τὸν χωρικὸν τοῦ ψιττακοῦ δός μοι ἓν τεμάχιον ἀντὶ δύο γροσίων, ἀλλὰ πληρόνομεν τὴν τιμὴν ἣν διαλαμβάνει ὁ κατάλογος τοῦ ξενοδόχου. Ἐκ τούτων συνάγεται ὅτι ἡ ἐξάδευσις γεννᾷ πραγματικὴν ἀξίαν. Ὁ ξενοδόχος ἀγοράζει χονδρικῶς τὸ ὀρνιθοπούλιον τὸ ὁποῖον πωλεῖ ἀκολούθως λιανικῶς. Ἡ πρᾶξις λοιπὸν αὕτη καλεῖται ἐμπορικὴ παραγωγή. Προσθέτομεν ἐπίσης εἰς τὴν ἀξίαν τῶν ἀντικειμένων μετακομίζοντες αὐτὰ ἀπὸ ἓν μέρος εἰς ἄλλο ἢ θέτοντες αὐτὰ εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ καταναλωτοῦ.

Ἴδομεν μέχρι τοῦδε, κύριοι, πῶς ὁ πλοῦτος παράγεται· ἂς ἴδωμεν τώρα καὶ πῶς ἀνταλλάσσεται. Ὁ πλοῦτος ἀνταλλάσσεται κατὰ τρεῖς τρόπους.

—Ἀμέσως

—Διὰ μέσου τῶν νομισμάτων

—Καὶ διὰ μέσου τῆς πιστώσεως.

Ὁ πρῶτος τρόπος δι' οὗ τὰ χρήσιμα πράγματα ἀνταλλάσσονται συνειθίζεται εἰς τὴν Ἀφρικήν. Οἱ ἄγριοι κατοικοῦντες τὰ ἐνδότερα τῆς ἠπείρου ταύτης, ἐπειδὴ φοβοῦνται μήπως ὑποδουλωθῶσιν ὑπὸ τῶν ξένων, ὡς ἐκ τούτου ὁσάκις ἔμπορός τις θέλει νὰ πωλήσῃ εἰς αὐτοὺς ὅπλα, ῥακίον ἢ ἐνδύματα, ἐναποθέτει τὰ ἀντικείμενα ταῦτα εἰς τὴν ὄχθην ἑνὸς ποταμοῦ καὶ ἀποσύρεται. Μόλις ὁ ἄγριος ἐπιστρέψει θέτει πλησίον τῶν ἀντικειμένων τὰ ὁποῖα θέλει ν' ἀγοράσῃ μικρὸν σωρὸν χρυσῆς κόνεως καὶ ἀποσύρεται εἰς τὴν σειράν του. Ἐὰν ὁ ἔμπορος εἰς τὴν ἐπιστροφήν του εὕρῃ τὸ ποσὸν τῆς χρυσῆς κόνεως ἱκανόν, τὸ λαμβάνει καὶ ἀναχωρεῖ, ἄλλως τὸ ἀφίνει καὶ λαμβάνει ὀπίσω τὰ ἐμπορεύματά του. Ὁ ἁπλοῦς οὗτος τρόπος τοῦ συναλλάττεσθαι καλεῖται ἀνταλλαγὴ ἐμπορευμάτων καὶ εἶναι εἰσέτι ἐν χρήσει μεταξὺ τῶν ἀγρίων λαῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς.

Φαντασθῆτε τώρα χωρικὸν ὅστις ἔθρεψεν ἕνα βοῦν μὲ σκοπὸν νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς πωλήσεως αὐτοῦ. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἔχει ἀνάγκην ἀρότρου, ἐνδυμάτων διὰ τὴν σύζυγόν του καὶ ὑποδημάτων διὰ τὸν ἑαυτόν του. Βεβαίως εἰς τὰς διαφόρους αὐτοῦ ἀγορὰς δὲν δύναται νὰ προτείνῃ ὡς ἀνταλλαγὴν οὔτε τὸ μηρίον οὔτε τὴν γλῶσσαν οὔτε ἄλλο τι μέρος τοῦ ζώου. Ἀναγκάζεται ὅθεν νὰ εὕρῃ χρεοπώλην τινὰ εἰς τὸν ὁποῖον νὰ προσφέρῃ ὁλόκληρον τὸν βοῦν ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ λάβῃ τὸ ἀντίτιμον τῆς ἀξίας. Τὰ χρήματα λοιπὸν ἀντιπροσωπεύουν τ' ἀνταλλάξιμα πράγματα διὰ μέσου ἀνεγνωρισμένης καὶ θετικῆς ἀξίας. Ὁ χρυσὸς, τὰ μέταλλα κατήντησαν τὸ γενικὸν νόμισμα, ἐπειδὴ ἔχουν ἐμπορικὴν ἀξίαν βεβαίαν καὶ ἀνεξάρτητον τῶν συμφωνιῶν. Δὲν πληρώνει τις τὰ πράγματα μόνον διὰ τῶν χρημάτων, ἀλλ' ἀκόμη καὶ διὰ τῶν γραμματίων. Ἡ χρῆσις τῶν γραμματίων, ἡ δημιουργία καὶ ἡ κυκλοφορία αὐτῶν στηρίζονται ἐπὶ τοῦ γενικοῦ γεγονότος τῆς πιστώσεως.

Ὑποθέσατε νέον τινὰ ἐπιπλοποιὸν ὅστις νυμφεύεται καὶ λαμβάνει ὡς προῖκα παρὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ 3,000 δραχμάς. Τὸ ποσὸν τοῦτο εἶναι ἡ μόνη περιουσία ἣν ἀμφότεροι κατέχουν. Ἔχει ἀνάγκην λοιπὸν ν' ἀγοράσῃ ἐκλεκτὰ ξύλα πρὸς κατασκευὴν ἐπίπλων τῆς ἀξίας 3,000 δραχμῶν. Ἐὰν δώσῃ εἰς πληρωμὴν τὰς 3,000 δραχμὰς ἃς κατέχει, δὲν τῷ ἀπομένει τίποτε διὰ νὰ πληρώσῃ τοὺς προμηθευτάς του, ἤγουν τὸ ἐνοίκιόν του, τὰ ἐνδύματά του καὶ τὴν ζωοτροφίαν του. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἀποτείνεται εἰς ἔμπορόν τινα ὅστις γνωρίζων τὴν τιμιότητά του τῷ χορηγεῖ πίστωσιν 3,000 δραχμῶν δυνάμει γραμματίου πληρωτέου μετὰ ἓν ἔτος.

Ἡ ἀμοιβαία αὕτη ἐμπιστοσύνη τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ ἐκ τῆς πιστώσεως

προκύπτοντα εὐεργετήματα ὤφειλον νὰ ἑλκύσωσι μᾶλλον τὴν προσοχήν ἡμῶν. Διὰ τῆς πιστώσεως ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπιπλοποιὸς ὅστις εἶχε 3,000 δρ. εἰς τὸ βαλάντιόν του, εὑρίσκεται κάτοχος 6,000 δραχμῶν· καὶ ὅταν ὁ χρεοπώλης, ὁ ἀρτοποιὸς καὶ ὁ ἰδιοκτήτης τῆς οἰκίας του τῷ χορηγήσωσι νέαν πίστωσιν, δύναται μὲ τὰς 3,000 δρ. ἂς κατέχει νὰ ἐργασθῇ ἐπὶ 9,000 δραχμῶν. Ἡ πίστωσις εἶναι λοιπὸν ἡ πολλαπλασίασις τοῦ κεφαλαίου· τὸ δὲ ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι τὸ φαινόμενον τοῦτο στηρίζεται μᾶλλον εἰς τὴν ἠθικὴν ἢ εἰς τὴν χρηματικὴν ἀξίαν τοῦ ἀτόμου. Οὐδεὶς ἐμπιστεύεται βεβαίως εἰς ἄνθρωπον ναὶ μὲν πλούσιον ἀλλὰ σπάταλον καὶ ἄσωτον, ἐνῷ ἀπεναντίας ἕκαστος εἶναι διατεθειμένος νὰ κάμῃ πίστωσιν εἰς πτωχὸν πλὴν τίμιον νέον ἡ διαγωγὴ τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν παραδειγματική. Τοῦτο προέρχεται, κύριοι, διότι βάσις τῆς πιστώσεως δὲν εἶναι τὰ χρήματα ἀλλὰ προπάντων ἡ προσωπικὴ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου, ἡ δὲ πολιτικὴ οἰκονομία μᾶς διδάσκει ὅτι τόσον τὰ ἄτομα ὅσον καὶ τὰ ἔθνη διὰ νὰ προαχθῶσι πρέπει νὰ ἔχουν ὡς βάσιν εἰς ὅλας αὐτῶν τὰς ἐπιχειρήσεις καὶ συναλλαγὰς τὴν τιμιότητα, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν καλὴν πίστιν. Δυστυχῶς ἡ καλὴ πίστις ἤρξατο ἐνταῦθα ἀπό τινος καιροῦ νὰ ἐκλείπῃ, ἡ δὲ χρεωκοπία νὰ λαμβάνῃ μεγάλας διαστάσεις. Πολλοὶ ἐκ τῶν ἐμπόρων μὴ περιοριζόμενοι εἰς τὰ μικρὰ αὐτῶν κεφάλαια παραδίδονται εἰς ἰδανικὰς καὶ ἐπικινδύνους ἐπιχειρήσεις γινόμενοι οὕτω πρόξενοι πολλῶν καὶ μεγάλων δυστυχημάτων. Μόνος ὁ πλοῦτος ὁ ἀποκτώμενος διὰ τῆς ἐργασίας, τῆς φρονήσεως, τῆς οἰκονομίας, τῆς τιμιότητος καὶ τῆς ὀλιγαρκείας, εἶναι πλοῦτος ἔντιμος καὶ διαρκής. Μὴ λησμονῶμεν προσέτι ὅτι ὁ πλοῦτος συνεπάγει μεθ' ἑαυτοῦ καὶ θλιβερὰ ἀποτελέσματα, δηλαδὴ τὴν πολυτέλειαν, τὴν σπατάλην, τὴν φιλαργυρίαν, τὸν ἐγωϊσμὸν καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον χαλάρωσιν καὶ ἀδιαφορίαν. Ἂς ἀποφεύγωμεν λοιπὸν τὰ ἄτιμα καὶ αἰσχρὰ κέρδη τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ βλάψουν καὶ τὸν χαρακτῆρα καὶ προπάντων τὴν συνείδησιν ἡμῶν, καὶ ἂς μεταχειριζώμεθα τὸν πλοῦτον εἰς ἔργα θεάρεστα καὶ κοινωφελῆ.

Ἀφοῦ ἅπαξ ὁ πλοῦτος ἐδημιουργήθη, ἀνάγκη νὰ καταναλωθῇ. Ἡ λέξις κατανάλωσις εἶναι ἀξιοσημείωτος. Λέγομεν κοινῶς περὶ οἰκίας ὅτι ἔγεινε παρανάλωμα τοῦ πυρὸς· ἀλλὰ τὸ αὐτὸ φαινόμενον παρουσιάζεται καὶ ὅταν κάμνωμεν χρῆσιν ἀντικειμένου τινός, δηλαδὴ ὁσάκις καταναλίσκομεν αὐτό. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην τρία τινὰ δύνανται νὰ παρουσιασθῶσιν. Ἢ ἔχομεν περισσοτέρας ἀνάγκας παρὰ μέσα ὅπως ἱκανοποιήσωμεν αὐτὰς, ἢ ἔχομεν τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα ὅπως ἐξοικονομήσωμεν αὐτὰς, ἢ ἔχομεν περισσότερα χρήματα παρὰ ἀνάγκας· ὡς ἐκ τούτου τρία κοινωνικὰ φαινόμενα παρουσιάζονται. Ἡ δυστυχία, τουτέστι ἡ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου ὅστις ἔχει ὀλιγώτερον ἀφ' ὅ,τι αἱ ἀνάγκαι αὐτοῦ ἀπαιτοῦσιν. Ὁ ἄνετος βίος, δηλαδὴ ἡ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου ὅστις δύναται νὰ ἱκανοποιήσῃ ἀνάγκας τινὰς καὶ ἡ πολυτέλεια, δηλαδὴ ἡ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου ὅστις ὄχι μόνον κατέχει πᾶν ὅ,τι τῷ εἶναι ἀναγκαῖον, ἀλλ' εὐπορεῖ ἁπάντων τῶν ἀγαθῶν.

Σημειώσαντες ἐν ὀλίγοις τὰ τρία ταῦτα κοινωνικὰ φαινόμενα ἅτινα ἐπασχολοῦσι δικαίως τὴν διάνοιαν ὅλων τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Εὐρώπης, μεταβῶμεν ἤδη εἰς τὸ περὶ ἐπιβολῆς τῶν φόρων κεφάλαιον καὶ ἐκθέσωμεν ἐν συντόμῳ τὰς περὶ τούτου κρίσεις ἡμῶν.

Πολλοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ ἐπιβολὴ τῶν φόρων εἶναι καταθλιπτικὴ καὶ παράνομος, καὶ ὅτι εἴτε ἰδιοκτῆται εἴτε μισθωτοὶ διατελοῦντες, δὲν ὀφείλομεν νὰ πληρώνωμεν εἰς τὴν κυβέρνησιν φόρον ἐπὶ τῶν κτημάτων ἡμῶν. Ἡ ἀξίωσις αὕτη εἶναι ἐν μέρει ὑπερβολικὴ διὰ νὰ μὴν εἴπωμεν ἀδικαιολόγητος. Εἰς τὰ πολιτισμένα ἔθνη ἡ ἐπιβολὴ τῶν φόρων δὲν εἶναι πρὸς ὄφελος τῆς κυβερνήσεως ἀλλὰ πρὸς τὸ συμφέρον ἐκείνου ὅστις πληρώνει. Ὅταν σκοπεύωμεν νὰ ἐξασκήσωμεν βιομηχανίαν τινὰ ἔχομεν ἀνάγκην κεφαλαίων ὅσον μικρὰ καὶ ἂν ἦναι ἡ βιομηχανία αὕτη. Ὁ ἐπιθυμῶν ν' ἀνοίξῃ ἀρτοποιεῖον ἔχει ἀνάγκην μαγαζείου, σίτου, κλιβάνου κ.τ.λ. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐξασκήσῃ τις ὁποιανδήποτε τέχνην δὲν ἔχει μόνον ἀνάγκην τῶν ἐργαλείων αὐτῆς, ἀπαιτεῖται προπάντων ἐλευθερία, ἀσφάλεια, τάξις, εὐνομία καὶ εἰρήνη. Εἰς τὰ εὐνομούμενα κράτη ὁσάκις σφετερισθῇ τις εἴτε τὸν ἀγρὸν εἴτε τὴν περιουσίαν τοῦ ἄλλου, ὑπάρχουν δικαστήρια ἅτινα ἐξελέγχουν τὴν παρανομίαν ταύτην. Ἐὰν ἰσχυρότερος ἐξυβρίσῃ πτωχόν τινα πολίτην, ὁ νόμος θέλει τὸν προστατεύσει, ὁ δὲ πταίστης αὐστηρῶς θὰ τιμωρηθῇ. Τούτου ἕνεκεν ἡ κυβέρνησις ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν πολιτῶν καὶ φροντίσῃ ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῶν δημοσίων καταστημάτων, ὑπὲρ τῆς καθαριότητος καὶ φωτισμοῦ τῶν πόλεων, ὑπὲρ τῆς δημοσίου ἐκπαιδεύσεως, ὑπὲρ τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ κλήρου, ἀπαιτεῖ παρ' αὐτῶν εὐτελές τι ποσὸν ὅπερ καλεῖται ἔγγειος φόρος. Ὁ νομοθέτης ἐπιβάλλων τὸν δασμὸν τοῦτον, σκοπὸν εἶχε νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπικουρίαν τῶν ἀναγκαίων ἐξόδων πρὸς διατήρησιν τοῦ στρατοῦ, εὐκολίαν τῶν σχέσεων καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου. Ἐξ ἄλλου, παρῆλθεν ἡ ἐποχὴ ἐκείνη καθ' ἣν ἡ φορολογία στηριζομένη ἐπὶ σαθρῶν καὶ ἀδίκων βάσεων κατέθλιβε τάξιν τινα πολιτῶν πρὸς ὄφελος εὐνοουμένων τινῶν ἀρχολιπάρων. Σήμερον οὐδεὶς φόρος ἐπιβάλλεται εἰς τὰ εὐνομούμενα καὶ χριστιανικὰ κράτη ἄνευ τῆς συναινέσεως καὶ ἐπιψηφίσεως τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους. (*) Ὄχι μόνον ἀπαιτεῖται ἡ ἐπιδοκιμασία αὐτῶν, ἀλλ' ἡ κυβέρνησις ἐγγυᾶται περὶ τῆς χρήσεως αὐτοῦ. Οἱ δὲ πολῖται γινώσκουσιν ἀκριβῶς τὰ ποσὰ ἅτινα ἡ κυβέρνησις δαπανᾷ ὑπὲρ τῆς δημοσίου ὑπηρεσίας, καὶ οὐδὲ ὀβολὸς ἐξέρχεται ἐκ τῶν ταμείων τοῦ κράτους ἄνευ ἀποχρώσης δικαιολογήσεως.

Ἰδού, Κύριοι, ἐν συντόμῳ αἱ ἀρχαὶ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας· διαγράψαντες αὐτὰς δὲν ἐπράξαμεν ἄλλο εἰμὴ νὰ ἐπαναλάβωμεν ἐκεῖνο ὅπερ ἐπασχολεῖ καθ' ἑκάστην τὴν διάνοιαν ἡμῶν. Ἐξ ἄλλου, ζῶμεν εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἕκαστος δύναται ἐλευθέρως νὰ ἐκφράσῃ τὴν γνώμην του καὶ εἰς κοινωνίαν ἥτις δὲν προσφέρει τὴν ἐλαχίστην ὁμοιότητα μὲ τὰς ἀρχαίας κοινωνίας ὅπου ὑπὸ τὴν μᾶλλον δεσποτικὴν διοίκησιν βλέπει τις μυριάδας

(*) Ἐννοοῦμεν ἐνταῦθα τὰ συνταγματικὰ ἐκεῖνα κράτη ἅτινα ἐσκεμμένως ἀνεπτύχθησαν εἰς τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα, οὐχὶ δὲ τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Ἑλ. κοινοβουλίου οἵτινες ἐκφαυλίσαντες τὴν ἐθνικὴν ἀξιοπρέπειαν, κατατρίβουσι τὸν καιρὸν των εἰς περιττὰς συζητήσεις κηδόμενοι μόνον τοῦ ἀτομικοῦ αὐτῶν συμφέροντος.

ἀνθρώπων ἐργαζομένων ἀπὸ πρωΐας μέχρι νυκτὸς καὶ μὴ δυναμένων νὰ δρέψωσι τὴν ἀξίαν τῶν κόπων των. Εἰς τὴν Ῥώμην ὁ νόμος ἐδικαίωνεν τὸν κύριον ὅστις ἤθελε κόψει τὰ νεῦρα τῶν ποδῶν τοῦ δυστυχοῦς ἐργάτου ὁπόταν οὗτος δοῦλος διατελῶν ἐξέφραζε τὴν ἐπιθυμίαν ν' ἀνακτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν του· καθὼς ἐπίσης ἐδικαιοῦτο ἕκαστος πολίτης νὰ ἐξορύττῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀτυχοῦς δούλου ὅστις ἦτο καταδικασμένος νὰ στρέφῃ ἀντὶ ἵππων τὸν μύλον αὐτοῦ. Ἐὰν σήμερον προτείνωμεν τὰ προβλήματα ταῦτα· ἐὰν αἰσθανώμεθα τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν δύναμιν νὰ συζητῶμεν αὐτὰ, τοῦτο προέρχεται διότι ἡ θέλησις ἡμῶν εἶναι ἀπαραβίαστος, ἡ δὲ διάνοια ἡμῶν λαμβάνει καθεκάστην ἀναλόγως τῆς ἐλευθερίας ἣν κατέχομεν, περισσοτέραν ἀνάπτυξιν καὶ περισσοτέραν κρίσιν. Ἔχομεν τὴν εὐθύνην καθὼς καὶ τὸ αἴσθημα τοῦ καθήκοντός μας. Δυστυχῶς ὁσάκις πρόκειται περὶ πολιτικῆς οἰκονομίας δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ διεγείρωμεν τὴν περιέργειαν ἡμῶν ὅπως ἱκανοποιήσωμεν τὸ πνεῦμά μας. Ἐγκαταλελειμμένοι εἰς τὰς ἰδίας ἡμῶν δυνάμεις συμβαίνει ἐνίοτε νὰ λαμβάνωμεν ψευδῆ πορείαν καὶ ψευδῆ διεύθυνσιν. Μὴ φωτισθέντες δὲ ἀρκούντως ὑπὸ τῶν ἀνακαλύψεων τῆς ἐπιστήμης καὶ συζητοῦντες συχνὰ πυκνὰ περὶ πολιτεύματος, περὶ φορολογικοῦ συστήματος, περὶ δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἢ περὶ ἄλλου τινος πολιτικοῦ ζητήματος, ἐκφράζομεν ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων τούτων πλείστας ὅσας ψευδεῖς καὶ σφαλερὰς κρίσεις ἐκ τῶν ὁποίων μᾶλλον βλάβη ἢ ὠφέλεια προκύπτει. Καθῆκον λοιπὸν παντὸς τιμίου πολίτου ὅστις κήδεται τῶν ἀληθινῶν συμφερόντων τῆς πατρίδος αὐτοῦ εἶναι νὰ μελετᾷ καὶ νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὰ διάφορα πολιτικὰ καὶ οἰκονομικὰ ζητήματα ὅπως ἀκολούθως μεταδώσῃ αὐτὰ εἰς τὸν λαὸν καὶ φωτίσῃ αὐτὸν περὶ τῆς ἀληθοῦς αὐτοῦ καταστάσεως. Δὲν ἐκτιμῶμεν ὡσαύτως τὴν εὐτυχίαν ἣν κατέχομεν ζῶντες εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ ἀρχαὶ τοῦ Εὐαγγελίου διέπουσι τὰς τύχας τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν ἔνθα ὁ πτωχὸς καὶ ὁ πλούσιος θεωροῦνται ἴσοι ἐνώπιον τοῦ νόμου ἀπολαμβάνοντες τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων. Χάριν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ χριστιανισμοῦ αἱ πολιτισμέναι κυβερνήσεις προνοοῦσιν ὑπὲρ τῆς κατωτέρας τάξεως τῶν ἐνδεῶν καὶ χορηγοῦσιν εἰς αὐτὰς οὐ μόνον τὴν ὑλικὴν ὑποστήριξιν ἀλλὰ καὶ τὴν διανοητικὴν αὐτῶν διάπλασιν. Σήμερον ἐν Εὐρώπῃ ἡ ἐλαχίστη πόλις, τὸ τελευταῖον πολίχνιον διατηρεῖ φιλανθρωπικὰ καταστήματα διὰ τὰ ἔκθετα καὶ ὀρφανὰ τέκνα, διὰ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἐνδεεῖς γέροντας· ἡ δὲ χριστιανικὴ ἀγάπη ἐφεῦρε βοηθήματα καὶ παρηγορίας δι' ὅλας τὰς ταλαιπωρίας καὶ δι' ὅλας τὰς θλίψεις. Ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις αὐτῆς ἐσχηματίσθησαν πανταχοῦ σωφρονιστήρια σκοπὸν ἔχοντα νὰ ἐπαναφέρωσιν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς τιμιότητος τοὺς ἀποπλανηθέντας κακούργους. Εἰς τὰ καταστήματα ταῦτα οἱ κατάδικοι διδάσκονται τὰς ἀρχὰς τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἠθικῆς, ἐργόχειρα, τὴν ἀνάγνωσιν, τὴν γραφὴν, τὰς τέχνας, τὴν οἰκονομίαν τὴν τάξιν καὶ προπάντων τὴν καλὴν διαγωγήν. Ἐπὶ τέλους διὰ τοῦ συστήματος τῶν ἀποταμιευτηρίων καὶ ἄλλων ὠφελίμων καταστημάτων, τὸ μέλλον τῶν ἀπόρων ἐργατῶν ἐξησφαλίσθη, καθότι παρακαταθέτοντες οὗτοι εὐτελές τι ποσὸν εἰς τὰς ταπέζας ταύτας, ἐξασφαλίζουν ἓν τακτικὸν εἰσόδημα διὰ τὰ γηρατεῖα αὐτῶν.

Καὶ ἐν τούτοις, κύριοι, μετὰ μεγάλης μου λύπης παρατηρῶ ὅτι ὡς πρὸς τὰ φιλανθρωπικὰ ταῦτα καταστήματα τὸ ἡμέτερον ἔθνος καθυστερεῖ εἰσέτι μὴ λαμβάνον τὴν ἀπαιτουμένην πρόνοιαν οὔτε ὑπὲρ τῆς καταστάσεως τῶν ἐργατικῶν τάξεων, οὔτε ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς εὑρισκομένων. Τίς ἐξ ἡμῶν ποτὲ ἐφρόντισε νὰ μάθῃ πῶς διάγουν τόσοι δυστυχεῖς ὁμογενεῖς κατασηπόμενοι ἐντὸς τῶν φυλακῶν ἄνευ τῆς ἐλαχίστης περιθάλψεως καὶ οὐδεμιᾶς παρηγορίας; Τίς ποτὲ ἐδίδαξεν εἰς αὐτοὺς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς παρώτρυνε νὰ ἔχωσιν ὅλην τὴν πεποίθησιν εἰς τὸ ἄπειρον ἔλεος καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ; Ποῦ τὰ ἡμέτερα ἱεροσπουδαστήρια σκοπὸν ἔχοντα νὰ μορφώσουν ἱεροκήρυκας πρὸς διάδοσιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως; Ποῦ αἱ ἡμέτεραι ἀγροτικαὶ τράπεζαι; Ποῦ τὰ ἐνεχυροδανειστήρια καὶ τὰ πτωχοκομεῖα; Ποῦ τὰ καταστήματα τῶν κωφαλάλων καὶ τὰ τυφλοκομεῖα διὰ τὰ ὁποῖα τοσοῦτον σεμνύνεται ἡ Εὐρώπη; Πικρὰ ἡ ἀλήθεια ἀλλ' ἂς τὸ ὁμολογήσωμεν παρρησίᾳ ὅτι ὡς πρὸς τὸ αἴσθημα τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης ἐπικρατεῖ παρ' ἡμῖν μεγίστη εἰσέτι ψυχρότης καὶ ἀδιαφορία, καὶ ὅτι προκειμένου περὶ κοινωνικῶν ζητημάτων δεικνύομεν εἰς τὰς σκέψεις ἡμῶν μεγίστην ἀταξίαν, ἐπιπολαιότητα, ἀκρισίαν, οἴησιν, πνεῦμα ἄστατον καὶ ὑπεροπτικόν. Λείπει εἰς ἡμᾶς ὁ ἱερὸς ἐκεῖνος δεσμὸς ὅστις ἀποκαθιστᾷ τὰ ἔθνη ἰσχυρὰ καὶ παντοδύναμα, καθὼς καὶ ἡ λεπτότης ἐκείνη ἡ διακρίνουσα τὰς εὐγενεῖς καὶ εὐαισθήτους καρδίας λείπουσι ..... πολλὰ ἄλλα τὰ ὁποῖα παρασιωπῶ σεβόμενος τὴν θέσιν ταύτην καὶ φοβούμενος μήπως καταχρασθῶ τῆς ὑπομονῆς ἡμῶν. Πάντες ἐπιθυμοῦμεν τὴν ἐξουσίαν ἀλλ' οὐδεὶς ὑποτάσσεται εἰς τὴν θέλησιν καὶ εἰς τὴν διαταγὴν τῶν ἀνωτέρων. Τὰ δὲ αἴτια τῆς ἀνωμάλου ταύτης καταστάσεως δέον ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὴν ἀνατροφὴν ἡμῶν, εἰς τὴν ἔλλειψιν χαρακτήρων καὶ εἰς τὸ ἐκπαιδευτικὸν σύστημα ὅπερ πάντες ὁμολογοῦμεν ὅτι εἶναι σαθρὸν, πλὴν οὐδεὶς λαμβάνει τὸ θάρρος καὶ τὴν πρωτοβουλίαν νὰ βελτιώσῃ αὐτό. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ μεταρρυθμισθῇ ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον τὸ ἐκπαιδευτικὸν ἡμῶν σύστημα, ἀνάγκη νὰ τύχωσι τῆς δεούσης ὑποστηρίξεως ὅσοι τῶν κληρικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν συναισθάνονται καὶ ἐνεργοῦσιν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀναμορφώσεως καὶ ἀξιοπρεπείας. Καὶ ἄλλοτε τὸ εἴπομεν καὶ τὸ ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι ἕως ὅτου δὲν ἐξευγενίσομεν τὸν κλῆρον καὶ δὲν ὑψώσομεν τὴν ἐκκλησίαν εἰς τὴν ἀνήκουσαν περιωπὴν καθαρίζοντες αὐτὴν ἔκ τινων προλήψεων καὶ δεισιδαιμονιῶν, οὐδέποτε τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος θέλει ἐνατενίσει θαρραλέως εἰς αἰσιώτερον μέλλον. Ὅπως κυβερνήσωμεν ἄλλους ἀνάγκη νὰ τακτοποιήσωμεν πρῶτον τὰ ἡμέτερα πράγματα, ἐμφορούμενοι οὐχὶ ὑπὸ ἰδιωτικοῦ καὶ φατριαστικοῦ συμφέροντος, ἀλλὰ ὑπὸ φρονημάτων γενικωτέρων καὶ ὑψηλοτέρων. Ἰδοὺ ἡ ὁδὸς ἣν δέον νὰ τραπῶσιν οἱ κηδόμενοι τοῦ ἐνεστῶτος καὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ Ἑλ. ἔθνους. Ἂς ἐπιληφθῶμεν τοῦ ἔργου λοιπὸν ἕκαστος κατὰ τὰς ἰδίας αὐτοῦ δυνάμεις μετὰ θάρρους, ἀφοσιώσεως καὶ καρτερίας, καὶ μὴ λησμονήσωμεν προπάντων

ὅτι πρὸς ἐμπέδωσιν τῶν διαφόρων κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν ζητημάτων, ἀπαιτεῖται καιρὸς καὶ ἐπιμονὴ, ἀπαιτεῖται αὐταπάρνησις, ὁμόνοια, ἀδελφικὴ ἀγάπη, ἀπαιτοῦνται θυσίαι καὶ οὐχὶ λόγοι κενοὶ, φθόνος, κολακεία, ἀγυρτεία καὶ σχολαστικότης· ἀπαιτεῖται τέλος, εἰλικρίνεια· τὰ δὲ ἔργα ἡμῶν πρέπει νὰ ὦσι σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους μας. Ὁ γεωργὸς σπείρει τὸν σπόρον αὐτοῦ· ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου καὶ ὅταν ἡ γῆ ἀναβλαστήσῃ αὐτὸν, δρέπει τὴν ἀπολαυὴν τῶν κόπων του. Ὑπάρχει, κύριοι, ἐν τῷ βοτανικῷ κήπῳ τῶν Παρισίων ἐπὶ ἑνὸς λόφου μεγαλοπρεπές τι δένδρον τοῦ Λιβάνου. Ἡ κέδρος αὕτη προέρχεται ἐκ παραφυάδος ἣν μετέφερε φυσιολόγος ἐκ τῆς Ἀμερικῆς. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸν διάπλουν ὑπῆρχεν ἔλλειψις νεροῦ καὶ φοβούμενος μήπως αὕτη ξηρανθῇ, ὁ φυσιοδίφης οὗτος ἐστερεῖτο τοῦ ὕδατός του ὅπως ποτίζῃ τὸν ἀδύνατον τοῦτον βλαστὸν τὸν ὁποῖον ἀκολούθως ἐφύτευσεν ἐν τῷ βοτανικῷ κήπῳ. Ὁ ταπεινὸς οὗτος βλαστὸς ἔγεινε μετὰ παρέλευσιν χρόνου τὸ μεγαλοπρεπὲς δένδρον ὅπερ σήμερον διὰ τῶν ὑψικόμων αὐτοῦ κλάδων ἐξέχει ὑπεράνω πάντων τῶν περικυκλούντων αὐτὸ δένδρων. Οἱ λόγοι τοὺς ὁποίους σήμερον σᾶς ἐξέφρασα εἶναι τὸ μικρὸν καὶ ταπεινὸν τοῦτο δενδρύλλιον· αἱ δὲ καρδίαι ἡμῶν, ἡ γόνιμος γῆ ἐξ ἧς θέλει βλαστήσει ἡ πολύκλαδος καὶ εὐσκιόφυλλος ἐκείνη κέδρος ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς ὁποίας αἱ ἐπερχόμεναι γενεαὶ θέλουσιν εὐλογεῖ διὰ παντὸς τοὺς εὐεργετήσαντας αὐτάς.

ΤΟ ΛΑΥΡΙΟΝ

ΚΑΙ

Ο ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ.

Ὅτε, πρὸ τριῶν περίπου μηνῶν, ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἑλλάδα, ἔφθασα εἰς Ἀθήνας, εὑρέθην ἀπέναντι περιέργου θεάματος ὅπερ ἐξέπληξε καὶ ἐμὲ ὅπως, φρονῶ, πάντα τὸν νῦν ἐπισκεπτόμενον τὴν κλεινὴν τῆς Παλλάδος πόλιν. Εἶδον ἕνα λαὸν ὁλόκληρον, χθὲς ἥσυχον ἢ περὶ τὴν πολιτικὴν μόνον τύρβην ἀσχολούμενον, καταληφθέντα αἴφνης ὑπὸ ἐπιδημίας ἀληθοῦς,—τῆς τῶν διὰ συνεταιρισμοῦ κερδοσκοπικῶν ἐργασιῶν· αὐτὸ τὸ τέως τόσῳ δύσπιστον πρὸς πᾶσαν διὰ συνεταιρισμοῦ ἐργασίαν ἔθνος, εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον διὰ μιᾶς περιελθόν· τὸν Ἑρμῆν διαβεχθέντα τὴν Ἀθηνᾶν, τὸν πυρετὸν τοῦ μετάλλου ἀντικαταστήσαντα τὸν πυρετὸν τῆς πολιτικῆς καὶ σχεδὸν αὐτὸν ἔτι τῶν γραμμάτων τὸν πυρετόν. Ἔβλεπον τὸ ἕως χθὲς ἱστορικὸν ἐκεῖνο τῶν Κηφήνων καταγώγιον, τὸ καφφενεῖον τῆς Ὡραίας Ἑλλάδος, κυψέλην βομβῶσαν μεσιτῶν, κεφαλαιούχων, τραπεζιτῶν, ἐμπόρων, ἐν ἀληθὲς ἀξιόλογον χρηματιστήριον· ἀνθρώπους πάσης ἡλικίας καὶ τάξεως, ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου ἐμπόρου μέχρι τοῦ ὑποδεεστέρου παντοπώλου, δικαστὰς, καθηγητὰς, ἐπιστήμονας, ὑπαλλήλους, μήτε αὐτῶν τοῦ ὑψίστου Θεοῦ τῶν ὑπηρετῶν ἐξαιρουμένων (*), στρατιωτικοὺς, πολιτικοὺς, ὅλους ἄνω κάτω τρέχοντας, τὸν μὲν ἕνα ἀγοράσῃ, τὸν δὲ ἕνα πωλήσῃ, ἐννοεῖται μετοχάς· τὸν ἕτερον προσπαθοῦντα, διὰ μυρίων ἐμπορικῶν καὶ πολιτικῶν ὑπολογισμῶν νὰ διίδῃ τὸ μέλλον καὶ σκεπτόμενον τί τῶν δύο τῷ συνέφερε νὰ πράξῃ· εἶχον, ἀριστερὰ ἢ δεξιὰ στρεφόμενος, τὸν αὐτὸν αἰωνίως ἦχον ἕναυλον περὶ τὰ ὦτά μου· τὸ, τί γίνεται τὸ Λαύριον ἢ ἡ Πιστωτικὴ, ἀντικαταστῆσαν τὸ τί νέα σήμερον ἄλλων ποιητικωτέρων ἐποχῶν· ὅλων τὰ πνεύματα, μίαν ἀληθῆ ἄπειρον κάμινον ἐν τῇ ὁποίᾳ ὡς σπινθῆρες ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον τῆς ὑψώσεως ἢ τοῦ ἐκπεσμοῦ αἱ ἰδέαι· ἕνα γενικὸν ἀναβρασμὸν, ἐν τῷ ὁποίῳ,—τίς ἤθελε τὸ πιστεύσει;—καὶ τὸ ὡραῖον Φῦλον εἶχε τὸ μέρος του· τέλος πάντων καὶ ἐν τοῖς καφφενείοις καὶ ἐν τοῖς ξενοδοχείοις καὶ ἐν τοῖς καπνοπωλείοις, καὶ ἐν οἴκῳ καὶ ἐν ὁδῷ, πανταχοῦ ὅπου ἐτύγχανον εὑρισκόμενος, ὅλων τοὺς λόγους, ὡς ὡροδείκτην περὶ τὰς ὥρας, περὶ τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον διαρκῶς στρεφομένους· ποία ἡ μέλλουσα τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου

(*) Τούτων εἷς, κάτοχος πέντε μετοχῶν τοῦ Λαυρίου ἄστινας ἐπώλησε μὲ 80 φρ. ὑπερτίμησιν, ὠφελήθη 400 φρ. δηλαδὴ ἐπὶ τῶν 250 ἄτινα εἶχε πληρώσει, ἔκλαιε καὶ ὠδύρετο ἡμέραν τινα ἐνώπιόν μου διότι ὑπερετιμήθησαν εἰς τὰ 100 καὶ ἐζημιοῦτο ἑκατὸν φράγκων πρόσθετον ὠφέλειαν, διὰ τοῦ σοβαρωτέρου τρόπου ὑπολογίζων ὅτι ἡ ζημία αὐτὴ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ πρυτάνιον διακοσίων λειτουργιῶν!

μεταλλείου τύχη, τίνος νέου ἐγένετο πρὸς τὴν Κυβέρνησιν αἴτησις παραχωρήσεως ἢ ὑπὲρ ποίου ἐδόθη τοιαύτη, πότε διανέμονται τῆς Ἑνώσεως ἢ ἄλλης νέας ἑταιρίας αἱ μετοχαὶ ὅπως μάθῃ ἕκαστος πόσαι τέλος πάντων τῷ ἐδόθησαν ἐκ τῶν ἑκατοστύων ἢ χιλιάδων τὰς ὁποίας εἶχε ζητήσει, ποῖοι οἱ πλουτίσαντες ἐκ τοῦ Λαυρίου, ἐκ τοῦ Περικλέους ἢ τῆς Καρύστου καὶ ἄλλα τούτοις παραπλήσια.

Τί βάσιμον, τί σπουδαῖον, τί διαρκὲς ἐνυπῆρχεν ἐν τῷ πυθμένι τοῦ ἀπείρου τούτου λέβητος, ὅπου ἀνέβραζον αἰσθήματα τόσῳ πρὸς ἄλληλα διάφορα; χαρᾶς, ἐκ μέρους ἐκείνων τῶν ὁποίων ἡ θεὰ Τύχη ηὐλόγησε τὸ βαλάντιον· λύπης, ἐκ μέρους τῶν ἧττον εὐνοηθέντων παρ' αὐτῆς· μετανοίας ἐκ μέρους τῶν ἄλλων, οἵτινες, προφάσει μὲν ὅτι δὲν ἐδύναντο νὰ γίνωσι προφῆται, πράγματι δ' ὑπὸ δυσπιστίας κατεχόμενοι, δὲν εὑρέθησαν κάτοχοι μετοχῶν τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἑταιρίας, ἑπομένως δὲν μετέσχον τοῦ χρυσοφόρου συμποσίου. Πλὴν τούτων δέ, πῶς καὶ πόθεν ἡ ἐκ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸν ἀντίθετον πόλον μετάβασις; Ὅτε, πρὸ ὀλίγων ἔτι ἐτῶν ὡμίλει τις ἐν Ἑλλάδι περὶ συνεταιρισμῶν, ἢ προέτεινε τοιούτου εἴδους ἐργασίας τοῖς δυναμένοις νὰ ὑποστηρίξωσι ταύτας, εἶχε δυσπιστίας πολλάκις δὲ καὶ χλεύης ἐκφράσεις ὡς μόνην ἀπάντησιν τῶν λόγων του· ἄλλοι, ἁπλούστεροι τοὺς τρόπους, ἔστρεφον τὰ νῶτα ἀντὶ πάσης ἀπαντήσεως. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι προκειμένου περὶ τοῦ Ἐθνικοῦ δανείου τῶν 28 ἑκατομμυρίων, ἡ Κυβέρνησις ἀπένειμε τὸν Σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος εἰς πλούσιον ὁμογενῆ, τότε μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει, νῦν δ' ἐν Μασσαλίᾳ διαμένοντα, διότι κατώρθωσε νὰ πείσῃ τινὰς τῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους πλουσίων ὁμογενῶν νὰ μετάσχωσι κατὰ ποσὸν, σχετικῶς μεμετρημένον μολαταῦτα, (100,000 φράγκων) τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος δανείου, ἀδιάφορον ἂν οἱ πλεῖστοι αὐτῶν ἔσπευσαν, πρὶν ἔτι λάβωσι τὰς μετοχὰς, νὰ τὰς πωλήσωσι τὴν ἐπαύριον μὲ ζημίαν,—ἀπόδειξις τρανὴ ὅτι ἐνδώσαντες εἰς φιλικὴν πίεσιν ὄχι δὲ ἐξ ἐμπιστοσύνης πρὸς τὴν ἐργασίαν ἀπεφάσισαν νὰ συμμεθέξωσιν αὐτῆς. Ὅτε δὲ πάλιν προσεφέρθη τῷ κοινῷ τὸ ἕτερον τῶν ἐννέα ἑκατομμυρίων δάνειον, δὲν ἐλησμόνησα ὅτι ἕτερος κύριος, ἓν μέλος τῆς νῦν διεκδικούσης τὸ Λαύριον ὑπὸ τὸν Κύριον Α. Βαλτατζῆ ἑταιρίας, ἐμυκτήριζεν ἐπὶ ὑπερβολῇ πίστεως φίλον μου, κατὰ 20,000 φρ. μετασχόντα τοῦ δανείου ἐκείνου. Διατί τοσαύτη μεταβολὴ ἐν βραχεῖ χρόνου διαστήματι; Καὶ ἐπὶ τέλους καὶ προπάντων, τί, καὶ ὑπὸ ἠθικὴν καὶ ὑπὸ ὑλικὴν ἔποψιν, ἐθνικῶς ὠφέλιμον ἐδύνατο ν' ἀπομείνῃ ἐκ τῆς πυρετώδους ταύτης περιόδου τὴν ὁποίαν διέρχεται ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία σήμερον; Ὁ πρὸς πᾶσαν, διὰ συνεταιρισμοῦ ἀδιακρίτως σχεδὸν, νέος οὗτος ἔρως τὸν ὁποῖον μὲ νεοφύτων φανατισμὸν τὸ ἔθνος ἐνεκολπώθη, τὸ πρόσφατον τοῦτο καταλαβὸν ἡμᾶς πάθος μᾶλλον ἢ αἴσθημα θὰ διέλθῃ βραχύβιον καὶ αὐτὸ, ὅπως ἄλλα περίπου ὅμοια πρὸ αὐτοῦ, ἐφήμερος πρὸς τὸν ἀψίκορον χαρακτῆρά μας τροφὴ, ἢ τοὐναντίον πρόκειται περὶ ῥιζικῆς κοινωνικῆς μεταβολῆς, δυναμένης σπουδαίως νὰ ἐπιρρεάσῃ τὴν μέλλουσαν τοῦ Ἑλλ. ἔθνους πορείαν;

Τοιούτων σπουδαίων ζητημάτων ἡ ἀκριβὴς λύσις ἐν μόνῳ τῷ χρόνῳ ἴσως

ἔγκειται. Ἀλλ' ἐὰν ἡ λύσις των ἦναι δυσχερὴς ἢ καὶ ἀδύνατος, ἡ μελέτη αὐτῶν ἀποβαίνει ὁμολογουμένως λυσιτελὴς, πιθανῶς δὲ καὶ τελεσφόρος, ἂς ἐλπίσωμεν δ' ὅτι ἄνδρες ἁρμόδιοι ἐκ τῶν ἡμετέρων θέλουσιν ἐπιληφθῆ τῆς ὑποθέσεως. Γνωρίζω ὅτι ὁ ἐν Ἀθήναις Ἑλληνοδιδάσκαλος Κύριος Κ. Μυλωνᾶς, ἀνὴρ σπουδαῖος καὶ εἰδικὸς περὶ τὸ ἔργον, προπαρασκευάζει ἤδη ἀξίαν λόγου πραγματείαν ἐν ᾗ διεξοδικῶς ἐξετάζει τὸ ζήτημα ὑπὸ τὰς διαφόρους αὐτοῦ ἐπόψεις. Μεχρισότου δ' ἐν τούτοις διεξοδικώτερα καὶ σπουδαιότερα ἔργα πραγματευθῶσι καὶ ὑπὸ ἱστορικὴν καὶ ὑπὸ ἐπιστημονικὴν καὶ ὑπὸ κοινωνικὴν ἔποψιν τὸ νῦν τοσοῦτον σπουδαῖον διὰ τὴν Ἑλλάδα ζήτημα, αἱ ὀλίγαι ἑπόμεναι σημειώσεις, τροχάδην ληφθεῖσαι, καὶ συνοπτικῆς μᾶλλον ἐκθέσεως ἢ σπουδαίας μελέτης προϊὸν, ἴσως δὲν φανῶσι περιτταί. Ἴσως προπάντων ὁ ἀναγνώστης ἀνεύρει ἐν αὐταῖς λεπτομερείας τινας, σπουδαίως σχετιζομένας μὲ τὴν ὑπόθεσιν, καὶ ὅμως ἀγνώστους ἔτι διὰ τοὺς πλείστους, τῶν ὁποίων δὲ πληροφοριῶν τὸ ἀκριβὲς ἐκ προτέρων ἐγγυῶμαι. Τὸ Λαύριον εἶναι μεγάλη ἐθνικὴ ὑπόθεσις περὶ ἧς καὶ πολλὰ ἐγράφησαν καὶ πλειότερα ἀναμφιβόλως γραφήσονται. Εἶναι, ὅπως μεταχειρισθῶ ἀπηρχαιωμένην τινα φράσιν, τῆς ἡμέρας τὸ ζήτημα. Μὲ τοῦ Λαυρίου τὸ ζήτημα, συνέχονται σπουδαίως καὶ ἄλλων ὑποδεεστέρας ἀξίας μεταλλείων ζητήματα, καὶ τούτων δὲ καὶ ἐκείνου, ὡς κλόνοι ἐκ ῥίζης δένδρου, ἡ ὕπαρξις ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ μεγάλου τοῦ συνεταιρισμοῦ ζητήματος, δι' οὗ δύναταί τις ἄνευ ὑπερβολῆς νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἀνεγεννήθη κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη. Πραγματεῖαι, τοιαῦτα ζητήματα ἀφορῶσαι, δὲν δύνανται βεβαίως νὰ ὦσι περιτταὶ, ὅσον ἀτελεῖς καὶ ἂν θεωρηθῶσι.

Α'.

Ἡρὸ δωδεκαετίας περίπου, πλοιάριον Ἑλληνικὸν κατέπλεεν εἰς λιμένα τινα τῆς Σαρδηνίας,—νομίζω τὸ Cagliari,—συστημένον εἰς τὸν ἐκεῖ ἀποκαταστημένον Ἕλληνα ἔμπορον, Κύριον Παχύν. Ὁ Κύριος Παχὺς ἦν τότε ἐπιφορτισμένος τὰ συμφέροντα τῶν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ καταστημάτων Roux et Serpieri, εἰδικῶς καταγινομένων εἰς μεταλλείων ἐξορύξεις καὶ εἰς ἐκκαμινεύσεις τῆς ἐκ τούτων ὕλης. Ἡ Σαρδηνία ἔχει γῆς μεταλλούχου στρώματα ἱκανὰ, τῶν ὁποίων τὸ προϊὸν στέλλεται κατὰ πλεῖστον μέρος εἰς Γαλλίαν πρὸς ἐκκαμίνευσιν· ἐν Μασσαλίᾳ φθάνουσι καθ' ἑκάστην ἀπὸ Cagliari, ἀπὸ Rio καὶ ἄλλους Σαρδικοὺς λιμένας πλοῖα τοιαύτης μεταλλούχου ὕλης (minerai) φορτεῖον φέροντα. Ἡμέραν τινα καθ' ἣν ὁ Ἕλλην πλοίαρχος μετέβη εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Κ. Παχὺ, παρατηρήσας τεμάχιά τινα γῆς,—δείγματα, ἐννοεῖται, μεταλλούχου χώματος,—ἠρώτησε τί χῶμα ἦν ἐκεῖνο. Ὁ Κ. Παχὺς, χωρὶς ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὴν ἐρώτησιν, ἐζήτησε νὰ μάθῃ παρὰ τοῦ πλοιάρχου πρὸς τί τὸν ἠρώτα.—Ἔχω καὶ ἐγὼ μέσα εἰς τὸ πλοῖόν μου ἀπὸ αὐτὰ,—ἀπήντησεν ὁ πλοίαρχος. Ὁ Κ. Παχὺς τὸν ἠρώτησε τότε ποῦ τὰ εὗρῆκεν, ὁ δὲ πλοίαρχος τῷ εἶπεν ὅτι, ἐξερχόμενος τοῦ Πειραιῶς προσήγγισεν εἰς Λαύ-

ριον ὅπως προμηθευθῇ τὸ διὰ τὸ πλοῖόν του ἀναγκαῖον ἔρμα (σαβοῦραν), ὅπερ ἐκ τοιούτων περίπου σβώλων γῆς συνέκειτο. Ὁ Κ. Παχὺς μετέβη ἐπὶ τοῦ πλοίου, ἔλαβε μετὰ προσπεποιημένης ἀδιαφορίας τεμάχια τοῦ χώματος ὅπερ τοσοῦτον ἱστορικὸν ἐπέπρωτο μετ' οὐ πολὺ νὰ γείνῃ καὶ τὰ ἀπέστειλε τῷ Κ. Σερπιέρῃ, χάριν δοκιμῆς. Συνεννοηθεὶς δὲ κατόπιν μετ' αὐτοῦ, μετέβη ἀμέσως εἰς Ἑλλάδα, ἀπέρασεν ἄγνωστος καὶ ἐν σιγῇ εἰς Λαύριον, καὶ παρατηρήσας καὶ ἐξετάσας ἐπιτοπίως τὸ πρᾶγμα, εἰδοποίησε τὸν Κ. Σερπιέρην ὅστις μεταβὰς καὶ αὐτὸς ἐσπευσμένως εἰς Ἀθήνας, ἠγόρασεν, ἀντὶ εὐτελοῦς τιμῆς ἐννοεῖται, τὰς ἐν Λαυρίῳ μεταλλούχους γαίας ἐκείνας καὶ ἤρξατο τὴν ἐξόρυξιν τοῦ καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν πλουτίσαντος μεγάλου ἤδη μεταλλείου.

Ἡ τύχη ηὐνόησε διττῶς τὰ ἅγια ἐκεῖνα τῆς Ἀττικῆς χώματα. Οὕτω, πρὸς τὸν μέγαν πλοῦτον ὃν περικλείουσιν ὅσα μέταλλα φύσις ζηλότυπος ἔθαψεν ἐν αὐτοῖς, ἔτυχον καὶ τῶν πρὸς διαλεύκανσιν καὶ χρησιμοποίησιν ἁρμοδίων χειρῶν, εἰς τοῦτο δὲ κατὰ δεύτερον λόγον ὀφείλεται ἡ ἀξιόλογος ἀνάπτυξις τὴν ὁποίαν ἐν βραχεῖ χρόνου διαστήματι τὸ μεταλλεῖον τοῦτο ἔλαβεν.—Ὅσοι ἐγνώρισαν προσωπικῶς τὸν Κ. Σερπιέρην, τὸν ἐγνώρισαν δὲ προπάντων ἐπὶ τῷ ἔργῳ, ὅλοι ἄνευ ἐξαιρέσεως ὁμολογοῦσιν ὅτι ἡ ἐργασία εὗρε τὸν ἄνθρωπον αὐτῆς, οὕτως εἰπεῖν· ὅτι τοιοῦτος τῳόντι ἀπῃτεῖτο ἄνθρωπος ὅπως ὀργανίσῃ καὶ προάξῃ ἔργον τόσῳ σπουδαῖον, ὅσον τὸ τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυρίου.—Δοῦλος τῆς ἐργασίας ἀφ' ἑνὸς, ἀφ' ἑτέρου δὲ διευθυντὴς αὐστηρὸς, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἤπιος ἀπέναντι τῶν ὑπ' αὐτὸν, κατέχων τοῦτέστι τὸ μέγα ἐκεῖνο δι' ἕνα προϊστάμενον πλεονέκτημα τοῦ ὑπακούεσθαι καὶ ἀγαπᾶσθαι, ἐνσάρκωσις ἀληθὴς τῶν δύο ἄκρων τῶν συνενούντων τὸν ἄριστον ἐργάτην μὲ τὸν ἄριστον διευθυντὴν, αὐτὸς ὑπὲρ ἄλλον πάντα ἔφερε τὴν σπουδαίαν ἐργασίαν ταύτην ὅπου καὶ ὅπως εὑρίσκετο, ὅτε παρεδόθη εἰς τοὺς ἀντικαταστήσαντας τὴν ὑπ' αὐτὸν ἑταιρίαν· πρὸς δὲ τὸ οἰκοθεν κερδοφόρον τοῦ ἔργου, εἰς αὐτὸν κατὰ πλεῖστον ὀφείλεται τὸ ἄξιον λόγου ποσὸν (δεκαεπτὰ ἑκατομμύρια φράγκων), ὅπερ, κατὰ πληροφορίας τὰς ὁποίας ἔχω λόγους νὰ θεωρῶ ἀκριβεῖς, ὠφελήθη ἐντὸς τοῦ δεκαετοῦς διαστήματος τῆς ὑπ' αὐτὸν διαχειρίσεως. Εἰς ταῦτα προσθέσατε ἕνα χαρακτῆρα, καὶ ἐντὸς τῆς ἐργασίας καὶ ἐκτὸς αὐτῆς ἁπλούστατον, ἀξιαγάπητον, καὶ θέλετε ἐννοήσει διατὶ τοῦ ἀνθρώπου τούτου τὸ ὄνομα καὶ νῦν ἔτι προφέρεται μετὰ σεβασμοῦ σχεδὸν ἐν Ἑλλάδι, ἐν Ἑλλάδι ὅπου ἡ εὐγνωμοσύνη δὲν ὑπῆρξε δυστυχῶς πάντοτε τὸ νόμισμα δι' οὗ τὸ ἔθνος ἐπλήρωσεν ὅσους ὁπωσδήποτε τὸ ὠφέλησαν.

Δυστυχῶς τὸ συμφέρον δὲν εἶνε πάντοτε τὸ εὐθύτερον τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας πηδάλιον. Ὁ Κ. Σερπιέρης, ὁ τόσῳ πλήρης κατὰ πολλὰ ἄλλα χαρακτὴρ οὗτος, δὲν ἐφάνη μέχρι τέλους ὁποῖος ἐδύνατο καὶ ἴσως ὤφειλε νὰ φανῇ. Τὸν παρέσυρε τὸ συμφέρον, στρεβλῶς μάλιστα καὶ μεροληπτικῶς ἐννοηθὲν παρ' αὐτοῦ. Οὐδεὶς ἐλησμόνησε τὰς διετεῖς ἐκείνας πικρίας δι' ὧν ἐπότισε τὸ πλουτίσαν αὐτὸν ἔθνος, μήτε πόσον μικρὸς ἐδείχθη ἀπέναντι τοῦ ἀληθῶς γενναίου τρόπου δι' οὗ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις τὸν μετεχειρίσθη, ὅτε διεπραγματεύθη μετ' αὐτοῦ τὸ περὶ παραχωρήσεως τῶν σκωριῶν ζήτημα. Ἠθέλησε νὰ ἐπιβάλλῃ καὶ διὰ τῆς βίας ἐπὶ τέλους, τοῦ δικαίου τοῦ ἰσχυροτέρου χρώμενος, ὅ,τι καὶ ὁ ἴδιος, αὐτὸς ὁ τόσῳ εὐθὺς καὶ φιλοδίκαιος, δὲν εὕρισκε δίκαιον, τούτου δ' ἀπόδειξις εἶνε ὅτι ἐπέμενε τοσοῦτον νὰ μὴν ὑποβάλλῃ τὸ πρᾶγμα εἰς τακτικὰ δικαστήρια, καὶ κατέφευγεν εἰς διαιτησίας καὶ συμβιβασμῶν προτάσεις. Οἱ ἔχοντες ἀπόλυτον εἰς τὸ δίκαιον αὐτῶν πεποίθησιν δὲν πτοοῦνται τοῦ ναοῦ τῆς Θέμιδος τὸ κατώφλιον, οἱ δὲ διαιτησίας καὶ συμβιβασμοὺς προτείνοντες εἶναι συνήθως οἱ ἐνδομύχως ἀμφιβάλλοντες περὶ τοῦ καθαροῦ δικαίου τῶν ἀπαιτήσεων αὐτῶν. Εὐτυχῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα, οἱ Γαλλικοὶ ἀετοὶ εἶχον ἀπωλέσει ἐν τοῖς Γερμανικοῖς πεδίοις πρὸ μικροῦ ἔτι χρόνου καὶ ῥάμφος καὶ ὄνυχας, ἄνευ δ' αὐτῶν τὰ ἐπιμείναντα πτερὰ ἦσαν διάθεσις ἄνευ ἰσχύος. Διὰ τοῦτο εἰς τὰς περὶ Γαλλο-Ἰταλικῆς ἐπεμβάσεως ἐπανειλημμένας ἀπειλὰς δὲν ἐδόθη ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ὅ,τι σημασία εἰς ἄλλους χρόνους ἤθελε δοθῇ. Ἂν Θεὸς λυπηθεὶς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν παρενέβαλλε τὸ πρόσκομμα τοῦτο,—τὸ Λαύριον λίαν πιθανῶς ἀπόλετο ἐσαεὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Καὶ ὁ Κ. Σερπιέρης ἄλλως τε ἐννόησεν ἐγκαίρως τὸ ἐπισφαλὲς τῆς θέσεως αὐτοῦ. Διὸ ἔτεινε προθύμως τὸ οὖς εἰς τὰς περὶ παραχωρήσεως γενομένας αὐτῷ προτάσεις. Τὸν δὲ Νοέμβριον μῆνα τοῦ παρελθόντος ἔτους ἑταιρία, ὡς ἱδρυτὰς φέρουσα, τοὺς Κυρίους Μ. Ῥενιέρην, Ι. Σκαλτζούνην, Α. Συγγρὸν καὶ Β. Μελᾶ, πρὸς τούτοις δὲ καὶ τὸν Κ. Σερπιέρη αὐτὸν, ἀντεκαθίστα τὴν παλαιὰν παρ' ἧς ἠγόρασεν ἀντὶ 11,500,000 φρ. πάσας τὰς ἐν Λαυρίῳ κτήσεις, ἐννοεῖται δὲ καὶ πάντα τὰ ἐπὶ τῶν ἐκβολάδων ἐπίδικα δικαιώματα αὐτῆς. Ἐν μέσῳ ἐντούτοις τῆς δεινῆς ἐκείνης ἀνεμοζάλης ἥτις μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο, τὸ τὴν Εὐρώπην σχεδὸν ὅλην συνταράξαν, ἐπεκάθητο τότε τῆς Ἑλλάδος, πόθεν ἀκριβῶς ἀνέτειλεν ἡ τὴν ἀνεμοζάλην διασκεδάσασα αἰθρία; Τίς εἶνε ὁ ἄνθρωπος ὅστις πρῶτος συνέλαβε τὴν σωτήριον ἰδέαν τῆς παρὰ τοῦ Κ. Σερπιέρη ἀγορᾶς τῶν σκωριῶν καὶ ὁ ὁποῖος κατὰ μέγα μέρος τὴν ἔθεσεν εἰς ἐνέργειαν; Ὁ Κ. Δεληγεώργης εἶχεν, εἶνε ἀληθὲς, προπαρασκευάσει διπλωματικῶς τὸ ζήτημα, διὰ δὲ τοῦ ἀειμνήστου ἐκείνου ὑπομνήματος, ἀνώτερον τοῦ ὁποίου δὲν ἐξῆλθεν ἴσως μέχρι τοῦδε τοῦ καλάμου Ἕλληνος ὑπουργοῦ, εἶχεν ἐπαναφέρει εἰς εὐθυτέρας κρίσεις τὴν ἐν Εὐρώπῃ κοινὴν γνώμην. Ἀλλ' ὅλα ταῦτα μήτ' ἔλυον τὸ ζήτημα, μήτε κατὰ βάθος τὸ μετέβαλον. Ἀπῃτεῖτό τι ὁριστικώτερον· εἷς ἄνθρωπος ὅστις, ἀναλαμβάνων τῆς πρωτοβουλίας τὴν εὐθύνην, νὰ ὀργανίσῃ ἐν σπουδῇ ὅ,τι προκαταρκτικῶς ἀπῃτεῖτο ὅπως κόψῃ τὸν Γόρδιον καὶ ἀνεπιστρεπτὶ μακρύνῃ τὴν, ὡς ἄλλο ξῖφος Δαμοκλέους, ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς ἀσθενοῦς κράτους αἰωρουμένην ξένην πίεσιν.

Ποῖος ὁ τὸ μέγα ζήτημα τότε σώσας πολύτιμος ἀνήρ;

Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐχαιρέτησεν ὡς τοιοῦτον τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει τραπεζίτην, Κύριον Α. Συγγρόν. Ὅταν οἱ ἀληθεῖς πρωτουργοὶ ἀγαθῆς τινος πράξεως προτιμῶσιν ἐν τῇ σιγῇ καὶ τῇ σκιᾷ ν' ἀντλῶσι πᾶσαν τὴν ἐξ αὐτῆς ἠθικὴν ἱκανοποίησιν, ὁ κόσμος ἀνακηρύττει πολλάκις τὸν ἁπλοῦν ἀνά-

δοχον ὡς πατέρα τοῦ ἔργου. Τοῦτο συνέβη καὶ ἐνταῦθα. Ὁ Κύριος Συγγρὸς ἦτο ἀναντιρρήτως εἷς τῶν σπουδαίως ἐργασθέντων ὑπὲρ τῆς κατ' εὐχὴν λύσεως τοῦ πολυπλόκου ζητήματος, δὲν εἶνε ὅμως καὶ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλεται τῆς ὑποθέσεως ἡ πρωτοβουλία καὶ ἀρχικὴ ὥθησις. Ὁ Κ. Συγγρὸς ἦτο βραχίων ἁπλοῦς τὸν ὁποῖον ἄλλος, ἐν τῇ σκιᾷ κρυπτόμενος, διηύθυνεν. Ὁ δὲ ἄνθρωπος οὗτος, ὁ ἀνὴρ πρὸς τὸν ὁποῖον πράγματι ὀφείλεται τοῦ ἔθνους ἡ εὐγνωμοσύνη, ὁ πρῶτος συλλαβὼν τὴν σωτήριον ἰδέαν καὶ πρῶτος διὰ τοῦ Κ. Συγγροῦ θέσας αὐτὴν εἰς ἐνέργειαν, ὁ γνήσιος τέλος πάντων τοῦ ἔργου πατὴρ, εἶνε ὁ Κύριος Ι. Σκαλτζούνης,, διευθυντὴς τοῦ Ἀ ρ χ α γ γ έ λ ο υ. Οὗτος ὥθησεν, οὕτως εἰπεῖν, τὸν Κ. Συγγρὸν ἐπὶ τὰ πρόσω, ὅτε δὲ, πρὶν ἔτι γνωσθῇ τι ἔξω καὶ διήρκουν ἀκόμη αἱ προκαταρκτικαὶ μετὰ τοῦ ὑπουργείου διαπραγματεύσεις, ὁ Κ. Συγγρὸς, ἀπαυδήσας ἐκ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Κ. Δεληγεώργη, τὰ ἄκρα κάποτε ζητοῦντος, εἶχεν ὁριστικῶς παραιτηθῇ πάσης περαιτέρω ἐνεργείας, ὁ Κ. Σκαλτζούνης τὸν ἐνεθάρρυνε καὶ τὸν ἔπεισε νὰ ἐμμείνῃ μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ ἔργου. Μίαν δ' ἑσπέραν τοῦ τελευταίου Νοεμβρίου, ἐνῷ πάντες σχεδὸν ἦσαν ἀπηλπισμένοι, ἄφευκτον θεωροῦντες τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἐπέμβασιν, — ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Κ. Σκαλτζούνη, ἀθορύβως καὶ ἐν τῷ κρυπτῷ, ὑπεγράφετο τὸ πολύτιμον ἔγγραφον. Οἱ πρὸς ἑσπερινὴν συναναστροφὴν τὴν νύκτα ἐκείνην παρ' αὐτῷ μεταβάντες καὶ ἐν δωματίῳ παρακειμένῳ συζητοῦντες περὶ τῆς ὑποθέσεως, περὶ τοῦ ἀναποφεύκτου μιᾶς Εὐρωπαϊκῆς ἐπεμβάσεως καὶ τῶν ὀλεθρίων ἐκ ταύτης συνεπειῶν, ἔμειναν ἔκπληκτοι ἰδόντες αἴφνης τοῦ Ἀ ρ χ α γ γ έ λ ο υ τὸν διευθυντὴν ἐξελθόντα τοῦ ἀπέναντι δωματίου μετὰ τῶν Κυρίων Συγγροῦ, Μελᾶ καὶ λοιπῶν ἱδρυτῶν καὶ, μὲ τὴν χαρὰν εἰς τὸ πρόσωπον καὶ τὸ ἔγγραφον εἰς τὰς χεῖρας, ἀναγγείλαντα αὐτοῖς τὴν μεγάλην εἴδησιν.

Δὲν πρόκειται βεβαίως ν' ἀνέλθῃ εἰς τὴν ἱστορίαν ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου μόνου τοῦ Κ. Σκαλτζούνη τὸ ὄνομα. Μήτε ὁ κόσμος θὰ γνωρίσῃ ἐκ μόνης τῆς πράξεως ταύτης ἄνθρωπον τὸν ὁποῖον καὶ ἐκ τῆς εἰκοσαετοῦς ἤδη τοῦ Ἀ ρ χ α γ γ έ λ ο υ διευθύνσεως, καὶ ἐκ τῆς συστάσεως καὶ μέχρις ἐσχάτων ἔτι διευθύνσεως τοῦ μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς σιδηροδρόμου, καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν διὰ συνεταιρισμοῦ ἔργων, ἀρκούντως ἐγνώρισε. Γινώσκων μάλιστα τὸ μέχρι ὑπερβολῆς μετριόφρον τοῦ ἀνδρὸς, εἰμὶ ἐκ προτέρων βέβαιος ὅτι ἐπιδοκιμασίας ἐκφράσεις δὲν μὲ περιμένουσιν, ἐκφέροντα εἰς δημοσιότητα ὅ,τι ὀφείλω εἰς φίλου ἐμπιστευτικὴν ὁμιλίαν. Ἀλλὰ δὲν εἶνε ἄδικον νὰ θυσιάζηται μέχρι τέλους ἡ ἀλήθεια; Γράφων περὶ συνεταιρισμοῦ, δὲν ἐδυνάμην νὰ παρασιωπήσω λεπτομέρειαν, σπουδαίαν κατ' ἐμὲ, καὶ ἐμμέσως ἀφορῶσαν τὸν ἄνδρα, ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ ὁποίου εἰς Ἀθήνας χρονολογεῖται καὶ ἡ ἐν Ἑλλάδι ἀνάπτυξις τοῦ συνεταιρισμοῦ. Δὲν ἀναφέρω ἄλλως τε εἰμὴ ἓν ἐκ πολλῶν ἅτινα ἐδυνάμην νὰ ἐκφέρω εἰς φῶς, ὅπως καταδείξω τὸν ἀφανῆ δάκτυλον ὅστις προπαρεσκεύασε καὶ ὠργάνισε τὰς πλείστας τῶν διὰ συνεταιρισμοῦ ἐργασιῶν αὐτῶν, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἤρξατο νέα σχεδὸν ἐποχὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ὅταν βραδύτερον, ἐντὸς μέλλοντος ὀλίγον μεμακρυσμένου ἰδίως, ὅλαι αἱ ἐργασίαι αὗται ἐκφέρωσι τοὺς προσδοκωμένους καρποὺς, οἱ

τοὺς καρποὺς τούτους δρέψοντες μεθ' ἡμᾶς θέλουν μετ' εὐγνωμοσύνης μνημονεύει τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τούτων, τῶν ὁποίων ὁ βίος ὁλόκληρος ὑπῆρξε μιᾶς εὐγενοῦς ἰδέας ὑπηρεσία, οἵτινες, ἀνώτεροι προσωπικῶν παθῶν καὶ ἀντεγκλήσεων, ἔμειναν ἀκλόνητοι εἰς τῆς ἰδέας ταύτης τὴν πραγματοποίησιν, καὶ οἱ ὁποῖοι, διὰ τῶν πρακτικῶν αὐτῶν γνώσεων τοσοῦτον ἀνέπτυξαν καὶ βιομηχανικῶς καὶ κοινωνικῶς τὸν τόπον, καὶ συνεπλήρωσαν τὸ μέγα τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως οἰκοδόμημα.

Β'.

Ἀπὸ Ἀθηνῶν εἰς Λαύριον ἡ ἀπόστασις εἶναι ἑξάωρος περίπου. Ὁ δρόμος εἶνε κατὰ μέγα μέρος ὁμαλὸς, καὶ πλὴν τοῦ, ἐν ὥρᾳ θέρους ἰδίως, ὀχληροῦ κονιορτοῦ, ἡ ὁδοιπορία εὐάρεστος, διότι ὁ ὁδοιπορῶν ἔχει σύντροφον, ἀχώριστον σχεδὸν, τὸ τερπνὸν τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου πανόραμα. Οἱ κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους ἐκεῖ μεταβαίνοντες, ἀναχωροῦσι συνήθως περὶ τὸ λυκαυγὲς ἐξ Ἀθηνῶν, οὕτω δ' ἀποφεύγουσι τὸν πνιγηρὸν τῆς ἡμέρας καύσωνα. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ μετάβασις γίνεται, τακτικῶς σχεδὸν, δι' ἁμάξης. Τακτικὴ συγκοινωνία, ταχυδρομικαὶ τουτέστιν ἀναχωρήσεις, δὲν ὑπάρχουσιν ἔτι. Διὰ θαλάσσης ὑπῆρχε μέχρι τινος, πλὴν καὶ αὐτὴ ἀτελὴς καὶ ἄτακτος. Ἓν μικρὸν ἀτμοκίνητον, τῇ ἑταιρίᾳ τῶν Μεταλλουργείων τοῦ Λαυρίου ἀνῆκον, ἄθλιον σκάφος μολαταῦτα καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἀμφιβάλλω ἂν, μ' ὅλον τὸ βραχὺ τῆς ἀποστάσεως, πολλοὶ Καίσαρες ἤθελον ἐμπιστευθῇ τὴν τύχην αὐτῶν, ἀνεχώρει ἐκ Πειραιῶς καὶ ἐντὸς διώρου διαστήματος ἀφικνεῖτο εἰς Λαύριον. Ἀλλὰ καὶ τὸ μέσον τοῦτο δὲν ἦτο τοῖς πᾶσι προσιτὸν, διότι ὀλίγοι μόνον προνομιοῦχοι καὶ παρὰ τῇ ἑταιρίᾳ σημαίνοντες, ἐδύναντο νὰ ὠφεληθῶσιν αὐτοῦ. Ἐν περιλήψει, ἡ μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Λαυρίου συγκοινωνία μένει εἰσέτι ἀτελὴς, τὸ δ' ἀτελὲς συνεπαγάγει καὶ τὸ δαπανηρὸν αὐτῆς. Ἔλαττον τῶν ἑκατὸν δραχμῶν δὲν δύναταί τις νὰ μισθώσῃ ἅμαξαν, τῆς ἐπανόδου συμπεριλαμβανομένης· δαπάνη σχετικῶς μεγάλη, ὅταν τις μάλιστα δὲν ἔχῃ συνοδοιπόρον. Μὲ τὴν ἀνάπτυξιν μολοντοῦτο τὴν ὁποίαν ἡ ἐργασία αὕτη ἤδη ἔλαβεν, ἀναμφίβολον ὅτι σιδηροδρομικὴ γραμμὴ θέλει βραδύτερον συνδέσει τὴν πρωτεύουσαν μὲ τὴν νέαν πόλιν καὶ ῥιζικῶς θεραπεύσει τὴν σημερινὴν ἔλλειψιν. Καὶ πρὶν δ' ὁ ἀτμὸς ἐκτείνῃ μέχρις ἐκεῖ τὴν εὐεργετικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν, δύναταί τις νὰ ἐλπίσῃ ὅτι ἡ ἐνεστῶσα ἑταιρία, λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τὰς ὁσημέραι πολλαπλασιαζομένας μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Λαυρίου σχέσεις, θέλει συστήσει τρὶς τοὐλάχιστον τῆς ἑβδομάδος μίαν τακτικὴν δι' ἁμαξῶν ἀνταπόκρισιν, καὶ δὲν θὰ μείνωσιν ἐπὶ πολὺ τὰ πράγματα ἀτελῆ καὶ ἄτακτα, ὅπως σήμερον.

Διότι τὸ Λαύριον δὲν εἶνε πλέον τὸ χθὲς ἐν μέσῳ τῶν ὀρέων τῆς Ἀττικῆς τεθαμένον μικρὸν καὶ ἄσημον χωρίδιον. Εἶνε μία τῶν ὀλίγων ἐκείνων πόλεων, τὰς ὁποίας εὔνοια τύχης ἐξαιρετικὴ ἢ ἐτοποθέτησεν ἐπὶ τῆς πρὸς τὸν πολιτισμὸν ἀγούσης, ὁ δ' αἰωνίως τὸ ἄπειρον διψῶν ἀνθρώπινος νοῦς

τὰς ἀνεῦρεν, ὅπως τὸ Brindisi, ὅπως τὸ Port Saïd καὶ ἄλλαι, ὅπως ἡ Κόρινθος μετ' ὀλίγον, ἢ ἔθαψε τὸ νεῦρον τῆς ζωῆς ἐν αὐταῖς, ὅπως τὸ San Francisco, ἡ Sonora καὶ λοιπαί, καὶ τότε δὲ πάλιν ὁ Προμηθεὺς ἄνθρωπος τὸ ἐξέθαψε καὶ ἐπανέφερεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Ὁ φθάνων νῦν ὁδοιπόρος ἐννοεῖ ὅτι πολιτισμοῦ δάκτυλος ἔθιξε καὶ ἠλέκτρισε τὴν τέως νεκρὰν χώραν. Παντοῦ κίνησις, ζωὴ καὶ χαρά! Χίλιοι ἑπτακόσιοι ἐργάται, στερεοὶ ἤδη τοῦ Λαυρίου κάτοικοι, καὶ τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς θέλει κατὰ πολὺ αὐξήσει ἅμα τελειώσῃ τὸ πολυθρύλλητον περὶ ἐκβολάδων ζήτημα, ἡ δ' ἑταιρία, συμφώνως πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις αὐτῆς, διπλασιάσῃ τοὺς ἤδη εἰς ἐνέργειαν δεκαοκτὼ κλιβάνους της· οἰκήματα εὐρυχώρως δυνάμενα νὰ περιλάβωσι δύο χιλιάδας ἐργατῶν, ἓν ἄπειρον ἐργοστάσιον, δέκα χιλιόμετρα σιδηροδρόμων, τριακόσια μέτρα ἱπποσιδηροδρόμων, πεντήκοντα χιλιόμετρα ἀμαξητῶν ὁδῶν, ἓν ἐντελὲς σιδηρουργεῖον, τέσσαρες ἀτμοκίνητοι μηχαναί, χιλιάδες σιδηρῶν ἁμαξῶν, ἑκατοστύες ἡμιόνων, τεχνῖται καὶ ἔμπειροι ἐπιστήμονες πρὸς ἐκκαμίνευσιν τῶν σκωριῶν καὶ ἐκβολάδων, ἕτεροι εἰδικῶς ἐπιφορτισμένοι τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἐν Λαυρίῳ μεταλλικῶν οὐσιῶν, ἐν μέσῳ δ' ὅλων τούτων στρατιῶται τῆς κυβερνήσεως ἐπιτηροῦντες καὶ τοὺς ἐργαζομένους καὶ τὸν ἐπισκεπτόμενον τὸ Λαύριον ξένον, καὶ μὲ θρησκευτικὴν εὐλάβειαν ἐπαγρυπνοῦντες μή τις ὑπεξαιρέσῃ κόκκον ἐκβολάδος καὶ ἐλαττώσῃ τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου τὴν ἐντεῦθεν ἀξίαν!

Ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ὀλίγιστα τούτων διακρίνονται μὲ καλὸν τηλεσκόπιον, καὶ ταῦτα δὲ περιληπτικῶς καὶ συγκεχυμένως. Ἔχων δέ τις ὑπ' ὄψιν τὸ τόσῳ γυμνὸν καὶ μονότονον τῆς φύσεως, τὸ ξηρὸν καὶ ἄγονον τῶν πέριξ βουνῶν, δὲν πιστεύει ὅτι ὑπὸ τόσην ἐρημίαν καὶ σιγὴν κρύπτεται τοσαύτη ζωὴ καὶ κίνησις. Ἀλλὰ καὶ ἐν θαλάσσῃ ὅπως ἐν ξηρᾷ, καὶ διὰ τοὺς ἀνερχομένους καὶ διὰ τοὺς κατερχομένους τὸν Σαρωνικὸν κόλπον, τὸ Λαύριον εἶνε ἡ διαρκὴς τῶν θαλασσοπόρων ὁμιλία· ἅμα τὸ ἀτμόπλουν, ἀναβαῖνον κάμψῃ τὴν Μακρόνησον, ἢ καταβαῖνον ἀφίσῃ τὸν Κάνθαρον, τὸ μέγα τῆς ἡμέρας ζήτημα διαδέχεται πᾶσαν προτέραν συνδιάλεξιν καὶ συζήτησιν. Ἕκαστον ἀτμοκινήτου κατάστρωμα γίνεται τότε ἠχὼ περιληπτικὴ τῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἀτελευτήτων περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως συζητήσεων. Τὸ κατάστρωμα τοῦ Βυζαντίου, ἀτμοκινήτου τῆς Ἑλ. Ἑταιρίας, ὅπερ μᾶς φέρει εἰς Πειραιᾶ, παρέχει θέαμα συζητήσεως περιεργότερον τοῦ συνήθους· μεταξὺ τῶν ἐπιβατῶν ὑπάρχουσι καὶ πολλοὶ βουλευταί, μεταβαίνοντες εἰς Ἀθήνας διὰ τὴν προσεχῆ ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς. Ὡς ἐκ τούτου αἱ συζητήσεις περιβάλλονται χαρακτῆρά τινα ἐπισημότητος, ἐννοεῖται δὲ καὶ σπουδαιότητος, ἀφοῦ πρόκειται περὶ παρουσίας Ἑλλήνων βουλευτῶν. Ἕκαστος, συλλογιζόμενος ὅτι διὰ τῶν πληροφοριῶν καὶ ἰδεῶν του διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ φωτίσῃ τοὺς ἄνδρας εἰς τῶν ὁποίων τὰς κεφαλὰς ἐπωάζει ἤδη τοῦ μεγάλου ζητήματος ἡ λύσις, προσπαθεῖ νὰ φανῇ ἀκριβέστερος καὶ σπουδαιότερος ἑαυτοῦ. Ἰδοὺ εἷς ἐνταῦθα φρονῶν ὅτι αἱ ἐκβολάδες, ἀντὶ νὰ δοθῶσιν εἰς μίαν οἱανδήποτε ἑταιρίαν, συμφέρει νὰ μείνωσιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ὅπως καὶ ὁ Κ. Βούλγαρης ἐζήτει νὰ πράξῃ,

παρὰ τῆς Κυβερνήσεως δὲ ἐξορυχθῶσι καὶ ἐκκαμινευθῶσι· τὸ ἂν δύνανται ἐκβολάδες μόναι νὰ ἐκκαμινευθῶσι καὶ τὰ περαιτέρω, εἶνε ζητήματα δευτερεύοντα δι' αὐτόν. Περιττὸν νὰ προσθέσω ὅτι ὁ ὁμιλῶν εἶναι Βουλγαριστής. Εἷς ἕτερος, ὀλίγον ἀπωτέρω ἱστάμενος, εἶναι γνώμης ὅτι ἡ Κυβέρνησις πρέπει μὲν νὰ παραχωρήσῃ τὰς ἐκβολάδας εἰς τὴν ἐνεστῶσαν ἑταιρίαν, πλὴν δι' ἓξ μόνον μῆνας, διότι ἐνδέχεται ὑπ' αὐτὰς νὰ εὑρεθῶσι πολυτιμότερα στρώματα. Εἷς τρίτος, βουλευτὴς οὗτος Πελοποννήσου, διακεκριμμένος Ζαημιστὴς καὶ ἄλλοτε ὑπουργός, προτιμᾷ τὴν ὑπὸ τὸν Κ. Βαλτατζῆ ἑταιρίαν τῆς ἐνεστώσης, διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον ὅτι ὁ ἀριθμὸς 65 εἶνε ἀνώτερος τοῦ 44.(*) Εἷς τέταρτος εἶνε βέβαιος ὅτι τὸ ἀπέναντι ἡμῶν ἀκριβῶς ὄρος κρύπτει τὰ πλουσιώτερα μέταλλα,—ἴσως διότι εἶναι ὑψηλότερον τῶν ἄλλων· καὶ καθεξῆς. Ἐν μέσῳ δὲ τῶν ἰδεῶν καὶ παραδοξολογιῶν τούτων, αἵτινες διακυμαίνονται εἰς τῶν πλείστων πέριξ ἡμῶν τὰ πνεύματα μεθ' ὅσης στερεότητος διακυμαίνεται ἐν μέσῳ τῶν ἠρέμων τοῦ Σαρωνικοῦ ὑδάτων τὸ φέρον ἡμᾶς σκάφος, οὐδεὶς φαίνεται ἐνθυμούμενος τὴν ἀπέναντι αὐτοῦ μεγάλην καὶ πικρὰν δυστυχῶς ἀλήθειαν· ὅτι ὅλοι οἱ θησαυροὶ οὗτοι ἔκειντο πρὸ τῶν θυρῶν τῆς πρωτευούσης, ἐνῷ δὲ μήτε ὀρυκτολόγων μήτε ἄλλων ἀνδρῶν, εἰδικῶν περὶ τὰ τοιαῦτα, στερούμεθα, ἐδέησε νὰ ἔλθῃ εἷς ξένος ὅπως τοὺς ἐκθάψῃ, φέρῃ τὸ ἔργον εἰς ὅ,τι σημεῖον τὸ εἴχομεν ἀπέναντι ἡμῶν καὶ καταστήσῃ τὸ Λαύριον πηγὴν διαρκοῦς πλούτου διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Πέντε ἑκατομμύρια φράγκων ἐδαπανήθησαν δι' ὅλον τὸ ὑλικὸν αὐτό, ὅλα σχεδὸν παρὰ τῆς ὑπὸ τὸν Κ. Σερπιέρη ἑταιρίας. Ὅτε δὲ ἔγινεν ἡ παραχώρησις τῶν μεταλλείων εἰς τὴν ἤδη κατέχουσαν αὐτά, τὸ ὑλικὸν τοῦτο ἐξετιμήθη ἀντὶ τεσσάρων ἑκατομμυρίων φράγκων καὶ τόσον ἐπληρώθη παρ' αὐτῆς· τὰ μέχρι τῶν 11,500,000.—λειπόμενα 7,500,000.—ἐδόθησαν εἰς μετρητὰ καὶ βραχυπρόθεσμα χρεωστικὰ γραμμάτια. Μολονότι ἓξ μόλις μῆνες ἀριθμοῦνται ἀφότου ἡ νέα ἑταιρία ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν, συνεπλήρωσε μολαταῦτα καὶ ἐτελειοποίησε πολλὰ τῶν πρότερον ὑπαρχόντων. Σήμερον τὸ Λαύριον εἶνε, κατὰ τὴν γνώμην καὶ Εὐρωπαίων ὀρυκτολόγων, τὸ πρῶτον τῶν ἐν Εὐρώπῃ μεταλλείων· ἀνώτερον καὶ τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ, ὅπου, ὡς γνωστόν, ὑπάρχουσι τὰ μεγαλήτερα. Ἤθελεν εἶσθαι τελειότερον ἔτι, ἂν τὸ μετέωρον τοῦ περὶ ἐκβολάδων πολυθρυλλήτου ζητήματος δὲν εἶχε μετεώρους πολλὰς προσθήκας καὶ βελτιώσεις, τὰς ὁποίας ἡ Διεύθυνσις τῆς ἐνεστώσης ἑταιρίας ἔχει κατὰ νοῦν νὰ ἐνεργήσῃ. Γινώσκω ὅτι ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου ὑπάρχει

(*) Ἐάν τις τῶν τότε συνεπιβατῶν ἀναγνώσῃ τὴν παροῦσαν διατριβήν, θέλει βεβαίως ἐνθυμηθῆ τὴν σπουδαιότητα μεθ' ἧς ὁ φανατικὸς οὗτος θιασώτης τῶν ἀριθμῶν, πατὴρ τοῦ ἔθνους, ὑπεστήριζε τὴν ἰδέαν του. Ἕκαστος γνωρίζει ὅτι ἡ ὑπὸ τὸν Κ. Βαλτατζῆ ἑταιρία προσέφερε 65 0)0 εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἀντὶ τῶν 44 0)0 ἀτινα, συμφώνως μὲ τὴν σύμβασιν, θέλει πληρώνει ἡ ἐνεστῶσα· ἀλλ' ἐνῷ αὕτη θέλει τὰ πληρώνει ἐπὶ τῶν ἐκβολάδων καὶ σκωριῶν, ἐκείνη δὲν ἐννοεῖ νὰ πληρώνῃ τὰ 65 0)0 εἰμὴ ἐπὶ τῶν ἐκβολάδων μόνον, ὅπερ οὐσιωδῶς διαφέρον. Ὁ ἀγαθὸς βουλευτὴς ἐθεώρει περιττὸν νὰ βασανίσῃ πλειότερον τὸν νοῦν του· ἀφοῦ τὸ 65 ὑπερτερεῖ κατὰ πολὺ τοῦ 44, καὶ τῆς μιᾶς ἑταιρίας ἡ πρότασις εἶναι κατὰ πολὺ ὑπερτέρα τῆς ἄλλης. Καὶ ὅμως ὑπῆρξεν ὑπουργός, καὶ μάλιστα ὑπουργὸς τῆς παιδείας, ἂν ἐνθυμοῦμαι καλῶς.

ἕτοιμον πρὸς ἐκτέλεσιν σχέδιον ἐπεκτάσεως τῶν πρὸς εὐκολίαν τῆς ἐργασίας σιδηροδρομικῶν γραμμῶν καὶ μένει ἔτι σχέδιον ἁπλοῦν διὰ μόνον τὸν ἀνωτέρω λόγον. Διότι μ' ὅλας τὰς ὑπὲρ εὐνοϊκῆς λύσεως πιθανότητας, ἡ Ἑταιρία τῶν Μεταλλουργείων τοῦ Λαυρίου δὲν θεωρεῖ φρόνιμον νὰ ἐκτείνῃ τὸν κύκλον τῶν ἐργασιῶν καὶ ἐπομένως τῶν ἐξόδων, πρὶν ἐξασφαλίσῃ τῶν ἐκβολάδων τὸ κεφάλαιον.

Πρέπει ἐξ ἀνάγκης νὰ εἴπω τινὰ καὶ περὶ τοῦ πολυθρυλλήτου τούτου τῶν ἐκβολάδων ζητήματος, καίτοι κινδυνεύων νὰ ἐπαναλάβω πράγματα πολλαχῶς λεχθέντα καὶ ἀναλυθέντα.—Θέλω προσπαθήσει τοὐλάχιστον, ἀποφεύγων τὰς πολλὰς διεξοδικὰς ἀναλύσεις, νὰ περιορισθῶ εἰς ἁπλοῦς ἀριθμητικοὺς ὑπολογισμούς. Πρὶν ἡ ἐνεστῶσα ἑταιρία κλείσῃ τὴν περὶ παραχωρήσεως τῶν ἐκβολάδων σύμβασιν τῆς 29 Ἀπριλίου 1873, ἡ Ἑλ. Κυβέρνησις διεπραγματεύθη μετὰ δύο ἄλλων ἑταιριῶν τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν· τῆς μὲν Ἀγγλικῆς, τῆς δὲ ὑπὸ τὸν Κύριον Α. Βαλτατζῆ, μὲ τοὺς Κυρίους Γ. Βασιλείου, Π. Καλλιγᾶ, Π. Θεολόγην, Σ. Βοῦρον καὶ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει τραπεζίτην Κύριον Η. Μ. Κλάδον, ὡς συνιδρυτάς. Ἡ Ἀγγλικὴ ἐζήτει, πρὸ παντὸς ἄλλου, τὴν παραχώρησιν δύο νέων μεταλλείων, ὅπως προμηθεύεται τὸ πρὸς ἐκκαμίνευσιν τῶν ἐκβολάδων ἀπολύτως ἀναγκαιοῦν ποσὸν τῶν σκωριῶν. Αἱ ἐκβολάδες μόναι δὲν δύνανται νὰ ἐκκαμινευθῶσι, ἀπαιτεῖται καὶ ἓν δεύτερον λίπασμα, σκωρία ἢ ἄλλο τι παραπλήσιον. Ἡ Ἀγγλικὴ ἑταιρία, θέτουσα ὡς ὅρον Sine qua non τὴν παραχώρησιν δύο τοὐλάχιστον μεταλλείων, ἀπεδείκνυεν ἐκ προτέρων ὅτι ἐστάθμιζε περισσότερον τὰς μελλούσας ὑποχρεώσεις αὐτῆς, παρὰ τὴν ὑπὸ τὸν Κον Α. Βαλτατζῆ ἑταιρίαν, οὐδεμίαν παραχώρησιν μεταλλείων ζητοῦσαν. Καὶ ὅμως ἀμφότεραι, στερούμεναι μεταλλείων, ἐστεροῦντο καὶ τῆς πρὸς ἐκκαμίνευσιν τῶν ἐκβολάδων ἀπολύτως ἀναγκαίας ὕλης. Κατὰ τὰ ἄλλα, αἱ προτάσεις αὐτῶν ἦσαν σχετικῶς ὑποδεέστεραι τῶν προτάσεων τῆς Ἑταιρίας τῶν Μεταλλουργείων. Ὁ λόγος πρόχειρος. Ἡ Ἑταιρία τῶν Μεταλλουργείων, ἔχουσα ἐν πλήρῃ ἐνεργείᾳ ἐργασίαν καὶ καθ' ὅλα ἐγκαθιδρυμένη, κεκτημένη ἰδίως ἀπείρων στρωμάτων σκωριῶν, εἶχεν ὑπὲρ αὐτῆς πολύτιμα βοηθήματα, ὅπως προτείνῃ ὅρους συμφεροτέρους πάσης ἑταιρίας. Ἡ Ἑλ. Κυβέρνησις εὑροῦσα τὰς προτάσεις τῆς Ἑταιρίας τῶν Μεταλλουργείων εὐρυτέρας καὶ διὰ τὸ ἔθνος καλλιτέρας τῶν ἄλλων, ἔκλεισε τὴν μετ' αὐτῆς σύμβασιν τῆς 29 Ἀπριλίου 1873.

Ἡ Ἀγγλικὴ ἀπεσύρθη, ἀλλ' ἡ ὑπὸ τὸν Κον Α. Βαλτατζῆ δὲν ἀπεθαρρύνθη. Ὁ Κος Α. Βαλτατζῆς ἐπανέλαβεν ὑπὸ εὐρυτέρους ὅρους τὰς μετὰ τῆς Ἑλ. Κυβερνήσεως διαπραγματεύσεις αὐτοῦ. Ἐνῷ δὲ δημοσίᾳ ἐγίνοντο πρὸς τὴν Κυβέρνησιν προτάσεις ἀνώτεραι τῶν προλαβουσῶν, ἄλλαι, ἄλλου εἴδους ἐννοεῖται, ἀπηυθύνοντο ταὐτοχρόνως δι' ἁρμοδίου τρόπου καὶ ἐν μυστικότητι πρὸς τὴν Ἑταιρίαν τῶν Μεταλλουργείων. Εἷς τῶν ὑπὸ τὸν Κον Βαλτατζῆ ἱδρυτῶν κατήρχετο ἐσπευσμένως ἐκ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τραπεζιτικῆς ἕδρας του εἰς Ἀθήνας καὶ ἐζήτει ἐπιμόνως παρ' ἑνὸς τῶν ἱδρυτῶν τῆς Ἑταιρίας τῶν Μεταλλουργείων παραχώρησιν στρογγύλου ἀριθμοῦ

μετοχῶν εἰς τὴν ἀρχικὴν ἀξίαν των, ἐπὶ ἀπειλῇ ὁριστικῆς κηρύξεως πολέμου, ἂν τὸ Ultimatum δὲν ἐγίνετο δεκτόν. Ἀλλὰ μετοχαὶ πλέον δὲν ὑπῆρχον, ὁ δ' ἐν λόγῳ ἱδρυτὴς τῆς Ἑταιρίας τῶν Μεταλλουργείων, δὲν ἐδυνήθη νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τραπεζίτην. Τὸ Ultimatum ἀπερρίφθη καὶ ὁ πόλεμος ἐκηρύχθη φανερός.

Ὁ Κύριος Α. Βαλτατζῆς, ἀπὸ 45 0]0 ὅπως εἶχε προτείνει κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἀνεβίβασεν εἰς 65 0]0 τὸ μέρισμα αὐτῆς· ἐννοεῖται πάντοτε ἐπὶ τῶν ἐκβολάδων μόνων. Πρὶν ἔτι κλείσῃ τὴν μετὰ τῆς Κυβερνήσεως σύμβασιν αὐτῆς ἡ Ἑταιρία τῶν Μεταλλουργείων, εἶχε προτείνει καὶ αὕτη νὰ χωρίσῃ τὸ μέρισμα. Προσέφερε 60 0]0 ἐπὶ τῶν ἐκβολάδων, 30 0]0 ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν σκωριῶν καὶ 10 0]0 ἐπὶ τῶν ἰδιοκτήτων. Αἱ προσφοραὶ αὗται ἐγίνοντο καθ' ὃν χρόνον ἡ ὑπὸ τὸν Κ. Βαλτατζῆ ἑταιρία ἐζήτει νὰ λάβῃ τὰς ἐκβολάδας ἀντὶ 45 0]0. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν ἐδέχθη νὰ χωρίσῃ τὸ πρᾶγμα.—Ἐπέμενεν ὅπως τὸ μέρισμα κανονισθῇ ἐπὶ ἐκβολάδων καὶ σκωριῶν ὁμοῦ, ἐπὶ τοιαύτῃ δὲ βάσει ἐκλείσθη ἡ σύμβασις τῆς 29 Ἀπριλίου. Δύο ἄλλαι οὐσιώδεις τοῦ Κυρίου Α. Βαλτατζῆ προτάσεις ἦσαν ἡ περὶ κλιβάνων καὶ τοῦ ἐκ προτέρων κανονισμοῦ τῶν ἐξόδων τῆς ἐκκαμινεύσεως. Ἡ Ἑταιρία τῶν Μεταλλουργείων κατέχει ἤδη ἐν Λαυρίῳ 18 κλιβάνους ἐκ τῶν ὁποίων 12 ἔχει εἰς τακτικὴν ἐνέργειαν, διὰ δὲ τῆς συμβάσεως ὑποχρεοῦται ν' αὐξήσῃ ἐντὸς ἓξ μηνῶν εἰς 24 τοὺς νῦν 18. Ἡ Ἀγγλικὴ ἑταιρία, καίτοι ἔχουσα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν της τὸν Κ. Ἄνστερ, μηχανικὸν ἄριστον, δὲν ἤθελε ν' ἀναδεχθῇ τὴν κατασκευήν, εἰμὴ ἓξ μόνον κλιβάνων ἐντὸς ἑνὸς ἔτους, δώδεκα δὲ ἐντὸς δύο. Ἡ ὑπὸ τὸν Κ. Βαλτατζῆ ἑταιρία, εὐρυτέρα καὶ ὡς πρὸς τοῦτο τῶν ἄλλων, ἀδιστάκτως ἀνελάμβανε τὴν ἐντὸς ἓξ μηνῶν κατασκευὴν 24 κλιβάνων. Ἐπὶ τέλους, καθόσον ἀφορᾷ τὰ ἔξοδα, ἡ Ἑταιρία τῶν Μεταλλουργείων δὲν ἐδέχθη ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ τὸν ἐκ προτέρων κανονισμὸν αὐτῶν· μὴ δυναμένη νὰ προΐδῃ τὰς μελλούσας τῶν γαιανθράκων τιμὰς ἀφ' ἑνός, ἀγνοοῦσα ἀφ' ἑτέρου ἂν βραδύτερον ἤθελεν ὑποβληθῇ εἰς ἡμερομίσθια ἀνώτερα τῶν νῦν πληρωνομένων, ἐπιμόνως ἀπέφυγε τὸν ἐκ προτέρων κανονισμὸν τῶν ἐξόδων τῆς ἐκκαμινεύσεως. Ὁ Κύριος Βαλτατζῆς συγκατετίθετο καὶ ὡς πρὸς τοῦτο νὰ ὁρισθῶσιν εἰς 400 δρ. τὸν τόνον τὰ ἔξοδα.

Μοὶ φαίνεται ὅτι, πλὴν τῆς τελευταίας, αἱ δύο ἄλλαι προτάσεις ἔχουσιν ἀξίαν ἀμφισβητήσιμον ὁπωσδήποτε. Ἀφοῦ τῶν 60 0]0 ἄτινα ἡ Ἑταιρία τῶν Μεταλλουργείων εἶχε προτείνει διὰ τὰς ἐκβολάδας μόνας, ἡ Ἑλ. Κυβέρνησις προετίμησε τὰ 44 0]0 διὰ τὰς ἐκβολάδας καὶ σκωρίας ὁμοῦ, πρέπει νὰ παραδεχθῇ τις ὅτι τὰ διὰ μόνας τὰς ἐκβολάδας 65 0]0 τοῦ Κυρίου Βαλτατζῆ δὲν πρέπει νὰ ὑπερτερῶσι πολὺ τῶν 44 0]0 δι' ἐκβολάδας καὶ σκωρίας. Τῶν κλιβάνων τῆς ὑποχρεώσεως ἡ ἐκπλήρωσις θεωρεῖται καὶ σχετικῶς καὶ ἀπολύτως ἀδύνατος. Δὲν πρόκειται περὶ δαπάνης· πρόκειται ἂν, ὅ,τι ἑταιρία πρὸ δεκαετίας συστηθεῖσα καὶ καθ' ὅλα ὠργανισμένη ἐδαπάνησεν ἔτη ὁλόκληρα ὅπως κατασκευάσῃ,—καὶ δὲν ἔχει εἰμὴ 18,—ὅ,τι ἄλλη ἐζήτησε τετραετίαν ὅλην ὅπως ἑτοιμάσῃ,—ἀφοῦ διὰ δώδεκα ἀπήτησε δύο ἔτη,—ἂν ἡ ὑπὸ τὸν Κ. Βαλτατζῆ ἑταιρία, εἰς ἔμβρυον, οὕτως εἰπεῖν, ἔτι κατάστασιν, δύ-

ναται ἐντὸς ἓξ μηνῶν τῳόντι νὰ κατασκευάσῃ. Μένει τὸ περὶ ἐξόδων ζήτημα, πράγματι σπουδαῖον. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι αὐτὸ πρὸ παντὸς ἄλλου δὲν ἐδύναντο νὰ ἐπιτρέψωσιν εἰς τὴν Ἑλ. Κυβέρνησιν καὶ οἱ ἐπιεικέστεροι τῶν ἀντιπολιτευομένων αὐτήν. Πῶς! ἔλεγαν, φροντίζομεν νὰ ὁρίσωμεν τὸ μέρισμα καὶ δὲν ὁρίζομεν ἐκ προτέρων τὰ ἔξοδα ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μέρισμα ἐξαρτᾶται; Ἢ εἶνε δύσκολον νὰ μᾶς καταχρασθῇ ἡ Ἑταιρία εἰς τὴν συνείδησιν τῆς ὁποίας ἐξ ὁλοκλήρου ἀφιέμεθα;

Ὅτι τῶν ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων ἐλαστικότατον ἡ συνείδησις, οὐδεὶς βεβαίως ὁ ἀντιλέγων. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτω ἀπολύτως ἐνταῦθα. Ἡ Ἑλ. Κυβέρνησις διώρισε δύο ἐπιτρόπους αὐτῆς παρὰ τῇ Ἑταιρίᾳ τῶν Μεταλλουργείων, ἐπιφορτισμένους ὅπως ἐξελέγχωσι τὰ ἔξοδα. Ἂν ἡ Ἑταιρία τῶν Μεταλλουργείων ἢ οἱαδήποτε ἄλλη, διευθύνεται ἀπὸ καταχρήσεως διάθεσιν, δὲν δύναται, καὶ ὁρίζουσα ἐκ προτέρων τὰ ἔξοδα, νὰ διαφθείρῃ τὸν τελώνην Λαυρίου ἐπὶ τοῦ ἐξαγομένου ποσοῦ; Θὰ καταβάλλῃ ὁπωσδήποτε καὶ κόπον ὀλιγώτερον καὶ δαπάνας, ἢ διαφθείρουσα τοὺς δύο ἐπιτρόπους, ὅπως οἱ σήμερον ἀντιλέγοντες φοβοῦνται. Καὶ οἱ δισταγμοὶ δὲ ἄλλως τε οὗτοι, ἡ εἰλικρινὴς αὕτη τῆς Ἑταιρίας τῶν Μεταλλουργείων ἐπιμονὴ νὰ μὴν ὁρίσῃ ἀπὸ τοῦδε τὰ ἔξοδα, δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐχέγγυον δεῖγμα τοῦ τρόπου δι' οὗ ἐννοεῖ νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ἀπέναντι τῆς Κυβερνήσεως ὑποχρεώσεις αὐτῆς; Τὸ κατ' ἐμὲ τοὐλάχιστον, τὴν εὑρίσκω γλῶσσαν τιμίου καὶ σπουδαίου ἐμπόρου. « Δὲν δύναμαι ἐκ προτέρων νὰ ὁρίσω ὅ,τι καὶ ἡ ἰδία ἀγνοῶ.» Ἐπὶ τέλους δὲ καθόλου παράδοξον νὰ ὠφεληθῇ καί πως ἡ Κυβέρνησις, μὴ κανονίζουσα ἐκ προτέρων τὰ ἔξοδα. Τὸ ποσὸν τῶν 400 δραχμῶν τὸν τόνον, ὅσας ἐζήτησεν ὁ Κ. Βαλτατζῆς, στηρίζεται ἐπὶ τῶν σημερινῶν μεγάλων τιμῶν τῶν γαιανθράκων, πρώτης καὶ κυριωτέρας τῶν ἐξόδων βάσεως. Οἱ γαιάνθρακες ἀρχίζουσι νὰ γίνωνται ἀφθονότεροι. Τὴν μεγάλην ἔλλειψιν, κατὰ γενικὸν σχεδὸν κανόνα, διαδέχεται ἡ ἀφθονία. Ἤδη νέα ἀνθρακωρυχεῖα ἐξορύττονται ἐν Σουηδίᾳ, ἐν Νορβηγίᾳ καὶ εἰς ἄλλας βορείους χώρας τῆς Εὐρώπης. Καὶ ἐν Καλλιφορνίᾳ ἀνεκαλύφθησαν τοιαῦτα, προωρισμένα βαθμηδὸν νὰ ἀντικαταστήσωσι τοὺς μέχρι τοῦδε ἐκεῖ καταναλισκομένους Εὐρωπαϊκοὺς γαιάνθρακας. Ὁπωσδήποτε δὲ αἱ πιθανότητες ἐκπεσμοῦ τινος ὑπερτεροῦσι σήμερον τὰς τῆς ὑψώσεως· ὅταν δ' οἱ γαιάνθρακες ὑποτιμηθῶσιν, ἡ τῶν ἐξόδων ἐλάττωσις δὲν εἶναι, νομίζω, ζήτημα.

Ἀλλὰ καὶ τῶν ἐξόδων καὶ τῶν κλιβάνων καὶ τοῦ μερίσματος πρωτεύει, φρονῶ, ἄλλο τι ζήτημα, πολὺ σπουδαιότερον. Ἡ ὑπὸ τὸν Κ. Βαλτατζῆ ἑταιρία, μὴ κατέχουσα σκωρίας ἢ ἄλλο τι λίπασμα οἱονδήποτε πρὸς ἐκκαμίνευσιν τῶν ἐκβολάδων, θέλει ἐξ ἀνάγκης βεβαίως καταφύγει εἰς ἀγορὰν τοιούτου. Ἐρρέθη ἀνωτέρω ὅτι μόναι αἱ ἐκβολάδες δὲν ἐκκαμινεύονται. Θὰ ἀγοράσῃ λοιπὸν καὶ ἀναμίξῃ ξένων ἑταιριῶν σκωρίας, τὰς ὁποίας ὑποθέτω ὅτι θέλει πληρώσει πρὸς 150 δραχμὰς τὸν τόνον, ἐλάχιστον ὅρον τῆς τιμῆς των. Ἐπικαλοῦμαι ἐνταῦθα ὅλην τοῦ ἀναγνώστου τὴν προσοχὴν, διότι ἐν τῷ προχείρῳ ἀκολούθῳ ἰσολογισμῷ καταφαίνεται ἀμέσως ἡ πιθανὴ τύχη τῆς ἑταιρίας ταύτης, δι' ὑποχρεώσεων τοιούτων δεσμευομένης. Ὑποθέτω ὅτι, ἀντὶ 24, δέκα ὀκτὼ μόνον κλιβάνους ὑποχρεουμένη νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν, θέλει κατορθώσει νὰ τοὺς διατηρῇ μὲ 350 τόνους ἐκβολάδων καθ' ἑκάστην. Τόσον καταναλίσκει ἤδη ἡ Ἑταιρία τῶν Μεταλλουργείων, ἔχουσα, ἐκ τῶν δέκα ὀκτὼ, δώδεκα μόνον κλιβάνους εἰς ἐνέργειαν. Πρὸς ἐκκαμίνευσιν τῶν 350 τόνων αὐτῶν ἐκβολάδων ἀπαιτοῦνται 175 τόνοι σκωριῶν ἢ ἄλλου οἱουδήποτε λιπάσματος. Καταβιβάζω καὶ ἐνταῦθα τὸ ποσὸν εἰς τὸ ἥμισυ καὶ παραδέχομαι ὅτι μὲ 87 1)2 μόνον τόνους θέλει κατορθώσει νὰ τοὺς διατηρήσῃ.—Ὀγδοήκοντα ἑπτὰ καὶ ἥμισυς τόνοι καθ' ἑκάστην, φέρουσιν ἡμερησίαν δαπάνην 13,125 δραχμῶν, ἀνὰ 150 τὸν τόνον, τὴν κατ' ἐλάχιστον ὅρον ἀξίαν τοῦ λιπάσματος,—δηλαδὴ 4,790,625 κατ' ἔτος. Ἐκ τῶν 12,775,000 τόνων (350 καθ' ἡμέραν) τοὺς ὁποίους ἡ ἑταιρία θέλει παραγάγει κατ' ἔτος, ἀνὰ 900 δρ. τὸν τόνον, μέσον ὅρον τῆς ἀξίας αὐτοῦ, θέλει εἰσπράττει Δραχ. 11,497,500

Ἀφαιρέσει 400 δρ. τὸν τόνον δι' ἔξοδα		5,110,000
	Μένουν Δρ.	6,387,500
Θέλει ἐξ αὐτῶν πληρώνει τῇ Κυβερνήσει 65 0]0.		4,151,875
	Δρ.	2,225,625
Ζημία καθαρὰ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ δι' ἀγορὰν σκωριῶν ἀπαιτουμένου ποσοῦ		2,565,000
	Δρ.	4,790,625

Αὐτὸς εἶνε ὁ πρῶτος πιθανὸς τῆς ἑταιρίας ἰσολογισμός. Ἐὰν ὁ ἀναγνώστης τὸν παραδεχθῇ ὡς ἀκριβῆ, δικαιοῦται τῇ ἀληθείᾳ νὰ φοβῆται μὴ ἔσεται αὐτὸς καὶ ὁ τελευταῖος.

Τὰ δὲ ἐπίδικα τῆς Ἑταιρίας τῶν Μεταλλουργείων ἐπὶ τῶν ἐκβολάδων δικαιώματα; Οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι πρὸς τὰς ἐν Λαυρίῳ κτήσεις τὰς ὁποίας ἠγόρασε παρὰ τῆς ἑταιρίας Σερπιέρη, ἠγόρασε καὶ πάντα τὰ ἄλλα αὐτῆς δικαιώματα. Μήτε ἐλησμόνησε βεβαίως ἕκαστος τὰς ἐπὶ τῶν ἐκβολάδων ἀπέναντι τῆς Ἑλλην. Κυβερνήσεως ἀπαιτήσεις τοῦ Κ. Σερπιέρη. Παραδέχομαι πρὸς στιγμὴν ὅτι δὲν θὰ ἦτο λίαν τολμηρὸν νὰ διαθέσῃ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ὅ,τι παρ' ἄλλου ἔτι διεκδικεῖται. Θὰ ἦτο ὀνειροπώλημα ἀληθὲς μολαταῦτα καὶ νὰ ἐλπίσῃ τις ὅτι ἡ Ἑταιρία τῶν Μεταλλουργείων δὲν θὰ ἐπαναλάβῃ τὴν δικαστικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος. Παραδέχομαι καὶ ἐνταῦθα ὅτι ὁ ἐκ τοιούτου δικαστικοῦ ἀγῶνος μέλλων νικητὴς ἔσεται ἡ Κυβέρνησις. Ἀλλ' ἐντοσούτῳ, ὁποία μέχρι τοῦ τελικοῦ ἀποτελέσματος νέα βραδύτης καὶ ὁποῖαι ὀλέθριαι ἐκ ταύτης συνέπειαι! Μία ἐργασία τόσῳ θαυμασίως ἤδη κινουμένη καὶ διὰ μιᾶς παραλύουσα! Χίλιοι ἑπτακόσιοι ἐργάται, πατέρες ἄλλων τόσων οἰκογενειῶν ἴσως, εἰς τὸ ὕπαιθρον, ὁ ἀγλαότερος καρπὸς τοῦ μόλις φυτευθέντος ἐν Ἑλλάδι δένδρου τοῦ συνεταιρισμοῦ προώρως μαραινόμενος! Δὲν ὑπελόγισα δὲ καὶ τὰς ἐκ τῆς ἀναποφεύκτου ἐκπτώσεως τῶν μετοχῶν καθ' ὅλου τοῦ ἔθνους, σπουδαίως ἤδη ἐνεχομένου εἰς τὴν ἐργασίαν, ἐπικειμένας μεγίστας ζημίας.

Καὶ αὐτοὶ οἱ σήμερον πρὸς τὴν Ἑταιρίαν τῶν Μεταλλουργείων συνάγω-

νιζόμενοι δὲν ἤθελαν, νομίζω, διίδει ἀπαθῶς συνεπείας οὕτω παρουσιαζομένας. Πολλοὶ ἄλλως τε οἱ φρονοῦντες ὅτι ἡ περὶ τὸν Κ. Βαλτατζῆ ὁμὰς δὲν ἐπιδιώκει πράγματι μεταλλείου παραχώρησιν, καὶ ὅτι ἄλλου εἴδους κερδοσκοπικαὶ ἰδέαι ἀποτελοῦσι τὸν πυθμένα τῶν ἐπιμόνων αὐτῶν ἐνεργειῶν. Ἐντεῦθεν ἴσως καὶ ἡ μεγάλη εὐκολία αὕτη πρὸς ἀναδοχὴν ὑποχρεώσεων τοσοῦτον δυσχερῶν καὶ σχεδὸν ἀδυνάτων δι' ἄλλους περὶ τὴν ἐκτέλεσιν. Συνέβησαν δυστυχῶς καί τινα παρατράγωδα, προώρως γυμνώσαντα τοὺς ἀληθεῖς σκοποὺς τῶν ἱδρυτῶν τῆς ἀντιποιουμένης τὸ Λαύριον ἑταιρίας. Προτάσεις διὰ μυστικοῦ τρόπου γενόμεναι, ἀδεξίως ὅμως διεξαχθεῖσαι, κατέδειξαν τοῖς ἀμερολήπτοις κριταῖς τῆς ὑποθέσεως ταύτης τὴν ἠθικὴν ἀξίαν ὅλων τῶν προσπαθειῶν αὐτῶν. Ὑπάρχει ἀκόμη, νομίζω, ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Ἑταιρίας τῶν Μεταλλουργείων, ἔγγραφόν τι οὐσιῶδες, ἄνευ ὑπογραφῆς μὲν, γεγραμμένον ὅμως παρ' ἑνὸς τῶν ἱδρυτῶν καὶ ὡς τοιοῦτον ἀναγνωρισθὲν, εἶδός τι τελεσιγράφου περιλαμβάνοντος τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος προτάσεις. Τὸ σκανδαλῶδες τοῦτο γεγονὸς περιῆλθεν εἰς γνῶσιν πολλῶν καὶ ὁ τύπος αὐτὸς ἐπελήφθη τῆς ὑποθέσεως. Ὁ Αἰὼν, ὅστις ἀνέλαβε τὴν ὑπεράσπισιν τῆς ὑπὸ τὸν Κ. Βαλτατζῆ ἑταιρίας μεθ' ὅσης εὐκολίας εἶχεν ἄλλοτε ἀναλάβει τὴν τοῦ Κ. Σερπιέρη, προσεπάθησε νὰ κολάσῃ τὴν ἐκ τῆς δημοσιεύσεως λεπτομερειῶν τοιούτων ἐντύπωσιν. Δυστυχῶς ὑπάρχουσι καὶ ὑποθέσεις τὰς ὁποίας καὶ οἱ καλήτεροι συνήγοροι δὲν δύνανται πάντοτε νὰ σώσωσιν. Ἡ ἐκ τῆς γνωστοποιήσεως τοῦ γεγονότος τούτου ἐντύπωσις ἔβλαψεν ὁμολογουμένως πολὺ τὴν ὑπὸ τὸν Κ. Βαλτατζῆ ἑταιρίαν.

Ὑπάρχει ἄλλως τε ἴσως καὶ ἄλλο τι μέσον δι' οὗ ἡ Ἑλ. Κυβέρνησις ἐδύνατο νὰ βολιδοσκοπήσῃ ἐπιτυχῶς τὰ σχέδια τῆς περὶ τὸν Κ. Βαλτατζῆ ἑταιρίας. Νὰ προτείνῃ τοῖς ἱδρυταῖς ὅπως ὑποχρεωθῶσι νὰ κρατήσωσι τὸ ἥμισυ, τὸ τέταρτον ἔστω μόνον ὅσων λάβωσι μετοχῶν, μέχρι τῆς δημοσιεύσεως τοῦ πρώτου τῆς ἑταιρίας ἰσολογισμοῦ. Μία τοιαύτη πρότασις οὐδὲν ἤθελεν ἔχει βεβαίως τὸ μεροληπτικόν. Ἡ Ἑλ. Κυβέρνησις ἔχει ἀνάγκην μιᾶς ἐγγυήσεως ὁπωσδήποτε ὑπὲρ τῆς ἀκριβοῦς ἐκπληρώσεως τῶν παρὰ τῆς νέας ἑταιρίας ληφθησομένων ὑποχρεώσεων. Ἡ νῦν ἐξορύττουσα τὸ Λαύριον ἑταιρία παρέχει ἀρκοῦσαν τοιαύτην ἐγγύησιν τὰ ἐν αὐτῷ ἀκίνητα κτήματα αὐτῆς, ἐργοστάσιον καὶ λοιπά. Ποίαν ἐγγύησιν προσφέρει ἡ ὑπὸ τὸν Κ. Βαλτατζῆ ἑταιρία; Οἱ ἱδρυταὶ δὲν φέρουσιν οὐδεμίαν εὐθύνην ἀτομικῶς καὶ αἱ χιλιάδες μετοχῶν δι' ἃς ἕκαστος αὐτῶν μετὰ προθυμίας βεβαίως θέλει ἐγγραφῇ, δύνανται ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν νὰ περιέλθωσιν εἰς ἄλλων κυριότητα. Ἐγνώρισα ἐν Ἀθήναις πλείστους ὅσους οἵτινες, ἱδρυταὶ ἢ μέτοχοι πιθανοὶ ἀκόμη ἄλλων ἑταιριῶν, ἔσπευσαν, εὑρόντες ὑπερτίμησιν ἀξίαν λόγου κατ' αὐτοὺς, νὰ προπωλήσωσιν ὅ,τι δὲν ἦσαν ἔτι πολὺ βέβαιοι ὅτι ὁριστικῶς θέλει τοῖς δοθῆ. Ἰδοὺ πῶς ἡ ἀνωτέρω πρότασις ἤθελεν ἔχει διπλοῦν τὸ πλεονέκτημα· νὰ διευκρινίσῃ ὁπωσοῦν τοὺς ἀληθεῖς σκοποὺς τῆς ἑταιρίας ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἐγγύησις ἀπέναντι τῆς κυβερνήτεως. Εἶναι δὲ ὅλοι ἀρκετὰ πλούσιοι ὅπως ἀναδεχθῶσι τοιαύτην ὑποχρέωσιν. Ἀλλὰ κρίνων ἐξ ὅσων εἶδον καὶ ἤκουσα, ὁμολογῶ ἀπὸ τοῦδε ὅτι ἤθελον πολὺ

ἐκπλαγῇ, ἐὰν ἐγίνετο δεκτή.—Ἄλλοι δυστυχῶς ὑπολογισμοὶ εἶνε τῆς σημερινῆς πάλης ἡ πυξὶς καὶ ἄλλα τὰ ἀπὸ τοῦδε ὡρισμένα τοῦ ἀγῶνος θύματα.

Ἐξετάσατε τὸ ζήτημα ὑφ' οἱανδήποτε ἔποψιν θέλετε, τὸ Λαύριον, καὶ ἐπιστημονικῶς, καὶ μαθηματικῶς καὶ λογικῶς ἀνήκει τῇ νῦν κατεχούσῃ αὐτὸ ἑταιρίᾳ. Αὕτη εἶνε ὁ φυσικὸς, οὕτως εἰπεῖν, συνεταῖρος τῆς Κυβερνήσεως. Καὶ μολαταῦτα τὸ πολυθρύλλητον περὶ ἐκβολάδων ζήτημα μένει καὶ σήμερον ἀκόμη μετέωρον, τί παράδοξον δὲ, τοιοῦτον νὰ μείνῃ καὶ μέχρι τῆς προσεχοῦς βουλευτικῆς συνόδου. Ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις ταμείῳ τῆς Ἑταιρίας μένουσι πρὸ πολλοῦ 6,000,000 σχεδὸν δραχμῶν, κατὰ πλεῖστον μέρος προωρισμένα εἰς ἐπέκτασιν τῶν σημερινῶν ἐργασιῶν καὶ διὰ τὸ μετέωρον αὐτὸ τῆς θέσεως μὴ δυνάμενα νὰ χρησιμοποιηθῶσιν. Ἡ ἐν Ἑλλάδι ἀντιπολίτευσις ἔχει δυστυχῶς ἴδιόν τι σύστημα, ὅπερ ἀμφιβάλλω ἂν ἀπαντᾷ τις παρ' ἄλλοις συνταγματικοῖς λαοῖς· πᾶν ζήτημα, οἰκονομολογικὸν, κοινωνικὸν ἢ ἄλλο οἱονδήποτε, ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως παρουσιαζόμενον, μετατρέπεται εἰς πολιτικὸν διὰ τὴν ἀντιπολίτευσιν. Γίνεται son point de mire ἐν ἄλλαις λέξεσι. Εἰς τοιοῦτον δὲ μετατρεπόμενον, ἐννοεῖται ὅτι εἶνε ἐκ προτέρων δεδικασμένον καὶ καταδεδικασμένον· τὸ δὲ μέγα καὶ ἴσως μόνον ἁμάρτημα αὐτοῦ εἶνε ὅτι ἐπροτάθη παρὰ τῆς Κυβερνήσεως. Ἡμέραν τινὰ εὑρέθην ἐκ τύχης γευματίζων ἐν τῷ Ξενοδοχείῳ τοῦ Στέμματος, τὸ κατ' ἐξαίρεσιν ξενοδοχεῖον τῶν βουλευτῶν, ὅπου δύναταί τις ἐκ προτέρων νὰ γνωρίζῃ τοὺς διὰ τὴν ἐπαύριον προπαρασκευαζομένους λόγους καὶ ἐπερωτήσεις. Ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει κάπου τὸ μέρος ὅπου ὁ μέγας τῆς Πυκνὸς ῥήτωρ, μεταβαίνων, ἐγυμνάζετο τῆς ἐπιούσης τὴν ὁμιλίαν· διὰ πολλοὺς τῶν μεταγενεστέρων τῆς βουλῆς ῥητόρων, ἡ αἴθουσα τοῦ Ξενοδοχείου τοῦ Στέμματος εἶνε εἶδός τι ὁμοίου προπαρασκευαστικοῦ γυμναστηρίου. Ἐν αὐτῷ ἦσαν τὴν ἡμέραν ἐκείνην συνηγμένοι πολλοὶ τῶν πατέρων τοῦ ἔθνους, παρὰ τῶν ὁποίων τὸ δυστυχὲς ζήτημα κατεδικάσθη νὰ περιμένῃ τὴν τύχην του. Ἠγέρθη σπουδαία συζήτησις καὶ πάλιν δὲ περὶ Λαυρίου καὶ τῆς συμβάσεως ὁ λόγος. Τὸ συμπέρασμα ἐκινδύνευε νὰ ἦνε ἐκ τῶν συνήθων, ὅτε γέρων τις, ἐπὶ ἀφελείᾳ τρόπων διακρινόμενος, βουλευτὴς τῶν Κυκλάδων. « Ἂς περιμείνουν, εἶπε, νὰ ἔλθῃ πρωθυπουργὸς ὁ Κ. Βούλγαρης, καὶ τότε τὴν ἐπιψηφίζομεν. » Ὁ ἄνθρωπος εἶχε τοὐλάχιστον τὴν ἀρετὴν νὰ ἦνε εἰλικρινής.

Αὐτοὶ, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων δυστυχῶς, εἶνε οἱ ἄνθρωποι παρ' ὧν ἐναγωνίως περιμένει τὸ Πανελλήνιον τὴν ῥύθμισιν καὶ τούτου καὶ ἄλλων τοσούτων σπουδαίων ζητημάτων. Καὶ ἂν ἡ Ἑλ. Κυβέρνησις τοὺς ἐπεβίβαζεν ὅλους εἰς ἓν ἀτμοκίνητον, τοὺς μετέφερεν εἰς Λαύριον καὶ προεκάλει μίαν ἐν τῷ τόπῳ αὐτῷ μελέτην καὶ ψηφοφορίαν τοῦ ζητήματος, καθόλου παράδοξον ἂν εἶχον τὸ θάρρος νὰ ὀπισθοδρομήσωσι καὶ ἐκεῖ ἀπέναντι καὶ τῶν φυσικοτέρων ἀληθειῶν τῆς ὑποθέσεως, ἐκ προτέρων δεδικασμένης. Ἐν δὲ τῇ παλαίστρᾳ ταύτῃ ὅπου βλέπει τις ὅλας τὰς ἀσχημίας τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, στρεβλῶς ἐννοουμένου, ἐννοεῖται ὅτι ἔχουσι πολλοὺς τῶν ἐφημεριδογράφων, δορυφόρους των. Ἐξορύκται συμφερόντων ἰδιοτελῶν ἢ κα-

μινάπται ὑποδαυλίζοντες πάθη ἀτομικὰ περὶ συμφέροντα ἰδιοτελῆ καὶ ταῦτα στρεφόμενα, οἱ τελευταῖοι οὗτοι συμπληροῦσι τὸ ἔργον, βοηθοῦντες καὶ βοηθούμενοι. Ἂν τοὐλάχιστον ὁ πόλεμος, καὶ τῶν μὲν καὶ τῶν δὲ, προπάντων ὅμως τῶν τελευταίων, περιωρίζετο κατὰ τοῦ κυρίου ζητήματος πάντοτε! Ἀλλ' ὁ κύκλος πολλάκις γίνεται εὐρύτερος πολύ. Τί προσωπικότητες, τί διαπληκτισμοί, τὸ δὲ πάντων χείριστον, τί ἀγενεῖς καὶ πολλάκις ἀγνώμονες ἐκφράσεις κατ' ἀνθρώπων ἀνωτέρων αἰσθημάτων, ἔργῳ καὶ ὄχι λόγῳ πατριωτῶν, ἐλθόντων ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ὅπως πραγματοποιήσωσι τὸ προσφιλέστερον τῆς ζωῆς αὐτῶν ὄνειρον καὶ καταστήσωσι βαθμηδὸν τὰς Ἀθήνας ἓν μέγα τῶν πλουσίων ὁμογενῶν ἀπομάχων ξενοδοχεῖον! Ὅταν τις ἀκούσῃ καὶ ἴδῃ ὅ,τι εἶδον καὶ ἤκουσα εἰς τὸ δίμηνον διάστημα τῆς ἐκεῖ διαμονῆς μου, θέλει ὁμολογουμένως συλλάβει τὴν ἀλγεινὴν πεποίθησιν ὅτι εἴμεθα, καθόσον ἀφορᾷ τῆς ἀγνωμοσύνης τὸ κεφάλαιον, οἱ γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν προγόνων μας. Καὶ ὁ Φαλμεράυερ ἴσως αὐτὸς, ἐὰν μᾶς ἐμέτρα μὲ τοῦ ἐθνικοῦ τούτου γνωρίσματος τὸν πῆχυν, δὲν ἤθελε γράψει ὅ,τι τοσοῦτον ἄλλοτε διεσκέδασε τὸν φιλολογικὸν τῆς Εὐρώπης κόσμον.

Γ'.

Μετὰ τὸ Λαύριον ἔρχεται ὁ Περικλῆς. Νεώτερος τὴν ἡλικίαν, ἔσχε τὴν τύχην εὐνοϊκοτέραν ἢ ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς αὐτοῦ. Ἂν ἐπρόκητο νὰ κρίνῃ τις περὶ τῆς σπουδαιότητος μιᾶς ἑταιρίας ἐκ τῶν ὠφελειῶν ἃς ἐπήνεγκε τοῖς μετόχοις αὐτῆς, ὁ Περικλῆς εἶνε σπουδαιότερος καὶ τοῦ Λαυρίου καὶ πάσης ἄλλης ἐν Ἑλλάδι, ἴσως δὲ καὶ ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης μεταλλευτικῆς ἑταιρίας. Ἀλλὰ τοῦ πλούτου ὁ κύκλος εἶνε ἐνταῦθα πολὺ στενότερος. Ἂν τὸ Λαύριον ἐπλούτησε χιλίους ἀνθρώπους, ὁ Περικλῆς δὲν ἐπλούτησε μήτε ἑκατόν· ἐπλούτησε ποσὸν μεμετρημένον· ἀλλὰ τὸ ἐπλούτησε. Ἐὰν ἡ βίβλος τῶν Ἀραβικῶν μύθων περιεῖχε καὶ μεταλλείων ἱστορίας, ἡ τοῦ Περικλέους ἐδύνατο νὰ καθέξῃ τὴν ὡραιοτέραν αὐτῆς σελίδα. Ἡ διαφορὰ εἶνε ὅτι οἱ μῦθοι μετεβλήθησαν εἰς χρυσᾶς ἐνταῦθα ἀληθείας.

Ἡ Ἀττικὴ, ὅπως ἤδη ἀπεδείχθη, εἶνε ὁλόκληρος σχεδὸν ἓν ἄπειρον ποικίλων πολυτίμων ὑλῶν μεταλλεῖον. Ἐπὶ δέκα αἰτήσεων αἵτινες κατὰ μῆνα ἀπευθύνονται ἴσως εἰς τὴν Ἑλ. Κυβέρνησιν περὶ παραχωρήσεως μεταλλείων, αἱ πέντε σχεδὸν ἀφορῶσι τὴν Ἀττικήν. Ὁ K. Charruel, ἀξιόλογος Γάλλος ὀρυκτολόγος, ἐν Ἀθήναις ἤδη διαμένων καὶ ἐπισκεφθεὶς τὰ πλεῖστα τῶν ἐν Ἑλλάδι μεταλλείων, μοὶ ἔλεγε, γενομένου ἡμέραν τινα περὶ Ἀττικῆς λόγου, ὅτι ὅπως ἤδη πολλαχοῦ ἀφῃρέθη τὸ πρῶτον τῆς γῆς στρῶμα, ἐπὶ δέκα σβώλων χώματος οἱ πέντε, ἄνευ ὑπερβολῆς, περιέχουσιν ὕλας μεταλλώδεις. Ὅπου ἐλλείπει ὁ καθαρὸς ἄργυρος, δύσκολον νὰ μὴν εὕρῃ τις τὴν μεταλλίτιδα, ὅπου δὲ μεταλλίτις δὲν ὑπάρχει, τὸν μόλυβδον.

Ἓν ἐλλείψει μολύβδου, τὸν σίδηρον, ἐν ἐλλείψει σιδήρου τὸ χρώμιον, τὸν γαιάνθρακα καὶ καθεξῆς.

Καὶ τοῦ Περικλέους τὰ μεταλλεῖα ἐν τῇ Ἀττικῇ ὑπάρχουσι τεθαμμένα. Δὲν ἀπέχουσι τῶν τοῦ Λαυρίου πλέον τῆς ὥρας περίπου. Ὅτε, πρὸ τετραετίας νομίζω, τυχαίως ἀνεκαλύφθη τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν, συνεστήθη ἑταιρία ὀλίγα κεφάλαια καὶ ὀλιγώτερα ἔτι μέλη ἀριθμοῦσα· εἴτε κακῶς διευθυνθεῖσα, εἴτε ἐλλείψει πίστεως ἐκ μέρους τοῦ κοινοῦ, μήπω κεκτημένου τὸ σημερινὸν πρὸς τοιαύτας ἐργασίας θάρρος, δὲν ηὐδοκίμησε. Τὴν ἀνέλαβέν ἑτέρα, ὑπὸ τοῦ Κυρίου Πλατὺ τὴν διεύθυναιν. Πολλαὶ τῶν μετοχῶν τῆς πρώτης συνεχωνεύθησαν εἰς τὰς μετοχὰς τῆς δευτέρας, εἰς δραχμὰς 1,500 ἑκάστην ὁρισθείσας. —Αὐταὶ πάλιν κατόπιν, πρὸς τίνα σκοπὸν ἀγνοῶ, διηρέθησαν εἰς δέκα μικρὰς, ἐκ δραχ. 150 ἑκάστην. Μαντεύσατε πόσον σήμερον τιμᾶται ἑκάστη τῶν μικρῶν τούτων μετοχῶν: Τέσσαρας χιλιάδας πεντακοσίας καὶ ἑξακοσίας, 45 δηλαδὴ καὶ 46,000 ἑκάστη τῶν μεγάλων! Περὶ τοῦ τελευταίου μάλιστα Μαΐου τὰς ἀρχὰς, ἐν ὥρᾳ τοῦ γενικοῦ ἐκείνου πυρετοῦ τοῦ κατέχοντος τὰ πνεύματα μὲ τοῦ Λαυρίου τὴν προοδευτικὴν ὕψωσιν, ἔφθασαν καὶ αὐταὶ τὰς 5 ἢ 50,000.— Ἀλλ' ἡ τιμὴ αὕτη ὑπῆρξεν ἐφήμερος καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὰς 4,600 ἢ 46,000, ὅπου καὶ σήμερον εὑρίσκονται. Εἰς τρόπον ὥστε ὁ ἀγοράσας εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς ἀξίαν μίαν μετοχὴν καὶ συλλαβὼν τὴν καλὴν ἰδέαν νὰ τὴν κρατήσῃ, ἔχει εἰς ἑνὸς ἔτους διάστημα,—διότι πέρυσι μόλις συνεστήθη ἡ τὴν πρώτην διαδεξαμένη ἑταιρία,—τριακοντάκις πλειότερα ὅσων ἔδωκε. Τινῶν μάλιστα αἱ ὠφέλειαι, χάρις εἰς ἄλλους τινας κερδοσκοπικοὺς συνδυασμοὺς τοὺς ὁποίους λεπτομερῶς περιττὸν νὰ ἐκθέτω ἐνταῦθα, ἐξῆλθον καὶ αὐτοῦ τοῦ κύκλου. Ἐγνώρισα μεταξὺ ἄλλων, στενόν τινα συγγενῆ τοῦ διευθυντοῦ, διὰ μόνον 11,000 δραχμῶν ἀγοράσαντα 125 μικρὰς μετοχὰς ἐκ τῶν ὁποίων δύναται σήμερον νὰ ἔχῃ 575,000.—Καὶ ἐν τῇ μεγαλητέρᾳ τῆς ἐξάψεως ὥρᾳ, τοῦ Λαυρίου ἡ ὑπερτίμησις δὲν ὑπερέβη πάλιν τὰ 160]65 φράγκα. Ἐν Σύρῳ μόνον ἔφθασε τὰ 250.—Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ὀλίγας μόνον ὥρας διήρκεσεν ἡ τιμὴ αὕτη, μεσούσης νυκτὸς μάλιστα. Ἐνθυμοῦνται καὶ σήμερον ἀκόμη τὴν πυρετώδη ἐκείνην νύκτα—τὴν τῶν 29 πρὸς τὰς 30 Ἀπριλίου, ἐπιοῦσαν τῆς συμβάσεως—οἱ κάτοικοι τῆς συνήθως σιγὴν νεκρικὴν περιβεβλημένης ἐκείνης πόλεως· ἓν ψευδὲς ἐξ Ἀθηνῶν τηλεγράφημα, ἐπὶ σκοπῷ, ἐννοεῖται, σταλὲν καὶ κυκλοφορῆσαν ἦτο τῆς πυρκαϊᾶς τὸ ἔναυσμα· ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου δὲ μέχρι τοῦ λυκαυγοῦς, ὡς φρενήρεις ἔτρεχον ἄνω κάτω οἱ ἄνθρωποι, ἀγοράζοντες ἢ πωλοῦντες. Ἀλλὰ τὴν πρωΐαν,— τί πένθιμος ἥλιος ἀνέτειλε διά τινας τῶν γενναίων τῆς νυκτὸς ἐκείνης κερδοσκόπων! Ἀπὸ 250·—ἐπανῆλθον διὰ μιᾶς σχεδὸν εἰς τὰ 120]110.—Καὶ τὸν πρῶτον δὲ ἀριθμὸν ἂν τις λάβῃ ὡς βάσιν παραβολῆς, ἡ μεταξὺ τῶν δύο ὑπερτιμήσεων διαφορὰ εἶνε μεγίστη πάλιν. Ἑκάστη τοῦ Λαυρίου μετοχὴ σύγκειται ἐκ 250 φράγκων, ἡ δὲ ἐπ' αὐτῆς μέχρι τοῦδε προκαταβολὴ ἐκ 50. Ἑπομένως, ἐκεῖ μὲν ἔφθασε τὸ πενταπλάσιον τῆς προκαταβολῆς καὶ ἴσον τῆς ἀρχικῆς ἀξίας, ἐνταῦθα δὲ τὸ τριακονταπλάσιον αὐτῆς.

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ μυθιστορικὴ αὕτη ὕψωσις δὲν στερεῖται καὶ μιᾶς τινος

βάσεως· ἀλλὰ, — ἡ δὲ γνώμη αὕτη στηρίζεται ἐπὶ πληροφοριῶν τὰς ὁποίας μοὶ ἔδωκε πρόσωπον σπουδαίως ἐνεχόμενον εἰς τοῦ **Περικλέους** τὴν τύχην — αἱ ἐλπίδες ὑπερτεροῦσι, νομίζω, τῶν πραγμάτων. Ἔχει βεβαίως ἡ ἑταιρία αὕτη δύο ἀξιόλογα ἐπὶ τῆς τοῦ Λαυρίου πλεονεκτήματα, τὸ μὲν ὁριστικὸν, τὸ δὲ πιθανὸν ἁπλῶς. Τὰ μεταλλεῖα αὐτῆς, ἰδιωτικὰ καὶ ὄχι κυβερνητικὰ, ὑποβάλλονται εἰς τὸν μικρὸν φόρον τὸν ἐπὶ ἰδιωτικῶν πληρωνόμενον κατὰ τὸν νόμον, 5.0]0 μόνον· ἀπὸ δὲ τούτου μέχρι τῶν 44.0]0 ἅτινα ἡ ἑταιρία τοῦ Λαυρίου θέλει, κατὰ τὴν σύμβασιν, πληρώνει εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἡ διαφορὰ μεγίστη. Τὸ δεύτερον καὶ ἁπλῶς πιθανὸν, εἶνε ὅτι περιέχουσι καὶ 2.1]2. 0]0 μεταλλίτιδα, ἐνῷ τὰ τοῦ Λαυρίου σύγκεινται ἐξ ἁπλοῦ μολύβδου. Ἀλλὰ περιέχουσι τῳόντι μεταλλίτιδα; Ἂν ἐρωτήσῃ τις τοὺς εἰς τὸν **Περικλῆν** ἐνδιαφερομένους, τὸ πρᾶγμα εἶνε βεβαιότατον. Καὶ ὀρυκτολόγοι καὶ μηχανικοὶ, ἐπιτοπίως ἐπισκεφθέντες καὶ ἀναλύσαντες τὴν ὕλην, ἀπεφάνθησαν ὑπὲρ τοῦ ζητήματος. Ἄλλοι, ἁρμόδιοι καὶ σπουδαῖοι ἐπίσης ἄνθρωποι, διαψεύδουσι τοῦτο. Εἶνε τόσον δύσκολον ἄλλως τε νὰ ἐξακριβώσῃ τις τὴν ἀλήθειαν διὰ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ταχύπλουτον ταύτην ἑταιρίαν! Οὕτω ἐσχάτως διεπραγματεύετο ἡ Διεύθυνσις τὴν εἰς ἄλλην ἑταιρίαν παραχώρησιν τῶν μεταλλείων ὅλων τοῦ **Περικλέους**, ἐνῷ δὲ καὶ Διεύθυνσις καὶ οἱ σπουδαιότεροι τῶν μετόχων διέδωκαν ὅτι τοῖς προσέφεραν δώδεκα ἑκατομμύρια, ἀπεδείχθη βασίμως κατόπιν ὅτι ἡ προσφορὰ δὲν ὑπερέβαινε τὰ ὀκτώ.—Αἱ διαπραγματεύσεις ἐκεῖναι ἐναυάγησαν, τὸ δὲ περὶ μεταλλίτιδος ζήτημα μένει καὶ σήμερον ἀμφίβολον διὰ τοὺς πλείστους.

Τὸ παραδέχομαι πρὸς στιγμὴν ὡς ὁριστικὸν καὶ ἀναμφίβολον.—Παραδέχομαι ὡσαύτως ὡς τοιοῦτον καὶ ἕτερόν τι, παρὰ τῶν μετόχων διαθρυλλούμενον, πλεονέκτημα, ὅτι κατ' ἀκριβεῖς ἐκτιμήσεις ἀνδρῶν ἐπιστημόνων, ὑπάρχει δεκαετὴς ἐξησφαλισμένη διὰ τὸ μεταλλεῖον ἐργασία,—ἐξ ὅσων δύναταί τις νὰ κρίνῃ βεβαίως ἐκ τῶν βαθυτέρων καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας φαινομένων στρωμάτων. Καὶ μὲ τὰ δύο ταῦτα πλεονεκτήματα φρονῶ ὅτι ἡ ὑπερτίμησις δὲν στηρίζεται ἐπὶ ὑπολογισμῶν τοσοῦτον ἀκριβῶν. Ἡ μεταξὺ τῶν δύο φόρων ἐκ 39 0]0 διαφορὰ ἀποτελεῖ 100 δραχμῶν μόλις ὑπερτίμησιν δι' ἑκάστην μικρὰν μετοχήν· προσθέτω καὶ 40 ἢ 50 διὰ τῆς μεταλλίτιδος τὸ πλεονέκτημα· προσθέτω καὶ 500, προσθέτω 750 διὰ τὰς πιθανὰς ἐκ τῆς εὑρέσεως νέων μεταλλείων ὠφελείας,—ἐν ὅλοις 1,000 δραχμὰς τὴν μικρὰν μετοχήν.—Ποῦ αἱ 4,500]600; Ὁποία ἄλλως τε διαφορὰ μεταξὺ τῆς ὑπερτιμήσεως τῶν μετοχῶν ἄλλων ἑταιριῶν, τοῦ Λαυρίου ἐν παραδείγματι, καὶ τῆς περὶ ἧς ἐνταῦθα πρόκειται! Ἐξ ἄλλου δὲ, ὁποία μεταξὺ τῆς σπουδαιότητος τῆς μιᾶς ἐργασίας καὶ τῆς ἄλλης διαφορά! Ἐκεῖ δώδεκα ὁλοκλήρων ἐτῶν ἀποτελέσματα καὶ ὑπολογισμοὶ, ἐπ' αὐτῶν προπάντων στηριζόμενοι, ἐνταῦθα ὀλίγων μηνῶν ἁπλῆ ἐξόρυξις καὶ τίποτε περισσότερον! Ἐν τῷ Λαυρίῳ ἓν μέγα ἐν πλήρῃ ἐνεργείᾳ ἐργοστάσιον, χίλιοι ἑπτακόσιοι ἐργάται, ἐξόρυξις, ἐκκαμίνευσις καὶ ἀποστολὴ τοῦ προϊόντος· ἐσχάτως ἀκόμη ἀνεχώρησε δι' Ἀγγλίαν μέγα ἱστιοφόρον σκάφος, φέρον ἐκ μολύβδου φορτεῖον 450 χιλιάδων

φράγκων ἀξίας· ἐν δὲ τῷ **Περικλῇ** 170 μόνον ἐργάται, μήτε ἔναρξις ἀκόμη ἐκκαμινεύσεως· μία ὠχρὰ μικρογραφία τῆς ἀπέναντι ζωηρᾶς καὶ μεγάλης κινήσεως. Τὸ Λαύριον ἔχει κατὰ μέσον ὅρον ἓξ μεγάλα ἱστιοφόρα πλοῖα τακτικῶς εἰς κίνησιν, ἐκ τῆς Ἀγγλίας ἐνταῦθα ἐρχόμενα μὲ γαιάνθρακας, ἐντεῦθεν δ' ἐκεῖ ἐπανερχόμενα μὲ μολύβδου εἰργασμένου φορτίον. Περιττὸν νὰ εἴπω ὅτι ὁ **Περικλῆς** δὲν ἐξήγαγεν ἔτι μήτε τεμάχιον.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ μέταλλον, ἐξορυττόμενον, τίθεται κατὰ μέρος εἰς σωροὺς, ἕτοιμον πρὸς ἐκκαμίνευσιν. Πότε θέλει ἀρχίσει αὕτη, ἄδηλον σχεδόν. Ὅταν, ἐννοεῖται, ἡ διεύθυνσις κατασκευάσῃ ἐργοστάσιον, κλιβάνους καὶ λοιπὰ, ἅτινα μήτε ἓξ μηνῶν, μήτε ἑνὸς ἔτους εἶνε ἐργασία. Δυστυχῶς, εἴτε διότι ἀρχῆθεν δὲν ἔτυχε διευθύνσεως, εἰδικότητα τῶν τοιούτων ἔργων κεκτημένης, εἴτε διότι καὶ διεύθυνσις καί μέτοχοι εἶχον ἀνέκαθεν ὑπ' ὄψιν μίαν ἐπωφελῆ εἰς ἄλλην ἑταιρίαν παραχώρησιν ἥκιστα δὲ σπουδαίαν καὶ διαρκῆ ἐξόρυξιν, τὸ μεταλλεῖον τοῦτο μένει ἀκόμη νήπιον καὶ κατὰ πλεῖστα ὅσα ἐλλειπές. Ἡ ἔλλειψις δ' αὕτη διευθύνσεως ἱκανοτέρας εἶνε εἷς ἕτερος λόγος καθιστῶν ἐπισφαλῆ τῶν μετοχῶν τὴν μεγάλην ὑπερτίμησιν. Τὰ στρώματα ἐφ' ὧν ἤδη οἱ ἐξορύκται ἐργάζονται, δέκα περίπου μέτρα ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, θὰ ἦσαν πιθανῶς ἄλλοτε τὸ ἀνώτερον τῆς γῆς στρῶμα. Ἄνευ τούτου δὲν ἐξηγεῖται ἓν κρανίον σκελετοῦ ἀνθρωπίνου, ὅπερ πρὸ δύο μόλις μηνῶν οἱ ἐξορύκται, σκάπτοντες, ἀπήντησαν. Τὸ κρανίον ἦτο πιθανῶς νεανίου, ἀκμαίου εἰσέτι καθ' ὅλα, διότι οἱ ὀδόντες ἦσαν ἅπαντες εἰς τὴν θέσιν των, καὶ, τὸ κυριώτερον, εἰς ἀνθηρὰν ὅλοι κατάστασιν. Τί ἤθελεν αὐτοῦ ὁ νῦν εἰς σκεῦος ἀρχαιότητος τοῦ γραφείου τοῦ διευθυντοῦ προβιβασθεὶς μυστηριώδης οὗτος καὶ προαιώνιος τῶν σπλάγχνων τῆς γῆς κάτοικος; Εἰς ποῖον νεκρὸν ἀνῆκεν ἡ κεφαλὴ αὕτη, μόνη οὕτω εὑρεθεῖσα; Εἰς καρατομηθέντα τινα ἴσως ἢ εἰς ἐν πολέμῳ πεσόντα· ἢ οὗτος δὲ ἢ ἄλλως, ἐκ τῆς εὑρέσεως εἰκάζει ἕκαστος ὅτι τὰ νῦν τόσῳ βαθέως κείμενα στρώματα ἦσαν ἐπιφάνεια γῆς ἄλλοτε.

Τὸ **Μεταλλεῖον τῆς Καρύστου** ἐπέφερε καὶ αὐτὸ ἀξιόλογα κέρδη τοῖς μετόχοις του, διότι καὶ αὐτοῦ ἡ ὑπερτίμησις ἔφθασε τὰς 250 δραχμάς. —Σήμερον, μὲ τὴν γενικῶς χαλαρὰν ἁπάντων θέσιν, κατῆλθον καὶ αὐτοῦ αἱ τιμαί· καὶ ὅμως θεωρεῖται πάντοτε μία σπουδαία καὶ ἀσφαλὴς ἐργασία. Τὰ τρία δὲ ταῦτα, **Λαύριον, Περικλῆς** καὶ **Κάρυστος**, μετὰ τῆς **Νέας Μεταλλευτικῆς Ἑταιρίας** εἶνε τὰ σπουδαιότερα, ἂν δὲ ἐνθυμοῦμαι καλῶς, καὶ ἐκεῖνα τῶν ὁποίων αἱ μετοχαὶ διαπραγματεύονται τακτικῶς ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις χρηματιστηρίῳ. Ἤδη ὀργανίζεται τὸ τῆς **Ἀντιπάρου**, κυοφορεῖται δὲ τὸ τῆς **Ἑνώσεως**, διὰ τὸ ὁποῖον χιλιάδες αἰτήσεων μετοχῶν ἠριθμοῦντο, ὅτε ἄφησα τὰς Ἀθήνας. Τίς ἡ ἑταιρία αὕτη ἥτις, μόλις ἀγγελθεῖσα, τοσοῦτον ἐνθουσιωδῶς ἐχαιρετήθη καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ἀνυπομόνως περιμένει ἕκαστος νὰ ἴδῃ πόσαι θὰ τῷ δοθῶσι μετοχαὶ,—οὐδεὶς ἀκριβῶς γινώσκει τι. Μήτε καταστατικὸν ἐδημοσιεύθη ἀκόμη, μήτε ἐγνώσθη ποία ἡ εἰδικὴ αὐτῆς ἐργασία, ποῖα τὰ κεφάλαιά της, οἱ ἱδρυταὶ τέλος πάντων. Ἐγνώσθη ὅμως ὅτι διευθυντὴς ἔσεται ὁ **Κ. Σερπιέρης** καὶ τοῦτο

ήρκει όπως προδιαθέση τοσοῦτον εὐνοϊκῶς τὸ κοινὸν ὑπὲρ αὐτῆς. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ πλεῖσται μικροῦ λόγου ἄξιαι ἄλλαι μεταλλουργικαὶ ἑταιρίαι· ἀρκεῖ νὰ εἴπω ὅτι παραχωρήσεις μόνον πρὸς ἐξορύξεις μεταλλείων ἠριθμοῦντο 280 μέχρι τοῦ τελευταίου Μαΐου, τὸ δὲ ὀνοματολόγιον ἐκ τοῦ ὁποίου ἕκαστος ἐδανείζετο τὸν διὰ τὴν ἑταιρίαν του ἁρμόδιον τίτλον, πλησιάζει καὶ αὐτὸ νὰ ἐξαντληθῇ. Ἐννοεῖται ὅτι πλεῖσται αὐτῶν μήτε ἴχνος σπουδαιότητος ἔφερον, οὕτω δὲ ἔδυσαν πρὶν σχεδὸν ἀνατείλωσι. (*)

Αὕτη ἡ εὐχέρεια ἡ τοσοῦτον ἐκτείνασα τὸν κύκλον τῶν τοιούτου εἴδους ἐργασιῶν ἔχει ἐν αὐτῷ τῷ περὶ μεταλλείων νόμῳ τὴν κυριωτέραν αὐτῆς αἰτίαν. Ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Γερμανίᾳ, ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν πάσῃ ἄλλῃ Εὐρωπαϊκῇ χώρᾳ ὅπου ὑπάρχουσι μεταλλεῖα, ὁ ἀπευθύνων τῇ κυβερνήσει αἴτησιν ἐξορύξεως μεταλλείου, ὑπόσχεται συγχρόνως ὅτι ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς παραχωρήσεως τῆς κυβερνητικῆς ἀδείας, θέλει ἀρχίσει καὶ τὴν ἐκκαμίνευσιν αὐτοῦ. Ἂν ὁ αἰτῶν δὲν ἐκπληρώσῃ τὴν ὑπόσχεσιν, ἡ κυβέρνησις ἀποσύρει τὴν ἄδειαν, πᾶν δὲ δικαίωμα ἐξορύξεως περιέρχεται τοῦ λοιποῦ εἰς αὐτήν. Ὁ περὶ μεταλλείων Ἑλλ. νόμος περιέχει δυοτυχῶς ἔλλειψιν οὐσιωδεστάτην ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον τοῦτο. Ἀπευθύνεται αἴτησις παραχωρήσεως πρὸς τὴν κυβέρνησιν ὁ δ' αἰτῶν εἰς οὐδὲν ὑποχρεοῦται ἄλλο, εἰμὴ ν' ἀρχίσῃ ἐντὸς ἑνὸς ἔτους ἀπὸ τῆς ἀδείας τὴν ἐξόρυξιν τοῦ παραχωρουμένου μεταλλείου. Εἷς ἐργάτης καὶ μιᾶς ὥρας ἐργασία ἀρκοῦσι πολλάκις πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς μεγάλης ταύτης ὑποχρεώσεως. Βρέχουσι λοιπὸν καθ' ἑκάστην πανταχόθεν αἱ περὶ παραχωρήσεως αἰτήσεις. Περὶ ἐκκαμινεύσεως, περὶ ὑποχρεωτικῆς τοὐλάχιστον ἑνὸς χρονικοῦ διαστήματος ἐργασίας, οὐδεὶς λόγος. Διῆλθε σήμερον ὁ Ν... ἐκ τοῦ ἀγροῦ τοῦ γείτονος αὐτοῦ ἢ ἄλλου οἱουδήποτε καὶ ἐνόμισεν ὅτι ὁ σβῶλος χώματος τὸν ὁποῖον ἔλαβεν εἰς χεῖρας περιέχει μόλυβδον, χρώμιον ἢ ἄργυρον. Μὲ τοὺς πεινα λέους ὀφθαλμοὺς δι' ὧν πᾶς τις σήμερον ἐν Ἑλλάδι, ὑπὸ τοῦ γενικοῦ πυρετοῦ κατεχόμενος, βλέπει καὶ ἐξετάζει τὰ τοιαῦτα, — τὸ νὰ ἐκλάβῃ τὸ ἁπλοῦν χῶμα ὡς ὕλην πολύτιμον, ὡς ἄργυρον δὲ τὸν μόλυβδον, εἶνε τῇ ἀληθείᾳ ὁ ἐλάχιστος τῶν κινδύνων ὅσους διατρέχει. Ἐνόμισε λοιπὸν ὅτι εὗρηκεν. Ἀμέσως ἐν πιστοποιητικὸν ἐκ δύο ἀνδρῶν ἐπιστημόνων — ὅπερ, ἐννοεῖται, οὐχὶ δυσχερὲς πάντοτε, — καὶ μία αἴτησις παραχωρήσεως πρὸς τὴν κυβέρνησιν. Δυνάμει τοῦ ἐν ἰσχύϊ νόμου, ὁ ἀνακαλύπτων μεταλλεῖον γίνεται ἐσαεὶ κύριος τῆς ἐξορύξεως αὐτοῦ, 5 0/0 μόνον χορηγῶν κατ' ἔτος τῷ ἰδιοκτήτῃ καὶ 3 λεπτὰ δι' ἕκαστον στρέμμα τῇ κυβερνήσει. Ἀρχίζει τὴν ἐξόρυξιν καὶ βλέπει ὅτι ἄνθραξ ὁ θησαυρός. Παραιτεῖται, χωρὶς νὰ χάσῃ στιγμὴν, τῶν περαιτέρω, ἐκπληρώσας ἁπάσας τὰς ἀπέναντι τῆς κυβερνήσεως ὑπο-

(*) Ὀφείλω νὰ ὑπενθυμίσω τῷ ἀναγνώστῃ ὅτι ὁ λόγος περὶ μεταλλευτικῶν μόνον ἑταιριῶν ἐνταῦθα. Περὶ δὲ τῶν ἄλλων, διὰ συνεταιρισμοῦ ὡσαύτως ἐργασιῶν, τῆς Πιστωτικῆς Τραπέζης, τῆς Βιομηχανικῆς Τραπέζης, τοῦ ἀπὸ Ἀθηνῶν μέχρι Πειραιῶς σιδηροδρόμου, τοῦ ἑτέρου ἀπὸ Πειραιῶς εἰς Λαμίαν, τοῦ τρίτου ἀπὸ Πειραιῶς μέχρι Βονίτζης καὶ τοῦ νῦν ὀργανιζομένου μεγαλητέρου τῶν ἄλλων καὶ προωρισμένου νὰ συνδέσῃ τὴν Πελοπόννησον ὁλόκληρον, — ὅλων μεγάλων ἔργων καὶ τὰ ὁποῖα θ' ἀποφροφήσωσιν 150 τοὐλάχιστον ἑκατομμύρια δραχμῶν, — περὶ τούτων καὶ τῶν ἐν Πειραιεῖ βιομηχανικῶν καταστημάτων, ἴσως ἄλλοτε γράψω τινα ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ.

χρεώσεις αὐτοῦ. Παραιτεῖται· ἀλλ' ἐξακολουθεῖ μολονοτοῦτο νὰ μένῃ ἀποκλειστικὸς τοῦ ὑποτιθεμένου μεταλλείου κύριος, ἀδιάφορον ἂν μεταλλεῖον δὲν ὑπάρχῃ, ἰδοὺ δὲ τὸ μᾶλλον δυσάρεστον τοῦ πράγματος. Μὲ μίαν ἁπλῆν δοκιμὴν καὶ ταύτην πολλάκις ἀτελῆ, χωρὶς κἂν νὰ γείνῃ σπουδαία τις ἐξορύξεως ἐργασία ἢ καὶ ἀπόπειρα, ὁ πράγματι ἰδιοκτήτης ἀπώλεσεν ἐσαεὶ πᾶν ἐπ' αὐτοῦ δικαίωμα. Πρέπει νὰ εὑρεθῇ τις ἐν Ἀθήναις ὅπως ἴδῃ πόσον εὐκόλως καὶ ἐλαφρῶς καὶ αὐτοὶ οἱ μεμετρημένων μέσων ἄνθρωποι ἐπιβιβάζονται σήμερον εἰς τὰς μεταλλουργικὰς ταύτας ἐργασίας. Ποῦ συνήθως καταλήγουσιν αἱ πλεῖσται τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν, ἕκαστος εὐκόλως τὸ μαντεύει. Χιλίων δραχμῶν ἀπητεῖτο κεφάλαιον πρὸς ἔναρξιν μικροῦ τινος μεταλλείου, δὲν ἐνθυμοῦμαι ποίας ὕλης, παρὰ τὰς θύρας τῆς Ἀττικῆς κειμένου· ὁ ἀναλαβὼν τὴν ἐξόρυξιν καὶ μέλλων ἴσως διευθυντὴς παρεπονεῖτο ἡμέραν τινα ἐνώπιον καὶ ἐμοῦ καὶ ἄλλων φίλων ὅτι ἐπὶ δεκαπενθήμερον τρέχων κατόπιν τῶν μετόχων δὲν κατώρθωνε νὰ συνάξῃ τὸ μέγα τοῦτο ποσόν· — μία μεταξὺ ἄλλων λεπτομέρεια, ἐκ τῆς ὁποίας ὁ ἀναγνώστης κρίνει τίς ἡ ἀξία καὶ μετόχων καὶ διευθυντῶν πολλῶν τοιούτων ἑταιριῶν.

Πόθεν δ' ἐντοσούτῳ ἐδόθη ἡ πρώτη ὤθησις ἡ διὰ μιᾶς ἅπαντας ἐκ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον σφενδονήσασα, ἕκαστος τὸ ἐμάντευσεν ἴσως. Τὸ Λαύριον εἶνε καὶ πάλιν ὁ πρῶτος σπινθὴρ ὁ ἀνάψας ὅλων τὰς διανοίας. Πρὸ τοῦ Λαυρίου δύο ἢ τρία μεταλλεῖα χρωμίου εἶχον ἀνακαλυφθῇ, ἀλλ' ἐν γένει ἄσημα καὶ μικροῦ λόγου ἄξια. Μήτε ταῦτα, μήτε τὰ τῆς σμυρίδος, ὅλα κύκλου μικροῦ καὶ οὐδὲν τὸ ἐπαγωγὸν φέροντος ὡς πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα, ἐδύναντο νὰ κεντήσωσί ποτε σπουδαίως τοῦ ἔθνους τὴν ὄρεξιν. Τὸ Λαύριον ἦν ἡ πρώτη σπουδαία καὶ κερδοφόρος ἐργασία, τὸ δὲ κυριώτερον, ἐν τῷ κέντρῳ αὐτῷ τῆς Ἑλλάδος ἐνηργεῖτο τῆς πολυτίμου ὕλης ἡ ἐξόρυξις. Ὁ ξένος Μιλτιάδης οὗτινος τὰ τρόπαια ἀφήρεσαν τῶν νεωτέρων ἡμετέρων Θεμιστοκλέων τὸν ὕπνον, ἔμενε, διαρκῶς σχεδὸν, ἐν Ἀθήναις, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι εἶχον καθ' ἑκάστην ἔναυλον εἰς τὰ ὦτα αὐτῶν τὸν ἦχον τοῦ παρὰ τὰς θύρας τῆς πόλεως ἐξορυττομένου μετάλλου. Συνέτειναν δὲ καὶ ἄλλα ἐπίσης σπουδαῖα αἴτια. Τοῦ χαρακτῆρος τὸ εὐμετάβλητον καὶ εὔφλεκτον, εἰδικὰ τῶν μεσημβρινῶν λαῶν γνωρίσματα. Τὸ μέτριον τῶν καταστάσεων καὶ ἡ ἐντεῦθεν δίψα πλούτου καὶ ταχείας ὑλικῆς προαγωγῆς. Κατὰ κανόνα, σχεδὸν γενικόν, ὁ εὐπορῶν δυσκόλως ἀσπάζεται τὰς τολμηρὰς κερδοσκοπικὰς ἐργασίας, ὁ δὲ μὴ ἔχων νὰ κινδυνεύσῃ μεγάλα πράγματα, τὰς τοιαύτας συνήθως ἐπιζητεῖ. Ἐπὶ τέλους δὲ ἡ ἔλλειψις τῶν ἐκ τοιούτων ἐργασιῶν πικρῶν πολλάκις παθημάτων. Τὰς ἐγνωρίσαμεν ὅλας μέχρι τοῦδε ὑπὸ τὴν καλὴν μόνον αὐτῶν φάσιν, δὲν εἰδομεν ὅμως καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν κἄποτε συμφορὰς, ἐνίοτε δὲ καὶ καταστροφάς. Δὲν ἐμάθομεν εὐτυχῶς ἀκόμη τί ἐστὶ ναυάγιον μεταλλείου ἐν πλήρῃ ἐνεργείᾳ. Ἡ ἔλλειψις πείρας συνεπλήρωσε τὰ λοιπά.

Τῆς πείρας συνήθης ἀκόλουθος εἶνε ἡ φρόνησις, ὅταν δ' ἐλλείψωσι πεῖρα καὶ φρόνησις ἐκ μιᾶς ἐργασίας οἱασδήποτε, ἐλλείπουν τὸ πηδάλιον καὶ ἡ πυξὶς δι' ὧν τὸ σκάφος θὰ διευθυνθῇ. Ἐνταῦθα πηδάλιον ἄλλο

πλὴν δίψης μεγάλης πλούτου δὲν ὑπῆρχε, μὲ τοιοῦτον δὲ πηδάλιον αἱ λοξοδρομίαι καὶ ἀποπλανήσεις εἰσὶν ἀναπόφευκται. Ἐξῆλθον ταχαίως τοῦ κύκλου καὶ τῶν ὑλικῶν αὐτῶν μέσων. Ἐγειναν ὅλοι κερδοσκόποι. Καὶ οἱ ὑπηρέται ἠγόρασαν μετοχάς. Οἱ ἐνωρίτερον τῶν ἄλλων συχνάζοντες τὸ ἔμπροσθεν τῆς Ὡραίας Ἑλλάδος ὕπαιθρον χρηματιστήριον ἐνθυμοῦνται ἴσως ἀκόμη ρακένδυτον γραίδιον, ὅπερ πρωΐαν τινα τοῦ Μαΐου ἐσπευσμένως κατήρχετο τῆς Ἀγορᾶς μὲ κάνιστρον λαχανικῶν εἰς χεῖρας, ζητοῦν ν' ἀγοράσῃ μίαν μετοχὴν τοῦ Λαυρίου. Εἶχε τὴν πρωτεραίαν λάβει τὸν ἐξάμηνον μισθὸν αὐτῆς καὶ συνεπλήρωσε τὸ περιπόθητον ποσόν. Ἀλλ' ἔλλειπον τρία φράγκα, — ἡ δυστυχὴς δὲν εἶχε μάθει τῆς νυκτὸς τὴν ὕψωσιν, — τὰ ἔδωκε δὲ εἷς τῶν περιεστώτων, ὅπως μὴ ἀπέλθῃ τὴν καρδίαν βαρυαλγὴς ἡ γενναία κερδοσκόπος. Βλέπει ὁ ἀναγνώστης μέχρι ποίων κοινωνικῶν τάξεων προώδευσε τὸ νόσημα. Μήτε θὰ εἴπῃ βεβαίως ὅτι ἐθνισμοῦ αἴσθημα ὤθησεν ἀγοραστὰς ὅπως τὸν ἀνωτέρω εἰς τοῦ κερδοσκοπικοῦ πελάγους τὸν σάλον. Ἂν δὲ διέθετεν ἕκαστος ὅτι ἐδύνατο ἐν ἀνέσει νὰ διαθέσῃ, ὑπομονὴ πάλιν. Δυστυχῶς συνέβη ὅ,τι ἐν στιγμαῖς πυρετοῦ τοιούτου ἀδύνατον σχεδὸν νὰ ἐλλείψῃ. Κατέφυγαν πολλοὶ εἰς χρηματικὰς εὐκολίας βεβιασμένας· ὁ κτηματίας ὑπεθήκευσε τὸ κτῆμά του, ὁ παντοπώλης ὅσα ἐδύνατο ἐκ τῶν ἐμπορευμάτων του, αἱ γυναῖκες τὰ τιμαλφῆ των κοσμήματα καὶ ἄλλοι ὅ,τι εἶχον καὶ ἐδύναντο νὰ ὑποθηκεύσωσιν. Ἐπὶ τριάκοντα χιλιάδων μετοχῶν δι' ὅσας περίπου τὸ κοινὸν τῆς πρωτευούσης ἐνεγράφη εἰς τοῦ Λαυρίου τὴν ἑταιρίαν, τὸ ἓν τέταρτον ἴσως διὰ μέσων τοιούτων ἐπλήρωσεν ὅτι ὤφειλε.

Πῶς ἀδρῶς ἀποτίουσιν ἤδη ἅπαντες τὰς ἐν ὥρᾳ μέθης συλληφθείσας ὁρμητικὰς ἐκείνας ἀποφάσεις! Ἰδοὺ ἡ 3|15 Αὐγούστου, ἡμέρα πληρωμῆς τῆς δευτέρας προκαταβολῆς κρούει τὰς θύρας τῶν μετόχων, δι' ἀνθρώπους δὲ ὑποχρεώσαντας πᾶν ὅ,τι ἐδύναντο ὅπως προμηθευθῶσι τὰ πρὸς πληρωμὴν τῆς πρώτης χρήματα, ἐννοεῖ ἕκαστος πόσον εὐάρεστος ἡ ἡμέρα ἐκείνη θέλει ἀνατείλλει.—Τί νὰ πράξωσιν, ἐξαντλήσαντες πᾶσαν πρὸς ἐξοικονόμησιν χρημάτων εὐκολίαν; Νὰ πωλήσωσι τὰς μετοχάς των; Ἡ ζημία ἀφόρητος. Ἀπὸ τῶν 150 περίπου φράγκων ὅσον πολλοὶ τούτων τὰς ἐπλήρωσαν, κατῆλθον, μετὰ διαφόρους διακυμάνσεις ὑψώσεως καὶ ἐκπεσμοῦ, ἀποτέλεσμα τῶν ἑκάστοτε ἐλπίδων ἢ φόβων περὶ τῆς λύσεως τοῦ ζητήματος, εἰς τὰ 80 καὶ 85 φράγκα, ὅπου τὴν στιγμὴν ταύτην εὑρίσκονται. Ἐὰν δὲ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν φωτίσῃ τοὺς ἀνθρώπους, παρ' ὧν ἡ λύσις ἐξαρτᾶται, καὶ τὸ ζήτημα μένῃ ζήτημα μέχρι τῶν 3|15 Αὐγούστου, ὁ ἐκπεσμὸς θέλει ἴσως προχωρήσει. Δι' ἄτομα ὁποῖα περίπου οἱ νῦν κάτοχοι τῶν μετοχῶν, διδασκάλους, ὑπαλλήλους καὶ τοιούτους, μία ἐκ δέκα μετοχῶν ζημία ἰσοδυναμεῖ μὲ ἑνὸς ἔτους μισθόν, δυστυχῶς δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν εἶνε φορτωμένοι μὲ ποσὰ μεγαλήτερα. Τί νὰ πράξωσι; Νὰ ὑποθηκεύσωσι τὰς ἰδίας μετοχὰς ταύτας καὶ πορισθῶσι τὸ διὰ τὴν δευτέραν προκατοβολὴν ἀναγκαῖον ποσόν; Τὸ μέτρον θὰ ἦτο πάλιν τὸ μὴ χεῖρον τῶν δύο κακῶν, ἂν ἡ ἐκτέλεσις ἦν ὀλιγώτερον δυσχερής. Αἱ ἐν Ἀθήναις τράπεζαι δὲν δανείζουσιν εἰμὴ ἐπὶ μετοχῶν τραπεζῶν καὶ τῶν δύο μεγάλων ἀσφαλιστικῶν καταστημάτων, τοῦ Ἀρχαγγέλου καὶ τοῦ Φοίνικος· καὶ τότε δὲ πάλιν μεμετρημένα ποσά· τὸ ἥμισυ μόλις τῆς ἀρχικῆς ἀξίας ἑκάστης μετοχῆς καὶ τοῦτο ὑφ' ὅρους πολλάκις ἐπαχθεῖς. Ἐπὶ μετοχῶν μεταλλείων δὲν δίδουσιν ὀβολόν. Εἰς τρόπον ὥστε ἡ θέσις, δυσχερὴς ἀπὸ τοῦδε, θέλει καταντήσει ἀνοικονόμητος τῇ ἀληθείᾳ, ἂν τὸ ζήτημα, ὅπως πολὺ φοβοῦμαι, μείνῃ ἕως τότε μετέωρον. Οὕτω σήμερον οἱ μέτοχοι ἀγνοοῦν ποῖον Θεὸν νὰ ἐπικαλεσθῶσιν εἰς βοήθειαν αὐτῶν· καὶ συμπολιτευόμενοι καὶ ἀντιπολιτευόμενοι, καὶ ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὑπογράφουσιν πρὸς ὑπουργοὺς καὶ βουλευτὰς ἀναφοράς, καθικετεύοντες αὐτοὺς ὅπως διὰ μιᾶς λύσεως οἱασδήποτε θέσωσιν ἓν τέρμα εἰς τὴν ἐνεστῶσαν ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις ἀφόρητον θέσιν.

Τίς νὰ τὸ ἔλεγεν ἐντοσούτῳ! Ὁ ἄνθρωπος ὁ ὑπὲρ πάντα ἴσως ἄλλον ἐργασθεὶς ὑπὲρ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ὁ στεφανώσας τὸ πολιτικὸν αὐτοῦ στάδιον δι' αὐτῆς, εἶνε ἀκριβῶς ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον ἰδίως ὀφείλεται τὸ νῦν ἔκρυθμον τοῦ ζητήματος καὶ αἱ δυσάρεσται ἐκ τούτου συνέπειαι. Ὁ ὑπουργὸς τὸν ὁποῖον τὸ Πανελλήνιον δικαίως ἀνεκήρυξε σωτῆρα τῆς ἐθνικῆς τιμῆς καὶ τοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος, ἐφέρθη, ἅπαξ συνομολογήσας τὴν σύμβασιν, μὲ τρόπον ἀνεξήγητον καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς φίλους του. Τινὲς τούτων μάλιστα, ἐνθυμούμενοι πόσον ἐπέσπευδε τῆς συμβάσεως τὴν συνομολόγησιν, ποσάκις ἐπανειλημμένως ὑπεσχέθη τὴν εἰς τὴν βουλὴν προσεχῆ ὑποβολὴν αὐτῆς, ὅτι ὥρισε καὶ τὴν ἡμέραν αὐτὴν τῆς ὑποβολῆς, ἤρχησαν ἐπὶ τέλους νὰ εὑρίσκωσι τὸ πρᾶγμα καί πως ἔνοχον.—Ἀλλὰ, δυοῖν θάτερον, ἔλεγον, ἢ ἡ σύμβασις θὰ ἐπιψηφισθῇ ἢ θ' ἀπορριφθῇ. Ἂν τὸ πρῶτον, —ὅπερ βέβαιον σχεδὸν, διότι, πρὸς τοὺς συμπολιτευομένους ἀριθμεῖ καὶ τὸ ἓν τρίτον τοὐλάχιστον τῶν ἀντιπολιτευομένων βουλευτῶν, κατόχων μετοχῶν, ἰδικούς του, τελειώνει κατ' εὐχὴν τὸ ὡραιότερον ἔργον τῆς ὑπουργείας του· ἂν τὸ δεύτερον, ἡ ἐκ τούτου εὐθύνη βαρύνει τὴν ἀντιπολίτευσιν, ἐνῷ ὁ ἴδιος, ἀπονιπτόμενος ἀπέναντι τοῦ ἔθνους τὰς χεῖρας, θέλει κερδήσει ἠθικῶς περισσότερον. Διατί αὖτη ἡ ἐπ' ἀορίστῳ ἀναβολή, ἀφοῦ καὶ ἡ εἰς Λαύριον σταλεῖσα ἐπιτροπὴ πρὸ ἡμερῶν καθυπέβαλε τὴν ἔκθεσίν της;—Ἐνῷ δὲ ταῦτα ἔλεγαν οἱ φίλοι του, οἱ ἐχθροί του, ἐννοεῖται, ἦσαν πολλῷ εὐρύτεροι εἰς τὰς σκέψεις καὶ τοὺς λόγους των. Ἀνέμιξαν ἐπὶ τέλους καὶ κερδοσκοπικοὺς ὑπολογισμούς. Ἦτο εἷς Morny, εἷς Fleury ἢ ἄλλο τι μέλος τῆς διαβοήτου ἐκείνης αὐτοκρατορικῆς κερδοσκοπικῆς ἑταιρίας. Ἐπροπώλησε διὰ τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ ἄλλων οἰκείων στρογγύλον ἀριθμὸν μετοχῶν, ἤδη δὲ παρατείνει τὴν λύσιν, ὅπως δεινώσῃ τὴν θέσιν, ὠθήσῃ τὸν ἐκπεσμὸν καὶ ἀγοράσῃ εἰς τιμὰς εὐτελεῖς. Κατὰ πόσον ἦσαν ὅλα βάσιμα, δὲν εἶνε χρεία νὰ τὸ εἴπῃ τις. Μήτε συκοφαντίαι ἀξίζουν νὰ ὀνομασθῶσι λῃρήματα τοιαῦτα. Ἡ Ἑλλὰς ἤθελεν εἶσθαι εὐτυχὴς, ἂν εἶχε καὶ ἄλλους ὑπουργοὺς, ἔστω καὶ ὀλίγους, τιμίους ὅπως τὸν Κ. Δεληγεώργη. Ἐνταῦθα τὸν παρέσυρε προφανῶς ὁ ἐγωϊσμός,—ἐγωϊσμὸς ὅμως τὸν ὁποῖον πολὺ ἀκριβὰ ἐπέπρωτο νὰ πληρώσωσιν οἱ δυστυχεῖς μέτοχοι. Ὁ Κ. Δεληγεώργης ἐπεδίωκε διπλοῦν σκοπὸν, ἀναβάλλων τὴν ὑποβολὴν τῆς

συμβάσεως καὶ παρατείνων τοῦ ζητήματος τὴν λύσιν,—τὸν μὲν ἀπέναντι τοῦ ἔθνους, τὸν δὲ ἀπέναντι τῆς βασιλείας. Τοῦ ἔθνους ἡ μεγαλητέρα μερὶς ἐνείχετο σπουδαίως εἰς τοῦ ζητήματος τὴν εὐνοϊκὴν λύσιν διὰ τῶν μετοχῶν ἃς εἶχεν εἰς χεῖρας. Ἐθεώρει τὸν Κ. Δεληγεώργην ἀπαραίτητον διὰ τὴν παραδοχὴν τῆς συμβάσεως, διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον ὅτι αὐτὸς τὴν εἶχε συνάψει. Ὅταν τὸ ζήτημα ἔλθῃ ἐνώπιον τῆς βουλῆς, αὐτὸς μόνος, ἔλεγον, δύναται νὰ ἀναλύσῃ καὶ ὑπερασπισθῇ ἁρμοδίως τοὺς ὅρους τῆς συμβάσεως. Ἦτο ὁ οὗ οὐκ ἄνευ, ὅπως γείνῃ δεκτή. Ὁ Κ. Δεληγεώργης, σπουδαίως κλονιζόμενος, ἐγίνωσκε κάλλιστα τοῦτο, διό, ἀφίνων τὸ ζήτημα ἐκκρεμὲς, ἐξησφάλιζε τὴν θέσιν του. Τὸ δὲ μετέωρον τοῦ ζητήματος τοῦτο ἐξησφάλιζε ταὐτοχρόνως τὴν πρὸς αὐτὸν εὔνοιαν τοῦ ἡγεμόνος. Ὁ βασιλεὺς εἶχε κηρυχθῇ φανερὰ ὑπὲρ τῆς συμβάσεως. Εἶχε τόσον ὀργισθῇ κατὰ τῆς ἀντιπολιτευομένης τὴν σύμβασιν μερίδος, ὥστε ἤλεγχε καὶ ἐπὶ κακῇ πίστει τοὺς εἰς αὐτὴν ἀνήκοντας βουλευτάς· καὶ ἠπείλει ὅτι δύναται ἐν ἀνάγκῃ νὰ διαλύσῃ δέκα βουλὰς, ἀλλὰ τὸ ζήτημα θ' ἀπεράσῃ. Πρὶν ὅμως καταφύγῃ εἰς τοιαῦτα ὀλέθρια πολλάκις διὰ τοὺς ἡγεμόνας μέτρα, εἶχεν ἀνάγκην τῆς ἐπιψηφίσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ὁ Κ. Δεληγεώργης ἐσκέφθη προφανῶς ὅτι φέρων τὴν σύμβασιν πρὸ τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐκινδύνευε νὰ πέσῃ, ἂν ἡ σύμβασις ἀπερρίπτετο· ἐνῷ παραπέμπων αὐτὴν μετὰ τὸν προϋπολογισμόν, εἶχεν, ἐν μιᾷ ἀποτυχίᾳ, βεβαίαν τὴν διάλυσιν. Τὸ μετέωρον ἄλλως τε ἐξησφάλιζε καὶ τὴν τόσῳ εὐνοϊκὴν παρὰ τῷ βασιλεῖ θέσιν του· ὁ βασιλεὺς τὸν ἐθεώρει ἐπίσης ἀναγκαῖον ὑπὲρ τῆς λύσεως τοῦ ζητήματος. Τὸ ἀτυχὲς ζήτημα κατέστη καὶ διὰ τὸν πρωθυπουργὸν πολιτικόν, ὅπως συγχρόνως εἶχε καταστῇ διὰ τοὺς ἀντιπολιτευομένους· διὰ μὲν τούτους κέντρον προσβολῆς, δι' ἐκεῖνον δὲ ἀσπὶς σωτηρίας.

Δὲν ἔχω, τὸ κατ' ἐμὲ, οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ τελικοῦ ἀποτελέσματος. Τὸ Λαύριον, αἱ ἐκβολάδες τοὐτέστι, εἰς οὐδένα ἄλλον παρὰ τὴν Ἑταιρίαν τῶν Μεταλλουργείων δύναται νὰ δοθῇ, διότι φυσικῶς εἰς αὐτὴν ἀνήκει. Τὸ πολὺ ὅπερ δύναται νὰ συμβῇ εἶνε ὅτι, πιεζομένη ὑπὸ τῶν πολεμούντων αὐτὴν, ἐνδέχεται νὰ ὑποχρεωθῇ ν' αὐξήσῃ κατά τι τοὺς προτεινομένους ὅρους. Ἔχει βεβαίως καὶ ὁ συναγωνισμὸς τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ ἀποτελέσματα, καὶ ὅταν ἔτι δι' αὐτοῦ ἐπιδιώκωνται σκοποὶ πλημμελεῖς ὑπὸ ἠθικὴν ἔποψιν. Τάχιον ὅμως ἢ βράδιον, τὸ Λαύριον θέλει περιέλθει εἰς τὸν φυσικὸν κύριόν του. Αὐτὸς ἐντρσούτῳ ὁ μέγας διδάσκαλος ὅστις ὀνομάζεται πεῖρα θ' ἀφήσῃ, ἀπερχόμενος, τοῖς ἐν Ἑλλάδι κυβερνῶσι ἓν σπουδαῖον καὶ πολύτιμον μάθημα· ὅτι ὅλα τὰ ζητήματα ταῦτα, τὰ τροφὴν γλυκείαν πλὴν δύσπεπτον πολλάκις παρέχοντα εἰς τὸν εὔφλεκτον καὶ κερδοσκοπικὸν χαρακτῆρά μας, ἀνάγκη νὰ διεξάγωνται μετὰ πάσης δυνατῆς ταχύτητος· εἶνε τὰ Questions brûlantes τῶν Γάλλων καὶ μία ἡμέρα παρατάσεως εἶνε νέων θυμάτων δημιουργία. Θὰ ἦτο σωτήριον, ἂν νόμος εἰδικὸς ὥριζεν ἐκ προτέρων τὸ χρονικὸν διάστημα μέχρι τοῦ ὁποίου ζητήματα τοιαῦτα δύνανται νὰ μένωσι μετέωρα. Ἀλλὰ, σωτήριον ἢ μὴ, ἀμφιβάλλω ἂν ληφθῇ ποτε μέτρον τοιοῦτον, σπουδαίως μεταβάλλον τὴν ἀπέναντι τοῦ ἔθνους θέσιν τῶν κατὰ

καιροὺς ὑπουργῶν. Εἰς τῶν τοιούτων ζητημάτων τὸ ἐκκρεμὲς καὶ μετέωρον, ὁ ἑκάστοτε ὑπουργὸς ἀντλεῖ ὅ,τι συντείνει, κατ' αὐτὸν μολαταῦτα, πρὸς διατήρησίν του. Διὰ τοῦτο δύναται ὁ χρόνος ν' ἀφίνῃ ἀπερχόμενος, τοιαῦτα καὶ ἄλλα μαθήματα. Ὀλίγιστοι τῶν ὑπουργῶν θὰ τὰ λαμβάνωσιν ὑπ' ὄψιν.

Δὲν πρόκειται ἄλλως τε περὶ μόνον τῶν ἐν Ἑλλάδι ὀρεγομένων τὰς τοιαύτας κερδοσκοπικὰς ἐργασίας καὶ τῶν ἐκ τῆς βραδύτητος ὀλεθρίων δι' αὐτοὺς συνεπειῶν. Πρόκειται καὶ περὶ ἄλλου σπουδαιοτέρου λόγου τὸν ὁποῖον ἤξιζε τῇ ἀληθείᾳ νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν οἱ ἐν Ἑλλάδι διευθύνοντες τὰς τύχας τῶν τοιούτων ἔργων, ἐὰν δὲν ἐξαρτῶσιν ἐκ πολιτικῶν συνδυασμῶν τὸ συμφέρον τοῦ ἔθνους. Πρόκειται περὶ τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ μετόχων, ὁμογενῶν καὶ ἄλλων. Ὅλων τῶν τοιούτων ἐπιχειρήσεων, μεταλλείων, πραπεζῶν, σιδηροδρόμων, αἱ συστάσεις τότε θέλουν ὁριστικῶς ἀφίνει ὠφελείας εἰς τὸ ἔθνος, ὅταν ἐξασφαλίσωμεν τῆς ἀλλοδαπῆς τὴν συνδρομήν. Γινώσκω ἐκ προτέρων σχεδὸν ὅτι ἡ ἰδέα αὕτη ἀπάδει πρὸς τὴν γνώμην πολλῶν ἐκ τῶν ἐν Ἀθήναις διαπύρων πατριωτῶν, τοὺς ὁποίους ὁ ἐγωϊσμὸς δὲν ἀφίνει δυστυχῶς πολλάκις νὰ ἴδωσι τὰ πράγματα ὑπὸ τὴν πραγματικὴν αὐτῶν ἔποψιν. Ἀλλ' ἡ ἀλήθεια μένει ἀλήθεια, ἡ δὲ ἀλήθεια αὕτη εἶνε ὅτι τῆς ἀλλοδαπῆς ἡ συνδρομὴ εἶνε ἐνταῦθα κατὰ μέγα μέρος τὸ ἔλαιον ὅπερ θὰ τρέφῃ τὴν θρυαλλίδα. Ἀπόδειξις ὅτι, ἅμα ἐπὶ πέντε ἢ δέκα ἡμέρας ἐλλείψωσιν αἱ πρὸς ἀγορὰν μετοχῶν διαταγαὶ τῆς ἀλλοδαπῆς, τὸ ἐν Ἀθήναις βαρόμετρον τῶν τιμῶν γίνεται κατωφερές. Ἀναγγέλλοντες λοιπὸν μίαν οἱανδήποτε διὰ συνεταιρισμοῦ ἐργασίαν, πρέπει νὰ ἤμεθα ἐκ προτέρων βέβαιοι ὅτι τὸ ἐξωτερικὸν θέλει μετάσχει αὐτῆς. Δὲν εἶνε μόνον ὑλικοὶ λόγοι καθιστῶντες ἀναγκαῖον τὸ βοήθημα τοῦτο· μήτε ὅτι τὸ στενὸν τῶν ὑλικῶν ἡμῶν μέσων δὲν ἐπιτρέπει ν' ἀναλάβωμεν μόνοι τοιούτων ἔργων τὴν διεξαγωγήν. Ὑπάρχουσι καὶ λόγοι πολιτικοὶ διὰ τοὺς ὁποίους ἡ εἰς τὴν τύχην τῶν ἐν Ἑλλάδι συνεταιρισμῶν ἐνοχὴ τῆς ἀλλοδαπῆς, ὠφέλιμος πάντοτε, δύναται ν' ἀποβῇ καὶ πολύτιμος μίαν ἄλλην ἡμέραν. Τὸ ἀσφαλέστερον δέλεαρ δι' οὗ θὰ ἐπισύρωμεν πάντοτε τοῦ ἐξωτερικοῦ τὸ θάρρος καὶ καταστήσωμεν τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ ἀναμφίβολον, εἶναι βεβαίως ὁ ταχύτερος πάσης ἐργασίας ὁριστικὸς ὀργανισμός. Ἂν δ' ὡσαύτως θέλωμεν νὰ φθάσωμεν εἰς ἀποτέλεσμα ἀντίστροφον, οὐδὲν πρὸς τοῦτο προσφορώτερον τοῦ συστήματος ὅπερ ἔφερε τὸ Λαυριωτικὸν ζήτημα εἰς ἣν θέσιν σήμερον εὑρίσκεται. Αὗται αἱ ἐπ' ἀορίστῳ ἀναβολαὶ, αὗται αἱ συνεχεῖς ἐκ τούτου δονήσεις τῶν τιμῶν καὶ αἱ ἐντεῦθεν ἀφόρητοι ζημίαι, εἶνε πᾶν ὅ,τι ἀπαιτεῖται ὅπως φυγαδεύσῃ πὰ τόσῳ πολύτιμα τῆς ἀλλοδαπῆς κεφάλαια.—Ἐρωτήσατε τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει μετασχόντας εἰς τοῦ Λαυρίου τὴν ἐργασίαν πόσον θάρρος καὶ διάθεσις τοὺς μένει διὰ μίαν προσεχῆ ἐπιχείρησιν, μεθ' ὅσας ζημίας τὴν φορὰν ταύτην ἐδοκίμασε τὸ βαλάντιόν των, καὶ, προπάντων, συγκινήσεις ἡ καρδία των. Ἄλλως δύνανται νὰ φρονῶσιν οἱ ἐν Ἑλλάδι περὶ τῶν τοιούτων ἐκ τῆς ὑψώσεως καὶ τοῦ ἐκπεσμοῦ συγκινήσεων. Ὁ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ μέτοχος ἐννοεῖ νὰ ἴδῃ ὅσον τάχιον τὸ ἀβέβαιον ἐκλεῖπον, τὴν ἐργασίαν ὁριστικῶς ὀργανιζομένην καὶ πὰς τιμὰς ἐξερχομένας τοῦ κύκλου τῶν μεγάλων διακυμάνσεων.

Εἴθε μή ποτε ἐννοήσωσι πόσον ἡ ἰδέα αὕτη ἦτο ἀληθὴς καὶ, μόνοι μένοντες ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ, ἀναγνωρίσωσι τὸ πρὸς ἔργα τοιαῦτα ἀνεπαρκὲς τῶν ἰδίων αὐτῶν δυνάμεων! Νῦν ὅτε ὁ ἄνεμος πνέει τοσοῦτον οὔριος πρὸς τοιαύτας ἐργασίας καὶ πᾶν ἔργον, ἀμ' ἀγγελλόμενον, τοσοῦτον θαρραλέως καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ὑποδέχεται, οἱ ἐν Ἑλλάδι κυβερνῶντες ἔχουσι χρέος νὰ ὠφεληθῶσιν αὐτοῦ. Αἱ εὐτυχεῖς αὗται ἡμέραι εἶνε διὰ τὰ ἔθνη ὅ,τι διὰ τὰ πελάγη οἱ εὐνοϊκοὶ ἄνεμοι· ἦλθαν καὶ θὰ παρέλθωσι.—Εὐδαίμονες μόνον ὅσοι ὠφεληθῶσιν αὐτῶν, ἵνα προπαρασκευάσωσιν ὁριστικότερόν τι διὰ τὸ μέλλον. Θὰ ἦτο τῇ ἀληθείᾳ αὐτοχειρία ἐθνικὴ, ἂν οἱ ἐν Ἑλλάδι, ὑπουργοὶ ἢ βουλευταὶ, ἐξηκολούθουν νὰ θέτωσιν ἐγωϊσμοῦ καὶ ἰδιοτελείας συμφέροντα ἄνω τοῦ μεγάλου συμφέροντος τῆς πατρίδος.—Νὰ ὠφεληθῶσιν ὅμως οἱ κυβερνῶντες, ὄχι οἱ κυβερνώμενοι. Οὗτοι ἀπεναντίας ὤφειλον, ἂν ἤθελαν μολοντοῦτο ν' ἀκούσωσι τὴν μακρόθεν εἰλικρινῆ ταύτην συμβουλὴν, νὰ κολάσωσι τὸν πρὸς τὰ τοιαῦτα ἔργα σημερινὸν αὐτῶν ἔρωτα. Νὰ μιμηθῶσι τοὺς πλείστους τῶν Εὐρωπαίων, διαθέτοντας ὅ,τι τοῖς περισσεύει εἰς τὰς διὰ συνεταιρισμοῦ ἐργασίας καὶ ν' ἀποφεύγωσιν ἐκ συστήματος τὰς τὸν ὅλεθρον καὶ τὴν καταστροφὴν προπαρασκευαζούσας βεβιασμένας χρηματικὰς εὐκολίας. Πόσα μαθήματα τοιαῦτα δὲν ἔχουσι πρόσφατα ἀπέναντι αὐτῶν, ἂν ἤθελαν νὰ τὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν! Πόσα θύματα εἰς τὸ τρίμηνον μόλις αὐτὸ διάστημα ἐκ μόνης τοῦ Λαυρίου τῆς ὑποθέσεως καὶ πόσαι ἀνεπανόρθωτοι ὑλικαὶ καταστροφαί! Οἱ πρὸς ἄγραν νέων προσηλύτων ἔξωθεν τῆς Ὡραίας Ἑλλάδος διαρκῶς περιϊπτάμενοι κολλυβισταὶ καὶ μεσῖται ἔχουσι τοὐλάχιστον τὴν γενναιότητα νὰ ἐπιδεικνύωσι ἀπὸ καιροῦ εἰς ἄλλον τοῖς παρισταμένοις τοιαῦτά τινα δυστυχῆ ὄντα, τυχαίως ἐκεῖθεν διαβαίνοντα. Οὗτος, ἄσημος παντοπώλης, δι' ὅλης τῆς ζωῆς αὐτοῦ σχηματίσας βαθμηδὸν μικρὰν περιουσίαν, τὴν ἀπώλεσεν, ἐπὶ τῆς τελευταίας μεγάλης ὑψώσεως ἀγοράσας· ἐκεῖνος πάλιν, γαιοκτήτης, ὑποθηκεύσας ὅ,τι ἐδύνατο, δὲν κατεστράφη μὲν ἔτι ὁριστικῶς, ἀλλ' ἄνευ μιᾶς ἀνελπίστου ἐπὶ τῶν τιμῶν ὑψώσεως, εἶνε κατεστραμμένος· ὁ ἄλλος ἠγόρασε διὰ προσεχῆ παράδοσιν εἰς τιμὰς πολὺ ἀνωτέρας τῶν σημερινῶν, ὑπάλληλος δὲ καὶ μὴ ἔχων τι νὰ ὑποθηκεύσῃ, διέρχεται σκυθρωπὸς καὶ μὲ τὸ βλέμμα κατωφερὲς, συλλογιζόμενος ὅτι ἡ ἡμέρα τῆς ἐκτελέσεως ἔφθασε. Μοὶ ἐδείκνυαν, μεταξὺ ἄλλων, γέροντα, βαρύπουν καταβαίνοντα τὴν Ὁδὸν τοῦ Αἰόλου καὶ τὸ σῶμα κυρτὸν, πενιχρῶς πολὺ ἐνδεδυμένον καὶ ὀψοπώλην τὸ ἐπάγγελμα, ὀφείλοντα νὰ πληρώσῃ τὴν ἐπιοῦσαν 25,000 δρ. διαφοράς. Ἀλλὰ τὴν ἐπιοῦσαν ἐγένετο ἄφαντος. Ἐρρέθη ὅτι ηὐτοχειρίασε.

Ἀγνοῶ τῇ ἀληθείᾳ τί κρύπτει τὸ μέλλον. Μετὰ μίαν τόσῳ μεγάλην κεφαλαίων μετάθεσιν δι' ἔθνος τόσῳ μικρὸν καὶ ἐντὸς τόσῳ βραχέος χρονικοῦ διαστήματος, μία κρίσις οἰκονομικὴ δὲν εἶνε βεβαίως ἀπίθανος. Ἀλλ' ἴσως εἶνε ὀλιγώτερον προσεχὴς παρ' ὅ,τι πολλοὶ φοβοῦνται. Μία ἐπί τινα χρόνον ἀνάπαυσις εἶνε ὁμολογουμένως ἀναγκαία καὶ τὰ τοσαῦτα ἀρξάμενα ἔργα ἤθελαν δι' αὐτῆς ὀργανισθῆ καλήτερον. Ὁπωσδήποτε μολαταῦτα ἡ περίοδος τὴν ὁποίαν σήμερον διέρχεται ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶνε ἀπολύτως μεταβατική. Ὑπάρχει ἐν τῷ πυθμένι τοῦ ἐνεστῶτος σάλου τι τὰ διαρκὲς καὶ ὁριστικόν. Ὅλαι αὗται αἱ ἐργασίαι αἵτινες διὰ μιᾶς σχεδὸν ἀνέτειλαν εἰς τὸν οἰκονομολογικὸν τῆς Ἑλλάδος ὁρίζοντα δὲν ἔχουσι βεβαίως ὅλαι σπουδαίαν καὶ ἀσφαλῆ βάσιν, μήτε προωρισμέναι ἴσως εἶνε νὰ ζήσωσι πολὺν χρόνον· θνησιμαῖαι αἱ πλεῖσται ἐξ αὐτῶν, ἤρχησαν ἀπὸ τοῦδε νὰ παρέχωσι σημεῖα προσεχοῦς μαρασμοῦ. Ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι σπουδαῖαι καὶ μακρόβιαι, προωρισμέναι νὰ ὠφελήσωσι καὶ τὸν τόπον καὶ τοὺς εἰς αὐτὰς μετασχόντας. Δὲν εἶνε ἴσως χρεία νὰ εἴπω ὅτι, καὶ διὰ τὸν οἰκοθεν πλοῦτον τοῦ ἔργου καὶ διὰ τὸν ἐξαίρετον τρόπον δι' οὗ διευθύνεται, τὸ Λαύριον θεωρῶ ἀδιστάκτως ὡς ὅλων πρωτεῦον. Τὸ ἐννοεῖ ἄλλως τε πᾶς τις, ὅταν λάβῃ ὑπ' ὄψιν τοὺς δεκαετεῖς τελευταίους καρπούς. Δέκα ἑπτὰ ἑκατομμύρια φράγκων, ἄνευ τῶν ἐκβολάδων, ἓν ἑκατομμύριον καὶ ἑπτακόσιαι χιλιάδες κατ' ἔτος. Τῆς ἐνεστώσης ἑταιρίας τὸ κεφάλαιον ἀναβαίνει, ὅπως ὁ ἀναγνώστης γινώσκει βεβαίως, εἰς 12,500,000.—φράγκων. Προσθέτω καὶ 4 ἢ 4,500,000 διὰ τὴν ἐνεστῶσαν τῶν 50,000.—μετοχῶν ὑπερτίμησιν ἐκ φρ. 80 ἢ 85—ἑκάστην,—16,500,000—ἢ 17—ἑκατομμύρια ἐν ὅλοις. Τὸ Λαύριον καὶ ἄνευ τῶν ἐκβολάδων καὶ μὲ 100—φρ. τὴν μετοχὴν ὑπερτίμησιν, εἶνε ἐργασία ὑποσχομένη, ὁριστικῶς σχεδὸν, 10 0]0 ἐτήσιον τόκον. Αὕτη ἡ ἐν μέσῳ τόσου κατ' αὐτοῦ πολέμου καὶ τοσαύτης περὶ τὴν λύσιν βραδύτητος διατήρησις τῆς ὑπερτιμήσεως εἰς τὰ 85 καὶ 90 φράγκα δὲν εἶνε ἄλλως τε ἡ καλητέρα περὶ τῆς σπουδαιότητος καὶ ἀσφαλείας τοῦ ἔργου ἀπόδειξις;

Τοῦ μέλλοντος δὲ τούτου εἷς ἀγαθὸς οἰωνὸς δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ τὸ ἐνεστός. Ὁ σήμερον ἐπισκεπτόμενος τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου ἀναγνωρίζει εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις πρόοδον ὁριστικὴν, καὶ ἠθικὴν καὶ ὑλικήν. Δὲν εἶνε, ὄχι, πλέον αἱ Ἀθῆναι αἱ πρὸ τῆς μεταπολιτεύσεως. Οἱ ἄνθρωποι ἔγιναν θετικότεροι. Τὰς ἄλλοτε ἀτελευτήτους περὶ πολιτικῆς συζητήσεις διεδέχθησαν κατὰ πλεῖστον μέρος συζητήσεις σπουδαιότεραι. Μὲ τὸ ἀγαθῇ τύχῃ ἀνατεῖλαν σωτήριον τοῦ συνεταιρισμοῦ σύστημα ἐξέλιπον, ὄχι βεβαίως καθ' ὁλοκληρίαν, κατὰ μέγα μέρος μολαταῦτα, αἱ ἄκαρποι ἐκεῖναι σπουδαρχίαι καὶ τὰ δυσάρεστα αὐτῶν παρατράγωδα, ὅπως αἱ μὲ τὴν πνοὴν ἀέρος καθαροτέρου ἐκλείπουν τὰ βαρύνοντα τὴν ἀτμοσφαίραν μιάσματα.—Ἐννοεῖται ὅτι ὅλη αὕτη ἡ ἠθικὴ βελτίωσις εἶνε τῆς ὑλικῆς προόδου καρπός. Τόσα κεφάλαια ἔξωθεν συρρεύσαντα διέχυσαν εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις τὴν ἄνεσιν, καὶ ὁ φθάνων σήμερον ξένος βλέπει ὅλων τὰ πρόσωπα ἀναπνέοντα τὴν εὐζωΐαν καὶ πεποίθησιν εἰς μέλλον καλήτερον. Βλέπει κτίρια πολυδάπανα, πολλαχοῦ οἰκοδομὰς ἤδη προπαρασκευαζομένας, παντοῦ τὸν πλοῦτον ὑποφώσκοντα καὶ ἐκπέμποντα τὰς πρώτας ζωογόνους ἀκτῖνάς του. Ὑπάρχει ὁριστικῶς καὶ ἠθικῶς καὶ ὑλικὸς τοῦ ἔθνους ὀργασμὸς, ἡμερῶν καλητέρων πρόδρομος.

Μὲ τοιαύτας γλυκείας ἐλπίδας ἄφησα τὸ προσφιλὲς κλασικὸν ἔδαφος. Κατέβαινον ἐπὶ τῆς Ἰριδος, θαυμασίου σκάφους τῆς Ἑλληνικῆς ἀτμοπλοϊκῆς ἑταιρίας, τὰ πλήρη ποικίλων ἀναμνήσεων τοῦ Σαρωνικοῦ ὕδατα καὶ μυρίαι

ὅσαι ἰδέαι, καὶ τὸ παρελθὸν καὶ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον ἀφορῶσαι, ἀνήρχοντο ἐν τῇ διανοίᾳ μου. Εἶχον ἀπέναντί μου τὴν ἄλλην αὐτὴν πλούτου καὶ ἐθνικῆς εὐημερίας ἀνατέλλουσαν Ἶριν. Ἐσυλλογιζόμην πῶς ἄφησα πρὸ δέκα ἐτῶν τὴν πρωτεύουσαν, πῶς ἤδη τὴν εὗρον, καὶ ποῦ θέλει καταλήξει ὁ μέγας σημερινὸς κοινωνικὸς καὶ οἰκονομολογικὸς οὗτος σάλος. Εἷς προπάντων διαλογισμός, ἐν μέσῳ πολλῶν ἄλλων, κατεῖχε διαρκῶς τὸν νοῦν μου. Αἱ τύχαι τῶν ἐθνῶν, ἔλεγον ἐν ἐμαυτῷ, ὁμοιάζουσι κάποτε μὲ τὰς τύχας τῶν ἀτόμων. Ἓν ἀπρόοπτον καὶ κατ' ἀρχὰς ἀσήμαντον περιστατικόν, τύχης πολλάκις ἁπλῆ ἰδιοτροπία, ἀρκεῖ δι' ἀμφότερα ὅπως τὰ ῥίψῃ διὰ μιᾶς ἐκ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον. Τὸ μέγα καὶ διὰ τὰ μὲν καὶ διὰ τὰ δὲ ζήτημα εἶνε, ἂν τῆς αἴφνης ἐπελθούσης ταύτης τροπῆς γνωρίσωσι νὰ ὠφεληθῶσι.

W.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΓΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΒΑΡΟΥΣ ΤΟΥ ΕΓΚΕΦΑΛΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΧΕΣΕΩΣ ΑΥΤΟΥ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΝ.

Ἐκ τῶν τοῦ Karl Vogt (μαθημάτων περὶ τοῦ ἀνθρώπου).

Μεταξὺ τοῦ μεγέθους τοῦ κρανίου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ὑπάρχει ἀναλογία τις, ἥτις ὅμως δὲν εἶνε σταθερὰ οὐδὲ πάντοτε ἡ αὐτή. Οἱ γίγαντες ἔχουσιν ἐν γένει κρανίον μεῖζον ἢ οἱ νάνοι, μικρότερον ὅμως σχετικῶς πρὸς τὸ μέγα σῶμά των. Τὰ μεγάλα κρανία ἔχουσι σχετικῶς μεγαλείτερον μῆκος ἢ πλάτος, ἐνῷ τὰ μικρότερα δὲν παρουσιάζουσι τὴν ἀναλογίαν ταύτην, ἀλλὰ τείνουσι μᾶλλον πρὸς τὸ σφαιροειδὲς σχῆμα, οὕτως ὥστε τείνουσι νὰ λάβωσι τὴν μορφὴν ἐκείνην, ἥτις ἐπὶ ἴσης ἐπιφανείας παρέχει μείζονα χωρητικότητα. Τὰ ἐπιμήκη κρανία ἀπαντῶνται συνήθως ἐπὶ ἀνθρώπων ἰσχυρῶν, μυωδῶν καὶ μεγαλοσώμων. Ὡς γνωστὸν παρὰ τοῖς Αἰθίοψιν ἀπαντῶνται λίαν ἐπιμήκη κρανία, ἀλλὰ παρ' αὐτοῖς εὑρίσκομεν συχνάκις καὶ σώματα ἀθλητικώτατα.

Μεταξὺ τῶν δύο γενῶν, τοῦ ἄρρενος καὶ θήλεος, τῆς αὐτῆς φυλῆς ὑπάρχουσι διαφοραὶ σωματικαὶ μεγάλης προσοχῆς ἄξιαι. Ἐν τῷ βασιλείῳ τῶν ζώων καθόλου ὑπάρχουσι πολυάριθμα παραδείγματα, εἰς ἃ ἡ ῥηθεῖσα διαφορὰ εἶνε τόσον μεγάλη ὥστε ἂν δὲν ἐγνώριζέ τις τὴν σχέσιν αὐτῶν ὡς ἄρρενος καὶ θήλεος τοῦ αὐτοῦ εἴδους, ἤθελε κατατάξει αὐτὰ οὐ μόνον εἰς δύο διάφορα εἴδη, ἀλλ' ἀκόμη καὶ εἰς διάφορα γένη ζώων. Οὐδεὶς φυσιοδίφης ἤθελέ ποτε ἐκλάβει τὸν κομψὸν φασιανὸν ἢ τὸν ταὼν ὡς τὰ ἄρρενα τῶν ἀκόμψων καὶ ἀχάρεων αὐτῶν θηλέων, ἐὰν ἡ σχέσις μεταξὺ αὐτῶν ὡς ἄρρενος καὶ θήλεος δὲν ἦτο γνωστή. Μεταξὺ τῶν μαστοφόρων ζώων καὶ τῶν πιθήκων, τῶν ὁμοιαζόντων μᾶλλον τὸν ἄνθρωπον, ἀνευρίσκει τις πλεῖστα παραδείγματα, ἐν οἷς διαφοραὶ τοιαῦται ἔδωκαν ἀφορμὴν νὰ κατατάξωσιν ἄρρεν καὶ θῆλυ εἰς διάφορα εἴδη. Ὁ Welcker διατεινόμενος, ὅτι τὰ ἀνδρεῖα καὶ γυναικεῖα κρανία ἔχουσι μεταξύ των σχέσιν ὁποίαν κρανία διαφόρου εἴδους, καὶ ὅτι κατὰ τὰς διαμέτρους αὐτῶν διαφέρουσιν ἀλλήλων πολὺ πλέον ἢ ὅσον κρανία τινὰ ἔχοντα τυπικὴν τινὰ μορφήν, χαρακτηρίζουσαν ὡρισμένας φυλάς, δὲν διατείνεταί τι ἰδιάζον μόνον εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀλλὰ δυνάμενον νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς ὅλα τὰ μαστοφόρα ζῶα καὶ τοὺς πιθήκους. Τὸ γυναικεῖον κρανίον εἶνε κατὰ τὸν Welcker μικρότερον τοῦ ἀνδρείου εἴτε κατὰ τὴν ὁριζόντιαν περιφέρειαν εἴτε κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν χωρητικότητα, ἑπομένως καὶ ὁ ὄγκος καὶ τὸ βάρος τοῦ ἐγκεφάλου αὐτῶν εἶνε ἔλασσον τοῦ τῶν ἀνδρῶν. Κατὰ τὰς καταμετρήσεις τοῦ Welcker

ἃς ἔκαμεν ἐπὶ γυναικείων καὶ ἀνδρείων κρανίων, ἐὰν ἡ περιφέρεια, ἡ χωρητικότης τοῦ κρανίου καὶ τὸ βάρος τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ ἀνδρὸς ληφθῶσιν =100, διὰ τὰς γυναῖκας ἐξάγονται οἱ ἀριθμοὶ 96.6 διὰ τὴν περιφέρειαν, 89,7 διὰ τὴν χωρητικότητα καὶ 89,9 διὰ τὸ βάρος. Αἱ προεξοχαὶ τοῦ γυναικείου κρανίου εἶνε ταπεινώτεραι, ἧττον ἐκπεφρασμέναι, ἐπομένως εἶνε στρογγυλώτερον, τὸ δὲ προσωπικὸν μέρος, ἰδίως αἱ σιαγόνες καὶ ἡ βάσις τοῦ κρανίου εἶνε μικρότεραι. Γενικῶς εἰπεῖν τὸ γυναικεῖον κρανίον πλησιάζει ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις πρὸς τὸ τῶν παίδων καὶ ἔτι πλέον πρὸς τὸ τῶν κατωτέρων φυλῶν. Ἴσως ἕνεκα τούτου συμβαίνει τι παρατηρήσεως ἄξιον, ὅτι δηλ. ἡ ἀπόστασις, ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ τῆς χωρητικότητος τοῦ κρανίου τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς, αὐξάνει μετὰ τῆς τελειοποιήσεως τῆς φυλῆς, οὕτως ὥστε ὡς πρὸς τοῦτο ὁ Εὐρωπαῖος ἵσταται πολὺ ὑψηλότερον τῆς Εὐρωπαίας ἢ ὁ Αἰθίοψ τῆς Αἰθιοπίδος. Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Huschke ἐπικυροῖ ὁ Welcker κατὰ τὰς καταμετρήσεις, ἃς ἔκαμεν ἐπὶ κρανίων γερμανικῶν καὶ αἰθιοπικῶν, ἵνα ἀποδειχθῇ ὅμως τὸ γενικὸν κῦρος τούτου, ἀπαιτοῦνται πολλαὶ εἰσέτι ἔρευναι.

Ἐκπαλαι ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη, ὅτι παρὰ τοῖς λαοῖς τοῖς προβαίνουσιν εἰς τὸν πολιτισμόν, ὁ ἀνὴρ προηγεῖται ἀεὶ τῆς γυναικὸς, ἐνῷ παρ' ἐκείνοις, οἵτινες παρήκμασαν κατελθόντες ἀπὸ ὑψηλοτέρας βαθμίδος, ἡ γυνὴ ἐμμένει πλέον εἰς τὴν ὑπάρχουσαν κατάστασιν, ἤτοι κατέρχεται βραδύτερον καὶ δυσκολώτερον. Ὁμοίως ὑπὸ ἠθικὴν ἔποψιν ἡ γυνὴ ἐπιμένει πλέον εἰς τὰ ἐπικρατοῦντα ἤθη καὶ ἔθιμα, τὰς δημώδεις παραδόσεις τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς θρησκείας. Ἐπίσης, φαίνεται ὑπὸ ὑλικὴν ἔποψιν ὅτι ἡ γυνὴ διατηρεῖ μᾶλλον τοὺς ἀρχικοὺς τύπους, οἵτινες κατὰ μικρὸν μόνον ὑποχωροῦσιν εἰς τὰς μεταβολὰς ἃς προξενεῖ ὁ πολιτισμός. Δύναταί τις τῷ ὄντι νὰ εἴπῃ, ὅτι εἶνε εὐκολώτερον νὰ ἀλλάξῃ δι' ἐπαναστάσεως τὸ εἶδος τοῦ πολιτεύματος κράτους τινὸς ἢ ἀγγεῖόν τι τοῦ μαγειρείου, ὑπάρχον πρὸ πολλοῦ χρόνου ἐν τῇ οἰκογενείᾳ ὡς τις παράδοσις, ὅσον ἀτελὲς καὶ παράξενον καὶ ἂν ἦνε. Οὕτως ἡ γυνὴ διατηρεῖ ἐν τῇ ἐγκεφαλικῇ αὐτῆς διαπλάσει περισσότερον χρόνον τὰ ἴχνη τοῦ παρελθόντος βαθμοῦ τῆς ἀναπτύξεως εἴτε ἡ φυλὴ αὐτῆς προβαίνει εἴτε ὀπισθοδρομεῖ. Τοῦτο ἐξηγεῖ τὸ ὅτι ἡ διαφορὰ ἡ ὑφισταμένη μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς λαοῦ τινος εἶνε τόσῳ μείζων, ὅσον ὁ λαὸς μᾶλλον πολιτισμένος, καὶ ὅτι τὰ δύο γένη ὁμοιάζουσιν ἀλλήλοις κατὰ τὰς βιωτικὰς ἐνασχολήσεις καὶ κατ' οὐσίαν τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ ἧττον πολιτισμένη ἦνε ἡ φυλή, εἰς ἣν ἀνήκουσι. Παρὰ τοῖς μαύροις τῆς Αὐστραλίας, τοῖς Βοσσιμάνοις καὶ ἄλλοις ὁμοίοις λαοῖς, οἵτινες κατέχουσι τὴν κατωτάτην βαθμίδα ἐν τῇ τῶν λαῶν κλίμακι, καὶ οἵτινες ἀνέστιοι πλανῶνται εἰς τὰς ἐρήμους, ἡ γυνὴ ὑφίσταται ὅλα τὰ βάρη καὶ τοὺς μόχθους, ὅσοι πιέζουσι τὸν ἄνδρα, ἐκτὸς δὲ τῶν οἰκογενειακῶν φροντίδων οἵτινες εἶνε ἀποκλειστικὸν αὐτῆς ἔργον, ὀφείλει νὰ θηρεύῃ καὶ ἁλιεύῃ. Ὁ τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἔργων κύκλος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κινοῦνται ἀνὴρ καὶ γυνὴ εἶνε ὁ αὐτός. Τοὐναντίον ὅσῳ λαός τις εἶνε μᾶλλον πολιτισμένος, τόσῳ μᾶλλον χωρίζεται ἡ ἐργασία μεταξὺ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς ὑπό τε τὴν διανοητικὴν καὶ τὴν ὑλικὴν ἔποψιν. Ἐὰν δὲ ἦνε ἀληθὲς, ὅτι πᾶν ὄργανον τοῦ σώματος ὑπὸ ἄλλως εὐνοϊκὰς συνθήκας διὰ τῆς ἀσκήσεως ἀναπτύσσεται καὶ ἐνισχύεται, ἀποκτᾷ δὲ ὄγκον καὶ βάρος μεῖζον, τοῦτο ἀληθεύει καὶ διὰ τὸν ἐγκέφαλον, ἀναπτυσσόμενον τόσῳ μᾶλλον ὑλικῶς, ὅσῳ περισσότερον ὁ ἀνὴρ καταγίνεται καὶ ἐνασχολεῖται διανοητικῶς.

Αἱ εὐκαιρίαι ἐκεῖναι, καθ' ἃς δυνάμεθα νὰ κάμωμεν συγκριτικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ διαφόρων φυλῶν τοῦ ἀνθρ. γένους εἶνε σπάνιαι. Ὁ ἐγκέφολος εἶνε ὄργανον μαλθακὸν, ἡ μορφή του ἐξαρτᾶται πολὺ ἀπὸ τῶν ἐξωτερικῶν αὐτοῦ περικαλυμμάτων, διὰ τοῦτο δὲν δύναταί τις νὰ ὁρίσῃ ἀκριβῶς τὰς διαφόρους διαμέτρους του, οὔτε ἐπὶ προσφάτου οὔτε ἐπὶ ἐσκληρυμένου ἐγκεφάλου. Διὰ τοῦτο καταμετροῦμεν τὰς διαφόρους διαμέτρους τοῦ κρανίου, καὶ ἐξ αὐτῶν ἐμμέσως κρίνομεν καὶ περὶ τῶν τοῦ ἐγκεφάλου, ὅστις ἐπλήρου τὴν κοιλότητα αὐτοῦ. Πολλοὶ φυσιοδίφαι ἐνησχολήθησαν νὰ γνωρίσωσι τὸ βάρος τοῦ ἐγκεφάλου ζυγίζοντες αὐτόν. Οἱ Ἄγγλοι συνέλεξαν πρὸς τοῦτο πολλὴν ὕλην, ἐνῷ αἱ ἔρευναι τῶν Γάλλων καὶ Γερμανῶν εἶνε ὀλιγάριθμοι. Ὁ διδάκτωρ Boyd ἐζύγισε ἐπὶ 2,086 ἀνδρικῶν νεκρῶν καὶ ἐπὶ 1,061 γυναικείων διαφόρου ἡλικίας, οὐ μόνον τοὺς ἐγκεφάλους, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ ὄργανα, ἐξήγαγε δὲ ἐκ τούτου ὅτι τὸ βάρος τοῦ ἐγκεφάλου ἐνήλικος ἀνδρὸς ταλαντεύεται μεταξὺ 1366—1285 γραμμαρίων, τὸ δὲ τοῦ τῆς γυναικὸς μεταξὺ 1238—1127, ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι τὸ μέγιστον βάρος γυναικείου ἐγκεφάλου ὑπολείπεται καὶ τοῦ ἐλαχίστου ἀνδρικοῦ.

Ἡ σχέσις τοῦ ὄγκου καὶ τοῦ βάρους τοῦ ἐγκεφάλου πρὸς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν δημιουργικὴν δύναμιν τοῦ πνεύματος εἶνε μεγίστης σπουδαιότητος ἀντικείμενον. Ἐν γένει παρατηρεῖται, ὅτι ἄνθρωποι εὐφυεῖς καὶ διανοητικῶς ἀνεπτυγμένοι ἔχουσι μέγα σχετικῶς κρανίον, εἶνε δὲ περίεργον πόσον, ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ, τὸ γενικὸν αἴσθημα ἐπικυροῖ τὴν παρατήρησιν ταύτην. Αἱ ἐκφράσεις « καλὴ κεφαλὴ, μεγάλη ἢ ἰσχυρὰ κεφαλὴ» ἃς ἐφαρμόζουσι συχνάκις, δὲν ἀναφέρονται εἰς τὰς πράξεις τῶν ἀτόμων, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν ἐξωτερικὴν κατασκευὴν τοῦ κρανίου των, καὶ ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῶν χωρητικότητος καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ σχήματος, κατ' ἐξοχὴν τοῦ μετώπου, συμπεραίνουσι περὶ τῆς πνευματικῆς δυνάμεως τοῦ ἀτόμου. Αἱ καταμετρήσεις πράγματι ἀποδεικνύουσιν, ὅτι λίαν εὐφυεῖς καὶ διανοητικῶς ἀνεπτυγμένοι ἄνθρωποι, οἷοι ὁ Cuvier, Napoleon I κλ. ἔσχον κρανία λίαν μεγάλα σχετικῶς πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ σώματός των, ἐμπεριέχοντα φυσικῷ τῷ λόγῳ μεγάλους ἐγκεφάλους. Ἡ ἄμεσος στάθμισις ἐπικυροῖ τὴν παρατήρησιν ταύτην. Ὁ Wagner ἐζύγισε πολυαρίθμους ἐγκεφάλους, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὑρίσκοντο καὶ πλείστων εὐφυῶν καὶ ἀνεπτυγμένων ἀνδρῶν, ἐκ δὲ τῶν παρατηρήσεών του ἐξάγεται κατὰ τὸ φαινόμενον ὅτι ἡ ῥηθεῖσα γνώμη δὲν εἶνε ὀρθή· διότι ἄνδρες τινὲς, ὡς ὁ Hausmann, καὶ Tiedemann, οἵτινες κατέσχον ἔντιμον θέσιν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ εὑρίσκοντο εἰς θέσιν ταπεινὴν ἕνεκα τοῦ μικροῦ βάρους τοῦ ἐγκεφάλου. Αἱ ἐξαιρέσεις ὅμως ἐπικυροῦσι τὸν κανόνα· διότι οἱ εἰρημένοι δύο ἄνδρες ἀπέθανον ἐν λίαν προβεβηκυίᾳ ἡλικίᾳ, ἐν καταστάσει ἐντελοῦς ἐξαντλήσεως τῶν ζωϊκῶν δυ-

νάμεων καὶ γενικῆς ἀτροφίας τῶν ὀργάνων, ἣν ἔπρεπε νὰ ὑποστῇ καὶ ὁ ἐγκέφαλος. Ἂν καὶ αἱ περὶ ἀλλοιώσεως τῶν ὀργάνων κατὰ τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν ἔρευναι δὲν προέβησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ ἀποδείξωσιν ὅτι τὸ κρανίον καὶ ὁ ἐγκέφαλος τοῦ ἀνθρώπου σμικρύνονται κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην (*), δὲν ὑπάρχει ὅμως τι τὸ κωλύον νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τοῦτο συμβαίνει παρ' ἀνθρώποις ὥσπερ παρὰ τοῖς πιθήκοις. Τοῦτο τὸ τελευταῖον ἀπεδείχθη ἐπὶ τῶν πιθήκων ὑπὸ Welcker καὶ ἄλ. Parchoppe, ὅστις κατὰ ἰδιαίτερόν τι σύστημα κατεμέτρησε πολλὰ κρανία, ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ κρανίον αὔξει μέχρι τοῦ 50 ἔτους, ἄρχεται δὲ νὰ σμικρύνεται ἐπαισθητῶς μετὰ τὸ 60, καὶ ὅτι ἡ σμίκρυνσις αὕτη εἶνε ἰδίως ἰσχυρὰ κατὰ τὸ μέτωπον, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ εἰς τοὺς προσθίους λοβοὺς τοῦ ἐγκεφάλου, εἶνε δὲ αὕτη τόσῳ μείζων σχετικῶς πρὸς τὴν χωρητικότητα τοῦ κρανίου, καθόσον οἱ μετωπικοὶ κόλποι οἵτινες συντελοῦσιν εἰς τὸ ν' ἀποτελεσθῇ ἡ κατωτέρα προεξοχὴ τοῦ μετώπου, αὐξάνουσι μετὰ τὸ 60 ἔτος, ἡ δὲ κοιλότης των εὑρύνεται. Ἄλλως ἡ θέσις καθηγητοῦ ἐν Γοττίγγῃ ἢ ἰσοβίου γραμματέως τῆς αὐτόθι ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν δὲν εἶνε ἀκριβῶς τὸ πτυχίον ἐκτάκτου διανοητικῆς ἀναπτύξεως.

Καθὰ παρατηρεῖ ὁ Welcker, ὁ Theile φρονεῖ ὅτι ἡ σφαῖρα, ἐν ᾗ τις ζητεῖ τὴν εὐφυίαν, περιλαμβάνει δύο κλάσεις λίαν διαφερούσας ἀλλήλων, δηλ. τὴν πρωτότυπον εὐφυίαν, καὶ τὴν διὰ τῆς ἀνατροφῆς καὶ μελέτης ἀποκτωμένην διανοητικὴν ἀνάπτυξιν, ἥτις δὲν ἤθελε διακριθῇ τῶν λοιπῶν ὑπὸ τὰς κοινὰς συνθήκας, ἐνῷ ἐν διανοητικῷ κύκλῳ ὑψηλοτέρῳ δύναται κάπως νὰ διαλάμψῃ. Τῷ ὄντι πρέπει νὰ διακρίνωμεν τοὺς δημιουργικοὺς ἐκείνους νόας, ὅπως ὁ Gauss, οἵτινες χαράττουσι νέας ὁδοὺς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἀπὸ τῶν ἄλλων, ὁποῖοι ὁ Hausmann, οἵτινες μετὰ κόπου καὶ κατὰ μικρὸν ἀνερριχήθησαν εἰς τὰ ὕψη τῆς ἐπιστήμης, καὶ ὧν τὰ ὀνόματα ἂν καὶ κατώρθωσαν νὰ ἀποκτήσωσι τὸν τίτλον σοφοῦ ἐξαλείφονται ἀπὸ τῆς ἱστορίας τῆς ἐπιστήμης, ἔνθα ἀναφέρονται μόνον διὰ ἀσημάντους τινας λεπτομερείας. Ἡ ἐκτίμησις τοῦ ζητήματος τούτου, ὡς παρατηρεῖ ὁ Welcker, παρουσιάζει λεπτότητά τινα (un côté délicat), διότι ἡ γνώμη τῶν παρατηρητῶν ἐπιρρεάζεται ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῶν κατασκευῆς, τῶν μὲν μεγάλην ἐχόντων κεφαλὴν ἀνθρωπολόγων ὑπερασπιζομένων τὴν εἰρημένην γνώμην, τῶν δὲ ἐχόντων αὐτὴν στενὴν καὶ ἐπιμήκη κατατασσομένην μετ' ἐνθουσιασμοῦ μεταξὺ τῶν ἀντιφρονούντων.

Ὅπως δὲ, καθ' ἃ εἴπομεν, τὸ γένος ἔχει ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς σχέσεως τοῦ ὄγκου καὶ βάρους τοῦ ἐγκεφάλου πρὸς τὸ σῶμα, οὕτω καὶ πᾶσα φυλὴ ἀνθρώπων, καὶ πᾶν εἶδος ζώων, ὑπόκειται εἰς ὡρισμένον τινὰ νόμον, ὃν δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν μόνον ποιοῦντες πολυαρίθμους παρατηρήσεις. Μάτην ἤθελε ζητήσει τις ὅμως ὡρισμένην τινὰ καὶ ἀμετάβλητον ἀναλογίαν μεταξὺ τοῦ βάρους τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τοῦ τοῦ σώματος. Τὸ βάρος τοῦ σώματος ὑπόκειται εἰς μεγάλην μεταβολὴν ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς θρέψεως, τοῦ ποσοῦ τῆς καταναλώσεως ὀργανικῆς ὕλης, εἰς ἣν τὸ ζῶον ὑπόκειται. Ἐὰν ἡ αὔξησις τοῦ βάρους τοῦ σώματος, προερχομένη ἐκ τῆς παχύτητος, ἢ ἡ

(*) Ὁ Κ. V γράφει κατὰ τὸ 1865. Ἡ ἀτροφία τοῦ ἐγκεφάλου εἶνε φυσιολογικὸν φαινόμενον κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην.

ἐλάττωσις αὐτοῦ, προερχομένη ἐξ ἀσιτίας, ἀπέβλεπον ὅλα τὰ ὄργανα τοῦ σώματος ἐπίσης, ἐπομένως καὶ τὸν ἐγκέφαλον, τὸ βάρος τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τὸ τοῦ σώματος ἤθελον εὑρεθῇ ἀεὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἀναλογίᾳ. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτω. Τὰ πειράματα τοῦ Chorrat μᾶς διδάσκουσιν, ὅτι ὁ ἐγκέφαλος χάνει ὀλίγιστον μόνον βάρος ἐξ ὅλων τῶν ὀργάνων ἐπὶ τοῦ ἐξ ἀσιτίας θανάτου. Ἐὰν λοιπὸν ὑπῆρχε τοιαύτη τις σχέσις, ὅσῳ ἰσχνότερον εἶνε ζῶόν τι, τόσῳ βαρύτερος ἤθελεν εἶσθαι σχετικῶς ὁ ἐγκέφαλος αὐτοῦ, αἱ δὲ διανοητικαὶ δυνάμεις ηὐξημέναι. Εἶνε ἀληθὲς, ὅτι ἡ πεῖνα ὀξύνει οὐ μόνον τοὺς ὀδόντας ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα, ἡ δὲ παχύτης τοῦ σώματος εἶνε κατὰ τὸν Ὁράτιον σημεῖον ἀρχομένης ἀποζωώσεως, οὐχ ἧττον ἤθελεν εἶσθαι σφαλερὸν ἐὰν ἤθελε νὰ ἐκφράσῃ τις διὰ μαθηματικῶν ἀναλογιῶν τὰ ἐξαγόμενα ταῦτα τῆς δημώδους παρατηρήσεως.

Τέως διϊσχυρίζοντο, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀπολύτως τὸν βαρύτερον ἐγκέφαλον μεταξὺ ὅλων τῶν ζώων. Τοῦτο ἀληθεύει διὰ τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ τὰ εὐφυέστερα ἐκ τῶν ζώων, οἱ ἐλέφαντες καὶ τὰ κήτη ἦλθον μετ' ὀλίγον ἵνα ἀποδείξωσι τὸ σφαλερὸν τῆς γνώμης ταύτης. Τότε δὲ διετάθησαν, ὅτι, ἂν δὲν ἔχῃ ἀπολύτως, ἔχει τοὐλάχιστον σχετικῶς τὸν μέγιστον ἐγκέφαλον. Τὸ βάρος τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ τοῦ ἐγκεφάλου κατὰ μέσον ὅρον ἔχει ὡς 36 : 1, ἐνῷ ἐπὶ τῶν εὐφυεστέρων ζώων σπανίως ὑπερβαίνει τὰ 100 : 1. Ἐνῷ δὲ ἐκείνην μὲν τὴν γνώμην διέψευσαν οἱ γίγαντες τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου, ταύτην ἀνέτρεψαν οἱ νάνοι τῆς δημιουργίας· διότι τὰ πλεῖστα τῶν ᾀδόντων πτηνῶν παρέχουσιν ἀναλογίαν τοῦ βάρους τοῦ ἐγκεφάλου πρὸς τὸ τοῦ σώματος πολὺ εὐνοϊκωτέραν, ἢ ὁ ἄνθρωπος, οἱ μικροὶ δὲ πίθηκοι τῆς Ἀμερικῆς παρέχουσιν ὁμοίως βάρος σχετικῶς μεῖζον ἢ ὁ βασιλεὺς τῆς δημιουργίας ἄνθρωπος.

Μέχρι τοῦδε εἶχον ζυγισθῇ ἐγκέφαλοι λαῶν τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης, Γερμανῶν, Γάλλων καὶ Ἄγγλων, ἀλλὰ καὶ αἱ ὀλίγαι αὗται παρατηρήσεις ἐγένοντο οὕτως, ὥστε δύνανται νὰ γείνωσιν ἀντικείμενον αὐστηρᾶς κριτικῆς. Ὁ μέγας πίναξ τοῦ Wagner εἶνε ἄθροισμά τι ἀνεπιτήδειον εἰς τὸ νὰ παρέξῃ οἱονδήποτε ἀποτέλεσμα, διότι περιέχει φύρδην μίγδην διαφόρους περιστάσεις διαφόρου γένους, καὶ ἡλικίας καὶ παθολογικάς. Ἐκ τούτου δύναταί τις ἴσως νὰ ἐξαγάγῃ μόνον συμπέρασμά τι περὶ τῆς σχέσεως τοῦ βάρους τοῦ ἐγκεφάλου πρὸς τὴν εὐφυίαν τοῦ πνεύματος. Ὁ Broca κατέδειξε διὰ μέσου τοῦ πίνακος τοῦ Wagner ὅτι, ἐκτὸς τῆς κεφαλῆς τοῦ Hausmann, ὅλοι οἱ ἐγκέφαλοι ἀνδρῶν γνωστῶν ἢ περιφήμων ὑπερέβαινον τὸν μέσον ὅρον τῶν ἐγκεφάλων τῆς αὐτῆς ἡλικίας ἀνθρώπων ἀνηκόντων εἰς ἀγνώστους, καὶ προσέτι ὅτι, πάντοτε τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ ὀρυκτολόγου τῆς Γοττίγγης ἐξαιρουμένου, ἐκ τῶν ἐγκεφάλων οὓς ἐζύγισεν ὁ Wagner αὐτὸς, οἱ τῶν συναδέλφων του ἐν Γοττίγγῃ κατέχουσι τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς σειρᾶς τῶν ἐγκεφάλων διατεταγμένων κατὰ βάρος. Τοῦτο εἶνε ὁπωσδήποτε οὐσιῶδες· διότι οἱ ἐγκέφαλοι οὗτοι ἐζυγίσθησαν παρὰ τοῦ αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν μέθοδον. Διαφορά τις 50 γραμμαρίων δύναται νὰ προκύψῃ ἐκ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν παρασκευάζει τις τὸν ἐγκέφαλον πρὸς στάθμισιν, εἰς τὰς πλείστας δὲ περι-

στάσεις οἱ παρατηρηταὶ δίδουσιν ἡμῖν ὀλίγας μόνον πληροφορίας περὶ τοῦ τρόπου τῆς προπαρασκευῆς. Καίτοι δὲ ἐνίοτε ἄνθρωποι φαινόμενοι ὅτι ἔχουσιν ἴσην εὐφυΐαν, ἔχουσιν ἐγκεφάλους διαφόρου βάρους, ἄνθρωποι δὲ διακεκριμμένοι παρουσιάζουσι βάρος μικρότερον ἄλλων οὐδόλως διακριθέντων, οὐχ ἧττον εἶνε βέβαιον, ὅτι ἐν γένει ὑπάρχει σχέσις τις μεταξὺ τοῦ βάρους τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς εὐφυΐας, ὁ δὲ προσδιορισμὸς τῆς σχέσεως ταύτης δὲν πρέπει διόλου νὰ παραμεληθῇ.

Μετὰ τὰς παρατηρήσεις ταύτας, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν μετὰ βεβαιότητος, ὅτι βάρος τι ἐγκεφάλου εἶνε ἀναγκαῖον, ἵνα δυνηθῇ νὰ ἀναπτυχθῇ διανοητική τις ἐνέργεια, ὅτι κάτωθεν τοῦ βάρους τούτου ἄρχεται ὁ ἰδιωτισμός, ὁ περιορισμὸς τῶν πνευματικῶν λειτουργιῶν, ἡ βλακία. Τὸ βάρος τοῦτο εἶνε διὰ τὴν καυκασίαν φυλὴν (διὰ τοὺς λαοὺς τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης) 1000 γραμμ. διὰ τὸν ἄνδρα καὶ 900 διὰ τὴν γυναῖκα. Περὶ τῶν λοιπῶν φυλῶν τῆς καυκασίας φυλῆς δὲν ὑπάρχουσιν ἀκόμη ἄμεσοι ἀσφαλεῖς παρατηρήσεις. Παρατηρήσεις ἐξ ἄλλων φυλῶν, αἵτινες θὰ παρέξωσι βεβαίως ἄλλα ἐξαγόμενα καὶ μέτρα, λείπουσιν ἕνεκα τῆς δυσκολίας τοῦ νὰ προμηθευθῇ τις τὴν ἀναγκαίαν ὕλην πρὸς ἔρευναν. Διὰ τοῦτο πρέπει ἐξ ἀνάγκης νὰ καταφύγωμεν καὶ νὰ περιορισθῶμεν εἰς ἐμμέσους καταμετρήσεις, δηλ. τῆς κοιλότητος τῶν κρανίων. Τοιαῦται καταμετρήσεις ὑπάρχουσι πλείονες, ὧν παρουσιάζομεν ἐνταῦθα πίνακα τῶν ὅσων ἐγένοντο ἡμῖν γνωσταί. Τὰ μέτρα ἐλήφθησαν κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Morton πληρουμένων τῶν κρανίων διὰ μικροτάτων σφαιριδίων μετάλλου, ὧν ὁ ὄγκος ἔπειτα ὑπελογίζετο εἰς κυβικὰ ἑκατοστόμετρα.

ΠΙΝΑΞ ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΟΣ ΤΩΝ ΚΡΑΝΙΩΝ ΕΠΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΦΥΛΩΝ.

	Λαοί.	ἀριθμὸς μετρηθέντων κρανίων.	χωρητικότης εἰς κυβικὰ ἑκατοστόμετρα.	Παρατηρηταί.	Παρατηρήσεις.
1	Αὐστραλοὶ	8	1228.27	Aitken Meigs	
2	Πολυνήσιοι		1230	Morton	
3	Ὀττεντόται		1230	Morton	
4	Ὀττεντόται	3	1233.78	A. M.	
5	Περουβιανοὶ	153	1233.78	A. M.	
6	Περουβιανοὶ		1246	Morton	
7	Μαῦροι τοῦ Ὠκεανοῦ	2	1253.45	A. M.	
8	Μεξικανοὶ		1296	M.	
9	Ἀμερικανοὶ ἐν γένει	341	1315.71	A. M.	
10	Μαῦροι γεν. ἐν Ἀμερικῇ	12	1323.90	A. Meigs	
11	Μαλαῖοι		1328	Morton	

	Λαοί.	ἀριθμὸς μετρηθέντων κρανίων.	χωρητικότης εἰς κυβικὰ ἑκατοστόμετρα.	Παρατηρηταί.	Παρατηρήσεις.
12	Μεξικανοὶ	25	1338.65	A. Meigs	
13	Τροιλανδοὶ	1	1340.	Welcker	
14	Σῖναι		1345.	Morton	
15	Μαῦροι ἐν γένει	76	1347.66	A. Meigs	
16	Μαῦροι ἐν γένει		1361.	Morton	
17	Ἀρχαῖοι Περουβιανοὶ		1361.	Morton	
18	Μαῦροι γεν. ἐν Ἀφρικῇ	64	1371.42	A. Meigs	
19	Ἰνδοὶ ἄγριοι	164	1376.71	A. Meigs	fosse commun
20	Παρισιανοὶ	35	1403.14	Broca	κρανία τοῦ 12 αἰῶνος de l
21	Παρισιανοὶ	117	1409.31	Broca	ἀπὸ τοῦ 12—18 αἰῶνος cimet. des innocents.
22	Ἐσκιμὼ		1410.	Morton	
23	Παρισιανοὶ τοῦ 12 αἰῶνος	115	1425.98	Broca	
24	Καυκάσιοι ἐν γένει		1427.	A. Meigs	
25	Μαλαῖοι	1	1430.	Welcker	
26	Γερμανοὶ	30	1448.	Welcker	
27	Παρισιανοὶ τοῦ 19 αἰῶνος	125	1461.53	Broca	
28	Ἀγγλο-ἀμερικανοὶ	7	1474.65	A. Meigs	
29	Παρισιανοὶ ἰδιαιτέρων τάφ.	90	1484.23	Broca	κρανία τοῦ 19 αἰῶνος.
30	Παρισιανοὶ de la Morgue	17	1517.	Broca	» τοῦ 19 αἰῶνος.
31	Γερμανοὶ ἐν γένει	38	1534.127	A. Meigs	
32	Ἄγγλοι	5	1534.95	A. Meigs	

Ὁ πίναξ οὗτος χρήζει διασαφήσεών τινων. Τὰ ἐξαγόμενα τοῦ Morton καὶ τοῦ Aitken Meigs ἐξήχθησαν κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ Morton, ἀγορασθείσας παρὰ τῆς ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν ἐν Φιλαδελφίᾳ ἥτις ἔκτοτε ὀλίγον μόνον ηὔξησε. Πολλαὶ τῶν διαφορῶν, ἃς δεικνύει ὁ πίναξ οὗτος μεταξὺ τῶν δύο παρατηρητῶν, προέρχονται πιθανῶς ἐκ τοῦ ὅτι αἱ καταμετρήσεις ἐγένοντο εἰς Ἀγγλικοὺς κυβικοὺς δακτύλους, οἵτινες ἔπειτα μετηνέχθησαν εἰς κυβικὰ ἑκατοστόμετρα κατὰ δύο κατά τι διαφερούσας μεθόδους.

Ὁ Broca, χρώμενος μεθόδῳ ἀκριβεστέρᾳ ἐξαγόμενα διδούσῃ, ἐσπούδασε μέγαν ἀριθμὸν κρανίων, προερχομένων ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Φιλίππου Αὐγούστου, ἤτοι τοὐλάχιστον ἀπὸ τοῦ 12 αἰῶνος, εἶνε μάλιστα πιθανὸν ὅτι πολλὰ αὐτῶν εἶνε ἀρχαιότερα. Ὅπως δήποτε ἔπρεπε νὰ ἀνήκουσιν εἰς ἀνθρώπους ὑψηλὴν κατέχοντας θέσιν, διότι εὑρέθησαν ἐν κεκλεισμένῳ κοιμητηρίῳ. Παρουσιάζουσι δὲ δύο διαφόρους τύπους, δηλ. ἐπιμήκεις καὶ στρογγυλὰς κεφαλάς. Ὁ Broca ἠδυνήθη νὰ ἐξετάσῃ δευτέραν σειρὰν κρανίων ἐξ ἀρχαίου τινὸς κοιμητηρίου τοῦ καλουμένου Cimetière des innocents, τὸ ὁποῖον ἔγεινε ἐπὶ Φιλίππου Αὐγούστου, 12 αἰῶνος, καὶ ἔμεινεν ἐν χρήσει μέχρι τοῦ 18 αἰῶνος. Τέλος τὸ Cimetière d'Ouest, χρησιμεῦσαν ἀπὸ τοῦ 1788—

1824, παρέσχε τῷ Broca τρίτην σειρὰν κρανίων. Εἰς τὰ δύο τελευταῖα ἐθάπτοντο πτωχοί. Ἐν τούτοις ὁ Broca ἠδυνήθη νὰ διακρίνῃ ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ τρεῖς σειρὰς κρανίων, δηλ. τὰ κρανία αὔλακός τινος ἔνθα ἐθάπτοντο οἱ νεκροὶ τὸ πλεῖστον ἀγνώστων δυστυχῶν ἢ αὐτοκτονησάντων (de la Morgue), τὰ κρανία τῆς κοινῆς αὔλακος (de la fosse commune) ἔνθα ἐθάπτοντο οἱ πτωχοί, καὶ τέλος τὰ κρανία τῶν ἰδιαιτέρων τάφων, ἀνηκόντων εἰς οἰκογενείας εὐπόρους, παρ' οἷς δύναταί τις νὰ παραδεχθῇ βαθμόν τινα ὑψηλοτέρας ἀναπτύξεως.

Ἐὰν συγκρίνῃ τις τὰ ἐκ τῶν παρατηρήσεων τοῦ Broca ἐξαγόμενα, παρατηρεῖ ὅτι τὰ κρανία τῶν αὐτοκτονησάντων (de la Morgue) παρεῖχον τοὺς μεγαλειτέρους ἀριθμούς, ὅπερ δεικνύει ὅτι νοσήματα ἐγκεφαλικὰ ἐπροκάλεσαν τὴν αὐτοκτονίαν παρ' ἐκείνοις τοῖς δυστυχέσι. Πρὸ πάντων ὅ,τι ἐκπλήττει, εἶνε ἡ διαφορὰ ἡ ὑφισταμένη μεταξὺ τῶν κρανίων τῆς κοινῆς αὔλακος καὶ τῶν ἰδιαιτέρων τάφων, ἀνερχομένη μέχρι 80 κυβικῶν ἑκατοστομ. ἀριθμοῦ λόγου ἀξίου, ὅταν τις ἀναλογισθῇ ὅτι ἡ ὅλη χωρητικότης δὲν φθάνει τὰ 1500 κυβ. ἑκατοστομ. Πρέπει λοιπὸν νὰ συμπεράνῃ τις, ὅτι οἱ εἰς τὴν ἀνωτέραν κοινωνικὴν τάξιν ἀνήκοντες, οἱ εἰς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας ἀσχολούμενοι ἔχουσι μείζονα ἐγκεφαλικὴν χωρητικότητα, ἢ οἱ ἁπλοῖ ἐργάται. Τοῦτο ἐπικυροῦσι καὶ τὰ ἐξαγόμενα ἄλλων ἐρευνῶν.

Τὸ σύνολον τῶν παρατηρήσεων τοῦ Broca παρέχει ἐπίσης τὸ λόγου ἄξιον ἐξαγόμενον, ὅτι τὰ κρανία τῶν κατοίκων τῶν Παρισίων ηὔξησαν κατὰ τὴν χωρητικότητά των ἐντός τινων αἰώνων. Μία μόνη παρατήρησις δὲν δύναται νὰ γεννήσῃ γενικόν τι συμπέρασμα, δύναται ὅμως μετὰ ἄλλων ὁμοίας φύσεως νὰ ἐπικυρώσῃ τὸ ὅτι εἰς τὴν πορείαν τῶν αἰώνων, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν προόδων τοῦ πολιτισμοῦ ἡ χωρητικότης τῶν κρανίων φυλῆς τινος δύναται ν' αὐξήσῃ βαθμηδόν. Δύναταί τις νὰ διϊσχυρισθῇ ὅτι τὰ διαφόρου μεγέθους κρανία, ἅπερ κατεμέτρησεν ὁ Broca, προέρχονται ἐκ τῆς ἀναμίξεως διαφόρων λαῶν, κατοικησάντων τοὺς Παρισίους. Εἶνε δὲ τῷ ὄντι βέβαιον, ὅτι δὲν ὑπάρχει λαὸς συμμιγέστερος τοῦ τῶν Παρισίων, ἓν δὲ βλέμμα ἐπὶ τῶν κατοίκων ἀρκεῖ νὰ καταδείξῃ ὅτι ἡ σύμμιξις εἰσέδυσεν εἰς ὅλα τὰ κοινωνικὰ στρώματα. Ἡ κλάσις τῶν ἐργατῶν εἶνε ἐπίσης συμμιγὴς, ὅλοι δὲ οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης παρέσχον τὸ μέρος των, αἱ ἀπώλειαι ἐξισώθησαν διὰ νέων μεταναστεύσεων, ὅτι δὲ συμβαίνει νῦν, συνέβαινε καὶ πρὸ 600 ἢ 1000 ἐτῶν, Κέλται, Γερμανοί, Σλάβοι, Ῥωμαῖοι συνέρρευσαν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Σηκουάνα, αἱ δὲ διάφοραι μορφαὶ κρανίων τῶν εὑρεθέντων εἰς τὸ κοιμητήριον τοῦ 12 αἰῶνος, ἀποδεικνύουσιν, ὅτι καὶ τότε ὁ λαὸς ἦτο συμμιγής.

Ἐὰν παρατηρήσῃ τις τὸν ἀνωτέρω πίνακα τῶν διαφόρων φυλῶν, εὑρίσκει ὅτι ὅλα τὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης κέκτηνται χωρητικότητα τοῦ κρανίου μείζονα τῶν 1400 κυβ. ἑκατοστομ. ἐνῷ ἐκ τῶν λοιπῶν μόνον οἱ Μαλαῖοι καὶ οἱ Ἐσκιμὼ ὑπερβαίνουσι τὸν ἀριθμὸν τοῦτον κατὰ Welcker. Ἐπὶ τῆς καταμετρήσεως ταύτης ἴσως πρέπει νὰ ἐγερθῶσιν ἀμφιβολίαι τινὲς, διότι διαφέρουσι τῶν τοῦ Morton κατὰ 100 κυβ ἑκατοστόμ. Ἴσως τὸ κρανίον ὅπερ ἐμέτρησεν ὁ Welcker, προήρχετο ἀπὸ ἀτόμου οὐχὶ καθαροῦ μαλαίου, ἀλλ'

ἔχοντος εἰς τὰς φλέβας του Εὐρωπαϊκὸν αἷμα κατ' εὐθεῖαν ἢ ἀπὸ τῶν προγόνων του. Πλησίον τῶν Ὁλλανδικῶν ἀποικιῶν τῶν Σονδικῶν νήσων ὑπάρχουσιν ὀλίγοι μόνον Μαλαῖοι, ὧν ὁ κορμὸς δὲν ἐνεβολιάσθη δι' αἵματος Εὐρωπαϊκοῦ.

Ἐὰν ἀποβλέψωμεν ἀπὸ τῶν μικρῶν τούτων ἐξαιρέσεων, παρατηροῦμεν σειράν τινα σχεδὸν κανονικὴν εἰς τὴν χωρητικότητα τοῦ κρανίου τῶν ἐθνῶν ἢ φυλῶν, αἵτινες ἀπὸ τῶν ἱστορικῶν χρόνων ὀλίγον ἢ οὐδόλως μετέσχον τοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ Αὐστραλοί, οἱ Πολυνήσιοι, οἱ Ὁττεντόται, λαοὶ εἰσέτι ἄγριοι, ἀποτελοῦσι τὴν ἀρχὴν τῆς σειρᾶς ταύτης, οὐδεὶς δὲ δύναται νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ θέσις ἣν κατέχουσιν ὡς ἐκ τῆς χωρητικότητος τοῦ κρανίου καὶ τοῦ βάρους τοῦ ἐγκεφάλου των δὲν ἀναλογεῖ εἰς τὸν βαθμὸν τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ των. Ὁ πίναξ οὗτος εἶνε εἰσέτι ἀτελὴς, διότι δὲν ἐξετάζει οὔτε γένος, οὔτε ἡλικίαν, οὔτε τὸ μέσον μέγεθος τοῦ σώματος παρὰ τοῖς λαοῖς, ὧν περιέχει καταμέτρησιν τῶν κρανίων. Οὐχ ἧττον ἓν μόνον βλέμμα ἐπ' αὐτοῦ ἀρκεῖ νὰ καταδείξῃ, ὅτι τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐρεύνης παρέχει ἐξαγόμενα, ἅτινα δὲν δύναταί τις νὰ παρίδῃ προκειμένου περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς φυσικῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπου.

Γ. Δ.

ΠΕΡΙ ΙΜΑΤΙΣΜΟΥ ΥΠΟ ΥΓΙΕΙΝΗΝ ΕΠΟΨΙΝ.

Ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Γ. Δ.

Ἱμάτια κατάλληλα, ἤτοι τὸν σκοπὸν αὐτῶν ἐκπληροῦντα, συντελοῦσι τὰ μέγιστα πρὸς διατήρησιν τῆς ὑγιείας. Τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἔχει ὡρισμένην θερμοκρασίαν, περὶ τὰς 37° Κελσίου, ἥτις ὀλίγον μόνον ταλαντεύεται ἀνερχομένη ἢ κατερχομένη, καὶ ἑπομένως δύναται νὰ θεωρηθῇ σταθερά. Κατὰ τὴν διάφορον θερμοκρασίαν ὅμως τοῦ περιβάλλοντος ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος ἐκπέμπει τὸ σῶμά μας μείζονα ἢ ἐλάσσονα ποσότητα θερμογόνου, ἑπομένως ἡ θερμοκρασία αὐτοῦ πρέπει συχνάκις νὰ μεταβάλληται. Τοῦτο ὅμως δὲν συμβαίνει διότι ὑπάρχει ἐν τῷ σώματι νευρικόν τι κέντρον, ὅπερ κατὰ ὡρισμένους φυσιολογικοὺς νόμους ἐπαναφέρει πάλιν τὴν ἀπωλεσθεῖσαν ἰσορροπίαν. Τοῦτο συμβαίνει ἐν ὑγιεῖ καταστάσει καὶ ἐν ἀγνοίᾳ ἡμῶν. Σκοπὸς τοῦ ἱματισμοῦ εἶνε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀπώλειαν πολλοῦ θερμογόνου, νὰ βοηθήσῃ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰσορροπίας καὶ νὰ προφυλάξῃ τὸ σῶμα ἀπὸ αἰφνιδίων καὶ ἐπιβλαβῶν ἐπιρροιῶν καὶ προσβολῶν τοῦ ἀέρος, π. χ. κατάλληλον κάλυμμα τῆς κεφαλῆς προφυλάττει ἀπὸ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου τὴν κεφαλήν. Ὅσῳ μᾶλλον ταπεινοῦται ἡ μέση θερμοκρασία τοῦ κλίματος, ἐν ᾗ ζῇ τις, τόσῳ ἀναγκαιοτέρα καθίσταται ἡ ἐνδυμασία. Τὸ ἀνθρώπινον σῶμα δὲν εἶνε κεκολυμμένον ὑπὸ τριχῶν καὶ πτερῶν, ὅπως πολλῶν ζώων, ἅτινα εἶνε κακοὶ ἀγωγοὶ τῆς θερμότητος, καὶ ἑπομένως παρακωλύουσι τὴν ἀπώλειαν πολλοῦ θερμαντικοῦ ἀπὸ τοῦ σώματος. Ταῦτα ἀντικαθιστᾷ ὁ ἄνθρωπος διὰ τῶν ἐνδυμάτων, μεταβάλλων αὐτὰ κατὰ τὸ διάφορον κλίμα καὶ τὰς ὥρας τοῦ ἔτους. Ὁ Αἰθίοψ καὶ ὁ Ἐσκιμὼν ζῶσιν εἰς ὅλως ἀντίθετα κλίματα, διαφέροντα ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τὴν θερμοκρασίαν 43° Κελσίου, καὶ ὅμως τὸ σῶμά των ἔχει τὴν αὐτὴν θερμοκρασίαν, ἐνδύονται ὅμως καὶ ἐνδιαιτῶνται λίαν διαφόρως καὶ ἀντιθέτως.

Τὸ διὰ τοῦ δέρματος ἀπολλύμενον θερμογόνον μεταβαίνει κατὰ πρῶτον εἰς τὰ περιβάλλοντα ἱμάτια, ἐκεῖθεν δὲ εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν, ἑπομένως ἡ ἀπώλεια αὕτη λαμβάνει χώραν βαθμηδὸν καὶ κατὰ μικρόν. Αἰφνιδία καὶ μεγάλη ἀπώλεια θερμογόνου διὰ τοῦ δέρματος, διαθέτει οὕτω τὸ εὐαίσθητον καὶ ἀφθονοῦν νεύρων δέρμα, ὥστε ἐπέρχεται δυσάρεστόν τι αἴσθημα, ὅπερ καλοῦμεν φρικίασιν ἢ ῥῖγος κατὰ τὸν διάφορον βαθμόν.

Αἱ διάφοραι ὕλαι, ἀφ' ὧν κατασκευάζομεν ἱμάτια, ἄγουσι διαφόρως τὴν θερμότητα, ἔχουσι διάφορον ὑγροσκοπικότητα, καὶ ἑπομένως διάφορον σημασίαν διὰ τὸν σκοπὸν πρὸς ὃν μεταχειριζόμεθα αὐτάς. Ὅσῳ ὀλιγώτερον ἀπορροφᾷ ὑγρότητα οὐσία τις, τόσῳ μᾶλλον ἐπιτρέπει τὸν ἱδρῶτα νὰ συναθροίζηται ἐπὶ τοῦ σώματος. Μαλλίον ἐν ὑγρᾷ ἀτμοσφαίρᾳ ἀπορροφᾷ διπλασίαν ποσότητα ὕδατος ἢ λινὸν τοῦ αὐτοῦ βάρους, ἄρα ἐκεῖνο εἶνε διπλασίως ὑγροσκοπικώτερον τούτου. Τὸ λινὸν ὅμως ἀποδίδει ἢ χάνει πάλιν τὸ ὕδωρ διὰ τῆς ἐξατμήσεως ταχύτερον ἑπομένως στεγνόνει ταχύτερον ἢ τὸ μαλλίον. Ὁ βάμβαξ κεῖται μεταξὺ τῶν δύο. Αἱ ἰδιότητες αὗται εἶνε λίαν οὐσιώδεις δι' ἡμᾶς· διότι πάντα σχεδὸν τὰ ἐνδύματά μας εἶνε κατεσκευασμένα ἐξ αὐτῶν.

Ὁ ἄνθρωπος ἐκ τῆς πολυχρονίου πείρας ὁδηγούμενος ὠφελήθη ἐκ τῶν ἰδιοτήτων τούτων, πρὶν ἡ γνωρίσῃ αὐτὰς μετ' ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας. Ὡς γνωστὸν ἐπὶ πάσης ἐξατμήσεως, καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ ἱδρῶτος ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος, ἀπόλλυται θερμογόνον, ὅσῳ ταχύτερον δὲ συμβαίνει ἐκείνη, τόσῳ ταχύτερον λαμβάνει χώραν καὶ ἡ ἀπώλεια αὕτη. Ὁ ἱδρὼς κατὰ μικρὸν ἐξατμιζόμενος ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος δὲν ἐπιφέρει βλάβην τινά, ἐὰν ὅμως τοῦτο συμβῇ ταχέως, ἡ ἐπιφάνεια τοῦ δέρματος, δι' ὃν λόγον εἴπομεν, ψυχραίνεται ταχέως, τοῦτο δὲ δύναται νὰ προξενήσῃ νόσον τινὰ (κρυολόγημα). Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐφιδροῦντος τοῦ σώματος ἐνδύματα λινά, ἄνεμος, ἢ ῥεῦμα ἀέρος, ἐπιτρέποντα ταχεῖαν ἐξάτμησιν τοῦ ἱδρῶτος, εἶνε ἐπιβλαβῆ εἰς τὴν ὑγιείαν. Φλανέλλα κατὰ σάρκα φερομένη ἔχει τὴν ἰδιότητα ἕνεκα τῆς μεγάλης ὑγροσκοπικότητός της ν' ἀπορροφᾷ ἄφθονον ἱδρῶτα, νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ τὴν συνάθροισιν καὶ διαβροχὴν τοῦ δέρματος, ἀλλὰ νὰ διατηρῇ αὐτὸ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον στεγνόν, ἐπειδὴ δὲ ἀποδίδει κατὰ μικρὸν τὸ ἀπορροφηθὲν ὑγρὸν εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν, προφυλάττει ἀπὸ κρυολογημάτων. Ἐν καιρῷ θέρους καὶ ἐπὶ ἀνθρώπων, οἵτινες ὡς ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματός των, δι' ἀσθένειάν τινα ἢ ἀδυναμίαν σωματικὴν ἱδρώνουσι πολύ, ἐν θερμοῖς κλίμασι, καὶ ἐν τοιούτοις ὅπου ἡ ἀτμοσφαῖρα πάσχει αἰφνιδίους μεταβολάς, φλανέλλα εἶνε λίαν ἐπωφελὴς διὰ τὴν ὑγιείαν. Ἐν Ἰταλίᾳ πάντες σχεδὸν φέρουσιν ὑποκάμισα βαμβακερά, λινὰ δὲ ὑποκάμισα κατὰ σάρκα φερόμενα ἀποκαλοῦσιν ἐν Νεαπόλει νεκρικά. Μετὰ τὰ μάλλινα ὑφάσματα εἶνε κατάλληλα τὰ βαμβακερὰ εἰς τὰς περιστάσεις, ἃς ἀπηριθμήσαμεν ἀνωτέρω, ἐνῷ τὰ λινὰ εἶνε πάντη ἐπιβλαβῆ.

Ἐν καιρῷ χιμῶνος, εἰς κλίματα ὑγρά, καὶ ὅπου ἐπικρατοῦσι ψυχροὶ ἄνεμοι ἁρμόζουσιν ἐπίσης τὰ μάλλινα καὶ βαμβακερὰ ἐνδύματα, ὡς τοῦτο ἐξάγεται εὐκόλως ἐκ τῶν ῥηθέντων.

Η ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΣ ΥΠΟ ΙΣΤΟΡΙΚΗΝ ΕΠΟΨΙΝ

ΥΠΟ ΕΜ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟ

Μέρος Β'.

Ἀφοῦ ἐν τῷ Α'. μέρει τῆς παρούσης πραγματείας κατεδείξαμεν ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ὑπερέβη, ὡς πρὸς τὸν καθόλου διοργανισμὸν αὐτοῦ, ἅπαντα τὰ ἔθνη τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ὑπολείπεται ἤδη νὰ διαδηλώσωμεν ὅτι, πρὸς ἐπίστεψιν βεβαίως τῆς ὑψηλῆς αὐτοῦ ἀξίας, ἡ Ἑλληνικὴ ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἐν γένει ἐπίδρασις κέκτηται παγκόσμιον ἱστορικὴν ἀξιολογότητα.

Ὡς τὰ βλέμματα τοῦ πιστοῦ Μουσουλμάνου προσευχομένου πρὸς τὸν τάφον τοῦ προφήτου, οὕτω καὶ τὰ βλέμματα ἁπάντων τῶν τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν τεχνῶν φίλων, πρὸς τὴν ἱερὰν τῆς Ἑλληνικῆς διανοίας γῆν διευθύνονται. Ἐνόσῳ ὁ λαὸς οὗτος ὁ ἑλληνικὸς ἔζη ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς δόξης αὐτοῦ, ἦν περιβεβλημένος ὑπὸ ποιητικοῦ φωτὸς ὅπερ οἱ μὴ Ἕλληνες μετὰ θαυμασμοῦ καὶ πολλάκις εὐμενῶς ἐθεώρουν. Νῦν δ' ὅτε τὸ μὲν ἀρχαῖον ἔθνος κατεβλήθη, τὰ δ' ἴχνη αὐτοῦ ἀμυδρῶς τοῖς ἀπογόνοις διαλάμπουσι, παρίσταται ὡς ποιητικὸς μύθος πρὸς κοινὴν ἁπάντων ἀγαλλίασιν ἐφευρεθείς. Τὸ πλεῖστον δὲ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ μέρος ὁμοιάζει πρὸς ὁμηρικὴν ἐποποιΐαν, καὶ τὰ συγγράμματα αὐτοῦ τὰ μέχρις ἡμῶν διασωθέντα ὡς θαύματα τῆς θείας Προνοίας ἀναδείκνυνται, οἷα οὐδόλως πλέον ἐν τῷ κόσμῳ δύναταί τις ἰδεῖν.

Ὑπὸ ἄλλην δ' ὅλως διάφορον καὶ ὑψηλοτέραν ἔννοιαν ἢ τὴν περὶ Περσῶν, Ταρτάρων καὶ Ἀράβων, οἱ Ἕλληνες ἐγένοντο λαὸς κοσμοκράτωρ οὐχὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ἀλλ' ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ διανοητικοῦ κόσμου. Οὐδεὶς ἕτερος λαὸς ἐπεξετάνθη ἐπὶ τοσοῦτον ἐν αὐτῇ, ἀλλ' οὐδὲ τὰς κατακτήσεις αὐτοῦ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον διετήρησε. Ὁ θαυμασμὸς πρὸς τὰ κατορθώματα αὐτοῦ καὶ τοὺς βαρβάρους αὐτοὺς πρὸς ἀπομίμησιν παρώτρυνεν. Ἡ γλῶσσα αὐτοῦ προέβη μέχρι τῶν περάτων τῆς τότε ἐγνωσμένης γῆς, καὶ τὰ συγγράμματά του περιπαθῶς ἀνεγινώσκοντο ὑπὸ τῶν φιλοτίμως ἀναζητούντων ἐν αὐτοῖς ὑπογραμμόν τινα ὑγιοῦς πολιτεύματος. Καὶ ὅτε αἱ δυνάμεις του ἐξηντλήθησαν καὶ τῷ ἰσχυροτέρῳ ὑπετάχθη, ὑπεδούλωσεν ἔτι τὸν νικητήν του διὰ τῆς διανοητικῆς αὐτοῦ ὑπεροχῆς, καθήδυνεν αὐτὸν διὰ τῆς γλώσσης του καὶ τὸν θαυμασμὸν αὐτοῦ πρὸς τὰ ἀριστουργήματά του προσείλκυσε, θαυμασμὸν ἐπὶ τέλους καταλήξαντα εἰς τὴν μετὰ ζήλου ἀπομίμησιν αὐτῶν. Καὶ οὕτως ἀληθὲς ἀπεδείχθη τὸ τοῦ Ῥωμαίου ποιητοῦ λέγοντος ;

« Græcia capta ferum victorem cepit et artes
Intulit agresti Latio. » (Horat. Epis. 2,1, στίχ. 157—7)

ἤτοι « Ἡ Ἑλλὰς ἡττηθεῖσα τὸν ἄγριόν της νικητὴν ἐνίκησε,
τῶν τεχνῶν αὐτῆς ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Λατίου μετενεχθεισῶν. »

Πλεῖστοι λαοὶ ἰσχυρότεροι ἐγένοντο, ἀλλὰ τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ἰσχύος ἅπαξ καταπεσούσης, ἐπέζησαν ἁπλῶς καὶ μόνον ἐν τοῖς μνημείοις τῆς ἱστορίας ἄνευ ἐπιδράσεώς τινος καὶ πρὸ πάντων ἄνευ ἀξίας. Μόνοι οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ τῶν Ἑλλήνων μαθηταὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐξαίρεσιν τούτου ἀποτελοῦσιν. Ἡ πνευματικὴ τῆς Ἑλλάδος ἰσχὺς οὐκ ἀπεσβέσθη. Ὑπάρχει ἀΐδιος Ἑλλὰς ὡς καὶ ἀΐδιος Ῥώμη. Ἐκ τῶν ἐρειπίων καὶ τῆς τέφρας τῶν πόλεων αὐτῆς ἐν νέᾳ πάντοτε ἀνυψοῦται δόξῃ, καὶ ὥσπερ ἡ ἀρετὴ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Αἴαντος, οὕτω καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐν ἀδιαφθόρῳ καλλονῇ καὶ νεότητι ἑδρεύει ἐπὶ τῶν λειψάνων τῆς ἐρημωθείσης γῆς.

Ἡ ἁπλῆ ἐπιθεώρησις τοιούτου λαοῦ, οἷος ὁ Ἑλληνικός, ὡς ἡ ἐπιθεώρησις παντὸς ἀριστουργήματος, φυσικοῦ τε ἢ τεχνητοῦ, ἔστι χαρίεσσα, παρήγορος καὶ ἐποικοδομητική. Ἡ διάπυρος φιλοπατρία, ἡ ἀγέρωχος τῶν κινδύνων ὀλιγωρία, ὁ ἱερὸς πρὸς τοὺς νόμους σεβασμός, εἰ καὶ τοὺς αὐστηροτάτους, ὁ ἐμπνέων τὰς καρδίας τῶν Σπαρτιατῶν, ἡ φιλοσοφικὴ καὶ ἠθικὴ ἐκπαίδευσις, ἧς καθέδρα αἱ Ἀθῆναι, ἡ ἔξοχος συναρμογὴ τῆς καλλαισθησίας μετὰ τῆς ὀξυδερκείας, τῆς ἀξιοπρεπείας μετὰ τῆς χάριτος, τῆς αὐστηρότητος μετὰ τῆς ἡπιότητος, τῆς σταθερότητος μετὰ τῆς ἀστασίας· ὁ ὅλως μοναδικὸς οὗτος συνδυασμὸς τῶν ὡραιοτάτων τῆς ἀνθρωπότητος ἰδιοτήτων, οὐδόλως οὐδέποτε παύσεται ἐφελκύων τὴν προσοχήν, ἐφόσον ὑπόλοιπόν τι τῆς ἱστορίας αὐτῶν ἐπὶ τοῦ Ὠκεανοῦ τῶν χρόνων ἐπιπλέει. Ἐσαεὶ ἡ Σπάρτη, ἐσαεὶ αἱ Ἀθῆναι, τὰ δύο ταῦτα κέντρα τῆς καλλιεργείας τοῦ νοὸς καὶ τῶν ἠθῶν, τὰ πνεύματα εἰς ἑαυτὰς θέλουν ἐπισύρει. Εἰ δὲ καί τις δικαίως ἤθελε διϊσχυρισθῇ ὅτι ἅπας ὁ πατριωτισμὸς τῆς Σπάρτης καὶ τὸ λαμπρὸν τῶν Ἀθηναίων πολίτευμα παρήγαγον ἐξίσου τοσαύτας ἐπιβλαβεῖς ὅσας καὶ σωτηριώδεις πράξεις, τὸ μεγαλεῖον ὅμως καὶ ἡ ἀξιολογότης τῶν ἀρχῶν καὶ ἰδεῶν αὐτῶν οὐδόλως ἐξασθενοῦνται οὐδ' ἐκπίπτουσιν ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἀνθρώπινος ἀδυναμία ἢ ἡ ἀντίδρασις τοῦ χρόνου καὶ τῶν περιστάσεων δὲν ἐπέτρεψε τὴν καθόλου τελειοποίησιν αὐτῶν τῶν ἀρχῶν. Ἀρκεῖ διὰ τὴν ἀνθρωπότητα ὅτι αἱ βάσεις αὗται καὶ ἀρχαὶ ἠδυνήθησαν ἅπαξ ποτὲ εἰς τοιαύτην ἀνάπτυξιν νὰ φθάσωσιν, ὥστε ν' ἀναδείξωσι τὴν ἐνιαίαν λάμψιν τῆς πλήρους αὐτῶν κυριότητος. Οὐδεμία ὅθεν μομφὴ δύναται νὰ προσαφθῇ ἐπὶ τῶν διαφόρων πολιτευμάτων, καθ' ἃ τὰ ἔθνη ἐκτιμῶνται, ἐκ τοῦ ὅτι ταῦτα δὲν προήχθησαν εἰς τὸ ἔπακρον τῆς τελειότητος. Ἐν τῷ ὀνόματι ἑνὸς Λυκούργου καὶ Σόλωνος, ἑνὸς Μιλτιάδου καὶ Λεωνίδα, ἑνὸς Θεμιστοκλέους καὶ Ἀριστείδου, ἑνὸς Ἐπαμεινώνδα καὶ Πελοπίδα, ἑνὸς Φωκίωνος, ἑνὸς Τιμολέοντος, ἑνὸς Δημοσθένους καὶ Κλεομένους, ἐνθουσιᾷ πᾶσα εὐγενὴς καρδία καὶ παλινδρομικῶς ἀνέρχεται εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους, καθ' οὓς ἔζων οἱ κολοσσοὶ οὗτοι τῶν πατριωτικῶν ἀρετῶν. Διὰ δὲ τῆς ὑπ' αὐτῶν πανταχόσε ἐπιχεομένης λάμψεως πᾶσα κηλὶς ἐξαλείφεται καὶ πᾶν ἔγκλημα τῶν ἀρχαίων πολιτειῶν, ὅτε μετ' ἀγαλλιάσεως θεωροῦμεν τὰ πολύτιμα προϊόντα τῆς κλασικῆς ἐκείνης γῆς.

Ἔτι λαμπροτέρα καὶ ἀναμφίλεκτος διαλάμπει ἡ ἐπίδρασις τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτεύματος ἐν τῷ φιλολογικῷ κόσμῳ. Τοσούτῳ δ' ἰσχυρῶς ἐνταῦθα τὸ

πνεῦμα τῆς Ἑλληνικῆς μαθήσεως ἐπενήργησεν, ὥστε ὁπηδήποτε τὰ βήματα αὐτοῦ διηύθυνε, δραστικωτέρα κίνησις διηγέρθη, νέον φῶς ἐξεπλώθη, καὶ ὡραιοτέρα ἐνεργητικότης ἐν ταῖς εὐγενέσι καρδίαις ἀνεπτύχθη. Ἐν τούτῳ δὲ μάλιστα ἔγκειται τὸ θαυμαστὸν τῆς πνευματικῆς καλλιεργείας καὶ τῆς μεγαλοφυΐας, ὅτι αὗται διὰ τῆς ἐπαφῆς ἀνανεοῦνται καὶ ἐπεκτείνενται καὶ ῥίζας ἐναποθέτουσιν ἀπανταχόσε, ἔνθα αἰσθήματα ὑγιᾶ καὶ ζῆλος ἀκραιφνὴς ὑποδέχονται αὐτάς. Ὅθεν ἡ Ἑλλὰς οὐδόλως κατεβλήθη. Ζῇ δ' ἐν ἑκάστῃ καρδίᾳ ἐπιδεκτικῇ βελτιώσεως καὶ τὰ συγγράμματα τῶν μεγαλοφυῶν αὐτῆς τέκνων, ὡς οἱ αἰώνιοι λαμπτῆρες τοῦ στερεώματος, καθαρὰς ἀποπέμπουσι καὶ διαυγεῖς ἀκτίνας, αἵτινες τὰς εὐαισθήτους ψυχὰς διαφωτίζουσαι τὸν σπόραν τοῦ ὡραίου καὶ τοῦ εὐγενοῦς ἐν αὐταῖς καρποφοροῦσι. Τοῦτο δὲ μάλιστα, ὡς γνωστὸν, ἐγένετο ἐν Ῥώμῃ.

Ὅτε ἡ ῥωμαϊκὴ δύναμις τὰ ἀνώχυρα φρούρια τῶν ἑλληνικῶν πόλεων κατεδάφισεν, αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι τῶν Ἑλλήνων ἦσαν ὅλως ἀλλότριαι τῷ ἀδυσωπήτῳ κατακτητῇ, ἡ δὲ περὶ αὐτῶν ἰδέα μετὰ γενικῆς περιφρονήσεως ἀναμεμιγμένη· ἀλλ' ὅμως ἀντικείμενά τινα τῆς μεγαλοφυΐας τῆς κλασικῆς γῆς, ἐν τῇ θείᾳ αὐτῶν καλλονῇ ἀνέλαμπον εἰσέτι ἐπὶ τῶν καπνιώντων λειψάνων καὶ κατέλαβον τὰ πνεύματα τῶν βελτίστων διὰ τέως ἀγνώστου πόθου καὶ διαπύρου ζήλου. Οἱ Σκιπίωνες, οἱ Λαίλιοι, οἱ Αἰμύλιοι καὶ οἱ Κάτωνες φόρον λατρείας εἰς αὐτὰ ἀπένειμαν. Πνευματικὴ δὲ τότε ζωὴ ἤρξατο διαλάμπειν ἐν τῇ εἰς τὰς μάχας μόνον εἰθισμένῃ πόλει, καὶ ἔνθα μέχρι τοῦδε ἡ κλαγγὴ τῶν ὅπλων μόνη ἀντήχει, καὶ αἱ ξηραὶ διατυπώσεις τῶν νόμων ἐν τῇ ἀγορᾷ ἠγορεύοντο, αἱ μελῳδικαὶ ᾠδαὶ τῶν ἑλληνικῶν μουσῶν τώρα ἐψάλλοντο, καὶ τὸ ἐν τῇ ξένῃ διαλέκτῳ θαυμασίαν διεγεῖραν ἡδονὴν, ἀπεμιμήθη καὶ ἐν τῇ μητρικῇ, αἱ δὲ τραχεῖαι τοῦ Λατίου φωναὶ εὐηχότεραι ἐγένοντο ἐν τῷ συναγωνισμῷ αὐτοῦ μετὰ τῆς πρωτοτόκου ἀδελφῆς. Οὕτως ἡ Ῥώμη ἐπὶ τῶν πτερύγων τῶν ἑλληνικῶν μουσῶν ἀνεκτήσατο φήμην διαρκεστέραν ἐκείνης, ἥτις τὸ παγκόσμιον αὐτῆς κράτος ἐξησφάλισε. Ἄλλως δὲ, πιθανὸν ἡ ἱστορία τῆς Ῥώμης, ὡς ἡ τῶν Περσῶν, ἐν ταῖς σελίσι τῆς γενικῆς τῶν ἐθνῶν ἱστορίας ἤθελε μόνον ἐπιζῇ, ἐὰν τὸ ἰσχυρὸν πνεῦμα τῆς ῥωμαϊκῆς ποιήσεως καὶ εὐγλωττίας, ἡ νομοθεσία αὐτῆς καὶ πρὸ πάντων μάλιστα ἡ πρακτικὴ φιλοσοφία, ἥτις ἠδυνήθη νὰ συνοικειώσῃ τὸν ῥωμαϊκὸν λαὸν μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας δὲν διέσωζε τὴν διάλεκτον τῆς κοσμοκράτορος διὰ μακρᾶς σειρᾶς αἰώνων μέχρι τῆς ἐποχῆς ἡμῶν.

Ὅτε δὲ κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἡ Εὐρώπη νέαν προσέλαβε μορφὴν, τὰ δὲ ἀγροϊκὰ καὶ φιλοπόλεμα στίφη τῆς ἄρκτου τὸν κλονιζόμενον θρόνον τῆς ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καταβαλόντα, μετὰ διαφόρους συγκρούσεις καὶ διαμάχας, νέα καὶ ἀσταθῆ κράτη ἐδημιούργησαν, τὰ ἀρχαῖα εἴδωλα τῆς θρησκείας καὶ τῆς καλλιτεχνίας κατέστρεψαν καὶ τὴν παιδαριώδη νομιζομένην σοφίαν τῶν ἀρχαίων χρόνων μετὰ στρατιωτικοῦ στόμφου καὶ ἀλαζονείας διέσυρον· κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν τὰ πάντα ἀνεμορφώθησαν, ἐφάνη ὅτι τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαιότητος ὅλως ἀπεναρκώθη. Μόνον δ' ἐν τῇ αὐλῇ τῶν Βυζαντινῶν Καισάρων ἔζη ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ διετηρήθη ὁ σεβασμὸς τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος καὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτῆς ὡς ἀναφαίρετον κληροδότημα, καίτοι ἐξέλιπεν ἡ τῆς ἀπομιμήσεως αὐτῶν δύναμις. Ἀμυδρὸν τὸ φῶς τῆς μαθήσεως διέλαμπεν ἐν Κωνσταντινουπόλει οὐδόλως δυνάμενον ἀποπέμψαι τὰς ζωηρὰς αὐτοῦ ἀκτῖνας ὅπως διαλύσωσι τὴν νεφελώδη ἀτμοσφαίραν τὴν περικαλύπτουσαν τὴν ἀρχαίαν κλασικὴν γῆν, δίκην πόλεως καταπεσούσης. Αἱ τῆς Ἑλλάδος ἀκμάζουσαί ποτε πόλεις εἶχον ἤδη πτωχύνει, ἡ πίεσις τοῦ δεσποτισμοῦ καὶ τοῦ μοναχικοῦ βίου παρέλυσε τὰ πνεύματα, καὶ ἡ πανταχόθεν εἰσβολὴ τῶν βαρβάρων τὴν πολιτικὴν τῆς βασιλευούσης πόλεως ἀδυναμίαν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον καταφανὴ κατέστησε. Ἐν δὲ τῇ παρακμῇ αὐτῆς τὰ φῶτα τῆς μαθήσεως οὐδόλως πλέον ἠδύναντο νέας ῥίζας νὰ ἐμβάλλωσιν. Ὤφειλεν αὖτη καὶ αὖθις ἵνα μετοικισθῇ. Συνέβη λοιπὸν ὥστε τὸ ἐπαπειλοῦν ἵνα καταπνίξῃ καὶ τὸ ὑπόλοιπον αὐτῆς ἐν Βυζαντίῳ, αὐτὴν ὑπὸ ἄλλον οὐρανὸν ἐκ νέου ν' ἀνιδρύσῃ. Τὸ ἀνατολικὸν κράτος ὑπέκειτο εἰς τὰς εἰσβολὰς τοῦ Ἀσιανοῦ δορυκτήτορος. Αἱ νῆσοι τοῦ Ἀρχιπελάγους εἶχον πρῶτον ὑπ' αὐτοῦ κυριευθῇ καὶ ἐπὶ τέλους καὶ τὸ βυζαντικὸν βασίλειον ἔπεσεν εἰς χεῖρας τοῦ εἰς ὃν πρὸ πολλοῦ ἤδη ἀνῆκε. Κατὰ τὴν ὀλεθρίαν τῇ Ἑλλάδι ἐκείνην ἐποχὴν, πλεῖστοι πεπαιδευμένοι ἄνδρες ἐγκαταλιπόντες τὴν πατρίδα εὗρον ἄσυλον εἰς Ἰταλίαν ἥτις, δι' ἀδελφικοῦ καὶ ἀρχαίου δεσμοῦ μετ' αὐτῶν συνδεομένη ἠνέῳξε τὰς ἑαυτῆς ἀγκάλας πρὸς ὑποδοχὴν αὐτῶν. Ἐν τῇ ὡραίᾳ ταύτῃ γῇ ἡ παιδεία νέον τότε στάδιον διέτρεχε. Ἐλευθερία, ἐμπόριον καὶ φιλοτεχνία ἤκμαζον ἐν ταῖς μικραῖς αὐτῆς πολιτείαις, αἵτινες ἐνταῦθα, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀναρχίας εἶχον καθιδρυθῇ· ὁ δὲ ἔνθερμος ζῆλος καὶ ἡ εὐγενὴς ἅμιλλα μεθ' ὧν ἅπαντες ἠγωνίζοντο ὅπως διακριθῶσι παρὰ τοῖς συγχρόνοις αὐτῶν παρεῖχον εἰς τὰ πνεύματα ἰσχυρὰν καὶ ἀκάθεκτον πρὸς τὴν ἐκμάθησιν ῥοπήν. Μετὰ περιεργείας καὶ διαπύρου πόθου τὰ διασωζόμενα συγγράμματα τῆς ῥωμαϊκῆς ἀρχαιότητος ἀνηρευνῶντο· ὁ Κικέρων καὶ ὁ Βιργίλιος σφόδρα ἐτιμῶντο καὶ πρὸς ἀπομίμησιν ἐσπουδάζοντο. Ἀλλ' ὅμως ἐκ τῶν ῥωμαϊκῶν συγγραμμάτων εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἀδιαλείπτως ἀνήρχοντο καὶ ὅσῳ βέλτιον εἰς τὴν κατάληψιν τῶν πρώτων εἰσέδυον, τόσῳ μᾶλλον ἡ καταφλέγουσα δίψα πρὸς τὴν ἀρχικὴν πηγὴν κατέφευγε, καὶ οὕτω τῆς τυχαίας ταύτης εὐκαιρίας τοῦ νὰ συσχετισθῶσιν οἱ λαοὶ οὗτοι μετὰ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας λίαν προθύμως καὶ μετὰ ζωηρᾶς περιεργείας ἐδράξαντο. Ἡ δὲ ταχύτης μεθ' ἧς ἡ ἐκμάθησις τούτων ἐξετάθη, ἀρκούντως κατεδείξατο τὴν κατεπείγουσαν ἀνάγκην. Ὅθεν δικαιοῦταί τις εἰπεῖν ὅτι ἐὰν τὰ ἑλληνικὰ φῶτα δὲν κατέφθανον οὕτως ἐκεῖσε διὰ θαλάσσης, ἤθελον βεβαίως τὰ μεταφέρει οἱ λαοὶ οὗτοι δι' ἄλλης ὁδοῦ. . .

Ἀπ' ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἡ ἐπενέργεια τῶν ἑλληνικῶν συγγραμμάτων κατέστη ἀδιάλειπτος καὶ διηνεκὴς ἐφ' ὅλων σχεδὸν τῶν εὐρωπαϊκῶν γνώσεων. Ἐξ αὐτῶν αἱ βάσεις ἐτέθησαν· ἡ δὲ φιλοσοφικὴ καὶ μαθηματικὴ πρὸ πάντων μέθοδος αὐτῶν ἀνυπέρβλητος διατελεῖ οὖσα μέχρι τοῦ νῦν. Οἱ δὲ λόγοι τῶν ῥητόρων καὶ τὰ ἀριστουργήματα τῶν ὡραίων τεχνῶν τῶν Ἑλλήνων οὐδόλως ἐπαύσαντο τήν τε καλλαισθησίαν νὰ διεγείρωσι καὶ τὸ πνεῦμα νὰ μορφό-

νωσι.ν Ἐπὶ τῆς τῶν ἀρχαίων κλασικῶν φήμης ἡ τῶν νεωτέρων ἀνυψώθη. Ὁ Αἰὼν τοῦ Αὐγούστου ἤθελε διαμένει ἀσήμαντον μνημεῖον τῶν ρωμαϊκῶν ἀρετῶν, ἂν δὲν περιεκοσμεῖτο μὲ τὰ ἄνθη τῆς Ἑλληνο-ρωμαϊκῆς φιλολογίας, καὶ ἂν οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ ἱστορικοὶ αὐτοῦ δὲν ἐξέτεινον τὴν λάμψιν τοῦ μεγαλείου αὐτῆς πέραν τῶν ὁρίων τῆς ἀϊδίου πόλεως αὐτῶν ἐν ᾗ εἶχεν ἤδη πρὸ πολλοῦ ἀποσβεσθῆ. Τὸ αὐτὸ τοῦτο δυνάμεθα ἀληθῶς εἰπεῖν καὶ περὶ τοῦ αἰῶνος τῶν Μεδίκων καὶ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. Καὶ τὸ ἔθνος μάλιστα τὸ γερμανικὸν τὸ ἐπ' ἐσχάτων δοξασθὲν οὐδόλως ἤθελεν ὑπερτερεῖ τὰς συγχρόνους αὐτοῦ γενεὰς κατὰ τὴν ἐμβριθῆ φιλοσοφίαν καὶ τὰς ἄλλας αὐτοῦ φιλολογικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς γνώσεις ἂν ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἤδη αἰῶνος δὲν κατέγεινε σπουδαίως εἰς τὴν μελέτην τῆς κλασικῆς τῶν Ἑλλήνων φιλολογίας.

Περαίνοντες τὴν παροῦσαν πραγματείαν προσεπιλέγομεν καὶ τάδε ἐκ γερμανοῦ ἱστορικοῦ, προσεπιμαρτυροῦντα διὰ βραχέων τὰ εἰρημένα.

« Unerschütterlich stehen die Denkmäler des atischen Geistes, und der » Saamen den sie mit freigebigen Händen ausgestreut haben hat wie die Früchte, » welche ihr Triptolemos von Demeter 's beflügelten Wagen herab auf die » Länder austreute, tausendfachen Ertrag gebracht und milde Humanität in » Gegenden verbreitet, die in dem Zeitalter der Pericles und Platon noch mit » dem nächtlichen Nebel tiefer Wildheit und Unkentniss belastet waren. » ἤτοι « Ἀκράδαντα διαμένουσι τὰ μνημεῖα τῆς ἀττικῆς διανοίας καὶ ὁ σπόρος ὃν ταῦτα δαψιλῶς καὶ γενναίως διέσπειραν ὡς ὁ ὑπὸ τοῦ Τριπτολέμου ἐκ τῆς πτερωτῆς τῆς Δήμητρος ἁμάξης ἐπὶ τῆς γῆς διασπαρεὶς, χιλιοπλασίους ἐπέφερε τοὺς καρποὺς καὶ εὐγενῆ ἀνθρωπισμὸν διέδωκεν ἐν χώραις, αἵτινες ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Πλάτωνος ἔτι. ὑπὸ τὸ νυκτερινὸν νέφος παχυλῆς ἀμαθείας καὶ βαρβαρότητος κατεθλίβοντο. »

Εἴθε δὲ καὶ ἡμεῖς νὰ φανῶμεν ἄξιοι ἀπόγονοι τοιούτων ἐνδόξων καὶ λαμπρῶν προπατόρων ἵνα μὴ μόνον ἐπὶ πατραγαθίᾳ σεμνυνώμεθα!

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ.

Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην θέλουσιν ἀπὸ τοῦδε δημοσιεύεσθαι διὰ τοῦ Περιοδικοῦ ἀποστελλόμεναι τῷ Συλλόγῳ ἐπιγραφαὶ ἢ πραγματεῖαι καὶ περιγραφαὶ διαφόρων ἀρχαίων σωζομένων μνημείων. Οἱ ἀναγνῶσται τοῦ Περιοδικοῦ οἴκοθεν νοοῦσι πόσον εὐθυνόμεθα πάντες εἰς διάσωσιν καὶ τοῦ ἐλαχίστου λειψάνου τῆς ἀρχαιότητος. Καθ' ἑκάστην πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν βλέπομεν ξένους πλεῖστα δαπανῶντας καὶ μοχθοῦντας ὑπὲρ ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα ἡμεῖς ἀναισθήτως λακτίζομεν καὶ περιφρονοῦμεν. Ὁμολογοῦμεν ὅτι τὸ ἔργον ἀπαιτεῖ εἰδήμονας περὶ τὰ τοιαῦτα ἄνδρας, ἀλλὰ τοῦτο δὲν κωλύει καὶ νὰ πράξῃ ἕκαστος ὅ,τι δύναται, νὰ διασώσῃ φυλάττων ἢ ἐγγράφως μεταδίδων ἄλλοις σοφωτέροις ὅπερ αὐτὸς εἶδεν. Πάντες οἱ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ διδάσκαλοι, ἰατροὶ καὶ ἄλλοι λόγιοι πολῖται ἔχουσι καθῆκον νὰ ἐργασθῶσι καὶ αὐτοὶ, ἀλλὰ καὶ ἄλλοις ἁπλουστέροις νὰ μεταδώσωσι τὸν αὐτὸν πρὸς τὸ πρᾶγμα πόθον. Ἐκ τῶν περισυναχθέντων ἔνθεν κἀκεῖθεν τοιούτων λειψάνων, συνετελέσθη εὐρύτατος κλάδος τῆς φιλολογίας εἰς ὃν πανταχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου πλεῖστοι σοφοὶ ἄνδρες ἐπιμελέστατα ἐπεδόθησαν. Ἀφοῦ δὲ ξένοι τοσοῦτον σπουδάζουσι πρὸς διάσωσιν καὶ ἀκριβεστέραν διαφώτισιν τοῦ ἀρχαίου μεγαλείου καὶ πλούτου τῆς ἡμετέρας πατρίδος, πόσον πρέπει νὰ μεριμνῶμεν ἡμεῖς οἱ κατοικοῦντες αὐτὴν ταύτην τὴν χώραν, ὑπὸ τῶν ὁποίων τοὺς πόδας καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν εὑρίσκονται οὐχὶ εὐκαταφρόνητα εἰσέτι λείψανα ἀρχαίου πατρικοῦ μεγαλείου. Ὁ Σύλλογος ἐπιθυμῶν ν' ἀφαιρέσῃ πᾶσαν πρόφασιν παρέχει προθύμως τὰς στήλας τοῦ περιοδικοῦ πρὸς δημοσίευσιν τοιαύτης ὕλης. Ἤδη ἀρχόμεθα ἀπὸ τῶν ἐπιγραφῶν ἃς πρὸ πολλοῦ ἀπέστειλεν ἡμῖν ἐξ Ἀϊδινίου φιλογενὴς Κύριος διὰ τοῦ Κ. Ἰωάν. Μισθοῦ, οἷς ἀμφοτέροις μετ' ἐπαίνων ἐκφράζει νῦν ὁ Σύλλογος μεγάλας χάριτας, εὐχόμενος ἵνα καὶ ἄλλους μιμητὰς τὸ παράδειγμα αὐτῶν εὕρῃ. Μετ' αὐτὰς δὲ δημοσιευθήσονται αἱ ἐκ Περγάμου παρὰ τοῦ φιλομούσου καὶ ἀόκνως περὶ τὰ τοιαῦτα ἐργαζομένου ἰατροῦ Κ. Ῥάλλη. Ἵνα δὲ μὴ ἐνοχλῶνται οἱ πολλοὶ τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ Περιοδικοῦ, θέλουσι δημοσιεύεσθαι κατ' ὀλίγας ἐν ἑκάστῳ φυλλαδίῳ, πιστῶς, ὅπως εἶναι ἐν τῷ χειρογράφῳ. Ἀρκεσθῶμεν δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος παρέχοντες ἁπλᾶς ἀντιγεγραμμένας τὰς ἐπιγραφὰς, ἀφοῦ παρ' ἡμῖν εἰσέτι οὔτε ἄνδρες ἰδικοὶ περὶ τὰ ἀρχαιολογικὰ ὑπάρχουσιν, οὔτε τὰ πρὸς τοιαύτας μελέτας μέσα πρόχειρα. Ἐφιστῶμεν δὲ τὴν προσοχὴν τῶν ἀντιγραφόντων τὰς ἐπιγραφὰς, καὶ παρακαλοῦμεν αὐτοὺς ἵνα σημειῶσιν οὐ μόνον τὴν θέσιν τοῦ μνημείου ἢ λίθου καὶ τὸν κατέχοντα νῦν αὐτὸ (ὅπερ ἐποίησεν ὁ ἀποστείλας τὰς παρούσας) ἀλλὰ καὶ τὸ εἶδος τῆς οἰκοδομῆς, καὶ τὸ μέγεθος τῆς πλακὸς καὶ τοῦ στίχου. Αἱ παρὰ τοῦ Κ. Ι. Μισθοῦ 50 σαλεῖσαι ἐπιγραφαὶ εἶνε παρ' αὐτοῦ ἠριθμημέναι καὶ φέρουσιν ἐπιγεγραμμένην τὴν θέσιν καὶ τὸν ἀντιγραφέα ὡς ἐξῆς.

Ἐπὶ Λάρνακος (ἐκ ξένης ἀντιγραφῆς).

ΤΟ ΗΡΩΟΝ ΚΥΚΛΟΣΕΚΑΙΗCΟΡΟΣΚΑΙ
ΛΑΜΠΑΔΟΥΧ. . .

Ἐπὶ πλακὸς ἐξ ἀνασκαφῶν (Σουπουτζὲ Καπισὶ Ἀϊδίν).

. . ΝCΥΝΤΩΗΕΡΙΑΥΤΟC ΙΛ ΟΥΤΑΙΚΩΚ. . .
ΚΑΙΕΚΤΟΝΟΙCΤΩCΙΝΠΡΟCΚΥΔCΚΕΤΜΑΝ. . .
ΤΟC.ΤΙΡ.ΙCΥΑ.ΡΗΤΕΙΝΟΝΤΟΥΥΟΥΑΥΤΟΥΕΝΔΕΤΗ. . .
ΙCΟΡΩΤΙΝΑΕΠΙΚΕΙΡΗCΕΙΑΠΟΔΩCΕΙΤΩΔΗ. . .

Ἐπὶ πλακὸς ἀπὸ Ἰσικλῖ (εὑρίσκεται εἰς τὸ Διοικητήριον Ἀϊδινίου.)

ΒΕΡΕΝΕΙΚΙΑΝΟΝ Υ. . .
ΟΝΜΚΑΑΥΔΙΟΥΝΕΙ
ΚΗΡΑΤΟΥΚΕΡΕΑΛΙ
ΟΥΑΣΙΑΡΧΟΥΑΝΔΡΑ
ΑΓΑΘΟΝΠΥΘΙΟΝΕΙΚ (?)
ΚΗΝΧΡΥΣΟΦΟΡΗCΑΝΤ . .
ΤΗΠΑΤΡΙΔΙCΤΕΦΑΝΗ
ΦΟΡΗCΑΝΤΑΓΡΑΜΜΑΤΕΥ
. . ΝΤΑ·ΑΓΟΡΑΝΟΜΙCΑΝ
. . ΕΙΡΝΑΡΧΗΣΑΝΤΑΒΟΥ
. . ΡΧΗΣΑΝΤΑΚΑΙΕΣΕΙ
. . ΩΝΤΑΙCΠΟΛΛΑΙCΚΑΙΕ
ΙΕΡΑΙCΥΠΗΡΕΣΙΑΙCΧΡΗ
. . . ΙΜΟΝΤΗΠΑΤΡΙΔΙΓΕ
ΝΟΜΕΝΟΝ.

Ἐπὶ πλακὸς ἀνηκούσης τῷ Κ. Πόρσερ Διευθυντῇ τοῦ Σιδηροδρόμου.

ΕΙΚΩΝΗΛΙΘΟΣ
ΕΙΜΙ·ΤΙΘΗΣΙΜΕ
ΣΕΙΚΙΛΟΣΕΝΘΑ
ΜΝΗΜΗΣΑΘΑΝΑΤΟΥ
ΣΗΜΑΠΟΛΥΧΡΟΝΙΟΝ
C Ε ΙL ΚΙL Ι
ΟΣΟΝΖΗΣΦΑΙΝΟΥ
ΙL Ι L ΙΚ Ο C
ΜΗΔΕΝ ΟΛΩΣ ΣΥ
Ο Φ C Κ L
ΛΥΠΟΥ ΠΡΟΣ ΟΛΙ
Ι ΚΙΚ⊣ C Ο Φ
ΓΟΝ ΕΣΤΙ ΤΟ ΖΗΝ
C Κ Ο Ι L
ΤΟΤΕΛΟΣΟΣΟΧΡΟ
Κ C C
ΝΟΣ=ΑΠΑΙΤΕΙ X
ΣΕΙΚΕΛΟΣ ΕΥΤΕΡ
Τ Η (L Η

Ἐπὶ πλακὸς εἰς Νεκροταφεῖον Τουρκικόν.

. . . = ΣΑΤΑΔΙΑ
ΝΗΛΑΣΕΝΤ. ΤΟ
ΧΕΝΤΕΡΑΩΝ
. . . ΤΥΠΡΙΗΝΗΣ
ΣΤΕΦΑΝΟΥΣ
. . ΧΟΣΕΘΕΝΤΟ
ΕΝΟΧΟΝ
ΟΥΚΑΓΕΡΑΣΤΟΣ
. . . ΑΟΦΟΡΟΣ

Ἐπὶ λίθου εἰς Ἀζιζιὲ ἐξ ἀνασκαφῶν Σιδηροδρόμου.

ΤΩΔΑΙΩΝΟΣΑΓΡΥΦΟΡΟΥΤΟΥΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ
ΚΑΙΤΩΝΤΩΝΤΕΚΝΩΝΑΥΤΟΥΓΥΝΑΙΚΟΣΑΠΦΙΟΥ
ΖΩΣΙ

ΜΑΡΚΟΣΒΗΕΛΛΙΟΣ
ΜΑΡΚΟΥΡΟΥΦΟΣ
ΕΝΘΑΔΕ

ΡΗΙLΟΡΑΤΡΟΝ

Ἐπὶ πλακὸς λίαν ἐφθαρμένης ἀνηκούσης τῷ Μισθῷ.

. . ΟΙΤΑΥΤΑΕΧ. . .
. . ΟΔΙCΜΟΥΜΗΤΕΤΙC
(Δ)ΗΜΟCΙΑΠΡΑΓΜΑΤΑ
(ΕΧ)ΕΤΩΜΗΤΕΕΙCΦΟΡΑ. (C)
. . ΕΙCΦΟΡΑCCΤΡΑΤΕΙΑ. (C)
(Μ)ΗΤΕΤΙCΑΡΧΩΝΤΙΔΙ(Κ)
(ΑΣ)CΔΕΔΟΤΑΙ . . ΕΜΕΡΙ . .
. . CΚΑΡΠΙΖΕCΘΑΙΕ
(Α)ΥΤΟΥΕΙCΙϽΜΕΙCΟΠ . .
. . . ΕΠΙCΤΟΛ(ΗΝ)
(ΑΝ)ΤΩΝΙΟΣΑΥΤΟΚΡΑ(ΤΩΡ)
. . ΩΝΑΠΟΚΑΤΑCΤ(ΑΝΤΩΝ)
ΚΑΙΤΟΙCΠΡΟΕ(ΔΡΟΙΣ)
. . . ΡΟΝΕΝΤΥΧΟΙ

ΕΝ ΤΩι ΚΟΙΜΗΤΗΡΙΩι.

Δένδρο, στολὴ τῆς φύσεως, τῆς ἄνοιξις καμάρι
μοσχοβολοῦν τὰ ἄνθη σου καὶ χύνουν εὐωδία
ὡς χύνουν τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ τὴν μαγικήν των λάμψη!
Ποῦ ηὗρες ποῦ τὰ χρώματα αὐτὰ ποῦ σὲ στολίζουν
καθὼς στολίζει εὐμορφιὰ τὴν ὄψι νέας κόρης
ὅταν ἀστράφτ' ἀπὸ χαρὰ στὸ πλάγι τοῦ καλοῦ της;
Στὰ φουντωμένα σου κλαδιὰ τ' ἀηδόνια συναγμένα
μελῳδικὰ σὲ χαιρετοῦν καὶ ψάλλουν τόσα κάλλη
καθὼς ὑμνοῦν οὐράνια οἱ ἄγγελοι τὴν πλάσι
καὶ τ' ἀεράκι τῆς αὐγῆς δροσάτο, μυρωμένο,
χαρούμενο στὰ φύλλα σου πετᾷ καὶ μὲ λαχτάρα
τοὺς δίνει φίλημα γλυκὸ καὶ τοὺς χαρίζει νειάτα.

Δένδρο μου κρῖμα! νειόνυμφης δὲν θὰ στολίσουν κόρφο
τὰ 'παινεμένα ἄνθη σου οὔτε μαλλιὰ παρθένας·
εἰς τὴν δροσιὰ τοῦ ἴσκιου σου δὲν θ' ἄλθη νὰ καθήσι
ποτὲ ζευγάρι τρυφερὸ γλυκὰ ν' ἀναστενάξι
καὶ ν' ἀκουσθοῦν τὰ μυστικὰ ποῦ κρύπτονται στὰ σπλάγχνα.
Τῶν λουλουδιῶν σου ἡ πνοὴ μὲ τὸν καπνὸ λιβάνου,
ποῦ ἀναβαίνει θαρρετὸς στὸν θρόνο τοῦ ὑψίστου,
μονάχα συντροφεύεται καὶ τὸν εὐωδίαζει·
δὲν σ' ἔδωσε ἡ τύχη σου τριαντάφυλλα δροσάτα
γιὰ συντροφιὰ, οὔτε λευκὰ καὶ μυρωδάτα κρῖνα
ἀλλὰ μεγάλα, πένθιμα καὶ μαῦρα κυπαρίσσια
γιατί σὲ κοιμητήριο τὰ μνήματα στολίζεις!

Καὶ τὰ στολίζεις πένθιμα καὶ λάμπ' ἡ εὐμορφιά σου
μέσα στὰ μαῦρα τὰ πικρὰ, ὡς λάμπει σὰν ἀστέρι
τὸ πρόσωπο τῆς παρθενιᾶς μέσα στὰ μαῦρα ράσα
ποῦ ἄφησε τὸν δόλιο τὸν πλάνο τοῦτον κόσμο
καὶ στῆς ψυχῆς τὸν ἱερὸ βωμὸ τὸ σῶμα λυόνει.
Ναί, ἴδια τύχη ἔχετε! τοὺς κήπους ποῦ ἀνθίζουν
δὲν ἔλαβες πατρίδα σου, τὰ μνήματα σκεπάζεις!
Τῶν πικραμμένων στεναγμοὶ θὰ σ' ἔκαιον τὰ φύλλα
αἱ ρίζες θὰ ξηρένοντο ἀπ' τὰ πικρὰ τὰ δάκρυα
π' ὁλημερὶς ποτίζουνε τὴ πένθιμή σου χώρα
καὶ θάνατος ὀγλήγωρος θὰ σ' ἔγερνε στὸ χῶμα
γιὰ 'μᾶς ἂν δὲν σὲ φύλαγε ἡ θεία εὐσπλαγχνία.

Ἄχ! πόση χάρη σοῦ χρωστοῦν τὰ πονεμένα σπλάγχνα!
Τὰ μνήματα π' ὁ ἴσκιος σου μὲ τὴ δροσιὰ σκεπάζει
τοὺς μυριαγαπημένους μας πλακώνουνε, π' ἐφύγαν
κ' ἐφαρμακώσανε πικρὰ γιὰ πάντα τὴ ζωή μας.
Κλαῖμεν ἡμεῖς ἀπὸ μακρυά, ἀπὸ μακρυὰ θρηνοῦμε
καὶ σὺ, αἰώνια ἐκεῖ, δὲν φεύγεις, δὲν τρομάζεις
οὔτε τὸν κόπο τὸ σκληρὸ οὔτε καιροῦ ἀντάρα·
μένεις καὶ ρίχνεις ἔλεος μὲ ἴσκιου σου τὴν χάρη,
τὴν εὐωδιά σου τὴν πολλὴ εὐσπλαχνικὰ σκορπίζεις,
δίνεις στὰ ἀηδόνια ἄσυλο γλυκὰ νὰ τραγωδήσουν,
κ' εὐθὺς π' ἀγέρι δροσερὸ κάθε αὐγὴ φυσήση
ραίνεις τὰ μνήματα δροσιὰ π' ἐσύναξες τὴν νύχτα.

Μέσα σὲ μνῆμα θλιβερὸ ποῦ σὲ ἡλίου δύσι
ὅταν μακραίν' ὁ ἴσκιος σου, προσωρινὰ σκιάζεις,
κείτεται ὅτ' ἐρήμωσε κ' ἐβύθισε εἰς θλίψες
καρδιὰν ἀπαρηγόρητη ποῦ πλημμυρεῖ σὲ δάκρυ.
Δένδρο, πιστέτης σύντροφε ἐσὺ, ὦ σ' ἐξορκίζω
στὴν εὐμορφιά σου τὴν πολλὴ, στὰ νειάτα τὰ δροσάτα,
ἂν στῆς νυκτὸς τὴν σκοτεινιὰ ἀπόκρυφα πετάξη
εὐχὴ ποῦ ἀπ' τὸν οὐρανὸ κατέβηκ' ἐκεῖ κάτω
γιὰ κεῖνον ποῦ πλειότερο ἀγάπησε στὸν κόσμο
ἢ φίλημα ποῦ ἔφερε ἄγγελος εὐσπλαγχνίας
ὦ, σ' ἐξορκίζω κρύψετο στὸν κόρφοσου μὲ πίστη
καὶ μὴ στ' ἀέρα τὰ φτερὰ σκληρὰ τὸ παραδώσης·
θὰ τὸ γνωρίση ἡ ψυχὴ ἅμα σὲ πλησιάση
γονατιστὴ θὰ τὸ δεχθῇ καὶ θὰ σ' εὐχαριστήση.

Δ. ΒΡΕΤΟΠΟΥΛΟΣ.